

magazin istoric

ANUL IX

Nr. 12 (105) DECEMBRIE 1975

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul IX - Nr. 12 (105)
decembrie 1975

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjuncț
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANȚIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMENY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

- ① În 1562, exploratorul Jean Ribault, debarcând pe coasta răsăriteană a Americii de Nord, ridică o coloană de piatră cu însemnele Franței. Doi ani mai târziu, o altă expediție franceză, condusă de René de Laudonnière, sosește în aceleași locuri. Șeful unui trib indian îi arată lui Laudonnière coloana lui Ribault adoptată, între timp, ca totem de către tribul local. După un desen de Jacques Le Moyne de Morgues; cca. 1564. În stînga: orașul și portul canadian Halifax în perioada colonizării engleze. Gravură de Richard Short, 1760 (Canada, 1759. Bătălia șesurilor, p.11)
- ② De aproape cinci veacuri strălucita ctitorie a lui Ștefan cel Mare de la Voroneț (Vechi așezări și monumente moldovene, p. 8)
- ③ Sofronie Miculescu, mitropolit al Moldovei, sub președinția căruia s-au desfășurat lucrările Adunării ad-hoc din 1857 și ale istoricei Adunări din 5 ianuarie 1859 (O instituție veche în datinile țării — Adunările Elective, p. 4)

SUMAR

Tara Românească — istoria unui nume al întregului teritoriu locuit de români: VASILE MACIU	2
O instituție veche în datinile țării — Adunările Elective: N. COPOIU	4
Vechi așezări și monumente moldovene: VIRGIL CÂNDEA	8
Ecouri de lungă durată	9
Canada 1759. Bătălia șesurilor: GUSTAVE LANTOT	11
Nicolae Milescu și marile lui virtuți diplomatice: MIRCEA MALIȚA	17
„Cîteva păreri personale”: TAKE IONESCU	20
File din istoria Coreei. Chosŏn și întemeietorul său Yi Sŏnggye: V. CRISTIAN	25
O farsă judiciară... și judecata nepărtinitoare a istoriei: GH. MATEI	28
Solii socialiste peste Dunăre: T. PINTEAN, I. TOACĂ	31
Crabul se strecoară printre dinții dragonului: PAUL B. MARIAN	33
Octombrie 1777. Asasinatul de la Bellic și versiunile sale: N. GRIGORAȘ	38
24 octombrie 1929. „Joia neagră” de la New York: GARONWY REES	41
Papen — „omul de încredere” al lui Hindenburg: ANDRÉ FRANÇOIS-PONCET	44
Primul mare pod din Tara Românească: EMIL PAUNESCU	49
„Eu l-am executat pe Mussolini”: WALTER AUDISIO	50
Marea sărbătoare a Soarelui: MARC de SMEDT	54
1918. Un medic brailean salvează sute de prizonieri italieni: S. PALTIN	56
● Concursul Magazin istoric, ediția 1975: 100 răspunsuri la 100 întrebări... 23	
● Cărți sosite la redacție ... 37 ● Zimbete din cronici ... 57 ● Poșta Magazin istoric ... 58 ● Sumarul sumarelor... 60	

ȚARA ROMÂNEASCĂ — istoria unui nume al întregului teritoriu locuit de români

VASILE MACIU

În cunoscuta sa lucrare, intitulată simbolic *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (1716-1717), marele învățat Dimitrie Cantemir arăta că, înainte de întemeierea statelor feudale independente, românii numeau întregul teritoriu pe care îl locuiau Țara Românească. Aceasta izvoră din conștiința pronunțată a faptului că românii, atunci când dăduseră un nume teritoriului locuit de ei, porniseră de la realitatea istorică a modului în care se născuseră ca popor. Populația fostei Dacii — omogenă prin origină și limbă — s-a considerat moștenitoarea de drept a vechii civilizații romane, a teritoriului pe care această civilizație se manifestase în plenitudinea ei vreme îndelungată.

„Timp de secole — se spune în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism — noul popor creat prin contopirea dacilor cu romanii — poporul român — a trebuit să ducă o luptă îndrăjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura continuitatea pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat, în cluda vicisitudinilor istorice”.

Mult mai tirziu, în primele secole ale celui de-al doilea mileniu, în condițiile dezvoltării relațiilor de producție feudale și din motive similare celor care au dus la fărâmițare și în alte părți ale Europei, și pe teritoriul fostului regat al Daciei au luat naștere mai multe nuclee politice prestatale, din contopirea cărora s-au format apoi statele feudale independente românești. În cursul sec. XI-XIII, Transilvania a fost cucerită de regatul apostolic al Ungariei. În prima jumătate a sec. XIV, în teritoriul dintre Carpați și Dunăre s-a născut un stat feudal independent care a preluat vechiul nume Țara Românească.

Valah și Valahia

O vreme, numele de Țara Românească a fost utilizat — pentru statul format între Carpați și Dunăre — în traducere slavonă și greacă. Limba română a început să fie folosită în documente în sec. XVII, când a devenit limbă de cancelarie; tot în acea vreme a fost introdusă și în biserică. Până atunci, atât în cancelarii, cât și în oficierea slujbelor religioase se folosea slavona. Ca atare, în materialele scrise, numele Țării Românești a apărut tradus în această limbă, sub forma *Vlașcoe Zemlea*. După ce Patriarhia din Constantinopol a autorizat, în 1359 înființarea Mitropoliei Țării Românești, în actele privind biserica, atât în cele grecești cât și în cele slavone, forul constantinopolitan a impus denumirea dată de greci Țării Românești și anume *Ungro-Vlahia*, ceea ce înseamnă „Valahia de lângă Ungaria”. Grecii îi numeau pe români în genere *vlahi*, cuvânt împrumutat de ei de la slavii sudici și modelat potrivit specificului limbii lor.

Începând cu sec. XIV Cancelaria Curiei papale a utilizat și ea, în documentele redactate în limba latină, termenii cu sens etnic *Vlahia* și *Valachia* care, traduși în românește, înseamnă „România”, și nu Țara Românească, deoarece substantivul „țară” nu figura în ei.

Datorită sensului său etnic precis, numele de *Valachia* a căpătat o largă răspindire în țările catolice care foloseau ca limbă de bi-

serică și de cancelarie latină. Derivate ale lui, adaptate caracterului diferitelor limbi, sînt utilizate de turci, ruși, germani, francezi ș.a. În prima jumătate a sec. XIX, sub influența franceză, acest termen a fost folosit și de români, de pildă în titlul *Regulamentului organic*.

Termenul de *Valachia* și alte forme derivate din acesta au fost folosite și de călătorii străini. Germanii Peter Sparnau și Ulrich von Tennenstedt referindu-se la trecerea lor, în 1385, prin Țara Românească, au numit-o *Das Lant Walachei*. Ceva mai tirziu, cronicarul francez Jehan de Wavrin, povestind expediția flotei burgunde pe Dunăre în 1445, flota comandată de nepotul cronicarului, Walerand de Wavrin, a numit Țara Românească *Vallachie*. Turcii, veniți în Peninsula Balcanică la mijlocul sec. XIV, deci la un sfert de secol după întemeierea Țării Românești ca stat feudal independent, i-au spus *Kara Ilfak*¹, adică „Valahia Neagră”, termenul *Ilfak* fiind forma turcească a cuvîntului Valahia.

Originea termenului *valah*, din care a derivat și numele *Valachia*², dat sub diferite forme Țării Românești, i-a preocupat pe diferiți învățați. Astfel, istoricul și geograful Enea Silvio Piccolomini, devenit papă între anii 1458-1464, afirmînd originea latină a românilor în lucrarea sa *Historia rerum ubique gestarum locarumque*, tipărită postum în

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 6/1968.

² Despre semnificațiile numelui poporului și țării noastre, vezi *Magazin Istorie*, nr. 10, 12/1969 și 10/1970.

1501, cu titlul *Cosmographia*, susținea că numele valahii, dat românilor, ar veni de la generalul roman Flaccus, care ar fi colonizat țara cu ostașii săi. Bucurându-se de prestigiul acestui istoric și geograf ajuns cap al bisericii catolice, părerea a căpătat o largă răspândire în sec. XVI-XVII, deși ea nu reprezenta decât o modalitate naivă de a demonstra originea latină a românilor.

Originea reală a numelui **valah** și a derivatului acestuia **Valahia** este astăzi binecunoscută. Vechii germani, care cunoscuseră ca vecini ai lor pe **galli**, cărora le ziceau **walli**, prin transpunerea lui **g** în **w**, au numit și pe cuceritorii și asimilatorii romani ai galilor cu același termen, din care a derivat și numele dat de ei românilor. Slavii de sud, adaptând limbii lor acest termen, i-au numit pe români **vlasi**, de unde **Vlașca** = **România**. De la slavii sudici au luat și bizantinii cuvântul, dându-i forma **vlahos**.

Această descoperire aparține eruditului istoric german Johannes Leunclavius, care a trăit în doua jumătăți a sec. XVI. În lucrarea sa consacrată istoriei sultanilor otomani, el a respins ideea despre derivarea numelui **valah** din cel al generalului roman Flaccus și a demonstrat că în antichitate așa fi numeau vechii germani pe gali. „Germanii — scrie el — așa numesc în cea mai mare parte pe italieni, cît și pe gali (care pentru germani sînt walli, după cum Gelimer, nume gotic, este Wilmer). Și în Anglia la fel este cu numele wallor, numele locuitorilor unei provincii, rămas mereu neschimbat de anglo-saxonii noștri, care obisnuiesc să-i cheme walchi și walisci; a căror limbă provincială — continuă Leunclavius — s-a înrudit cu limba Daciei, ea însăși o provincie a romanilor. Același nume al valachilor a fost primit de ai noștri [de germani — n.n.], schimbat în valachi prin pronunțare mai moale”.

„Cuvinte aproape latinești“

Teza lui Leunclavius este confirmată și de eruditul francez Jacques Bongars, care, în 1585, a călătorit prin Transilvania și Țara Românească. Într-o scrisoare trimisă prietenului său Guillaume Lenormand, la 1 martie 1587, el se referea și la numele de valah dat de unii străini românilor și, firește, și țării lor. El spunea că atunci cînd a trecut prin Valahia a fost surprins auzind poporul rostind „cuvinte aproape latinești”. El conchidea că „rămășițele romanilor care apărau Dacia nu și-au luat numele de la pretinsul întemeietor al neamului, Flaccus, cum inventă în chip de basm cei mai mulți „călători”, ci de la germanii vecini și că gallii sau wallii — care pentru greci sînt blachi — și chiar wallonii sînt cu toții pentru germani unul și același popor”. Cu alte cuvinte, învățatul francez, ca și Leunclavius, surprindea adevărată esență a fenomenului și anume: vechii germani foloseau unul și același nume pentru toate popoarele neolatine care s-au născut și dezvoltat pe teritoriile care altădată formaseră provincii ale Imperiului roman¹. Și cînd el spune că germanii

vechi vedeau în locuitorii acestor teritorii „unul și același popor”, el dorea să releve efectele puternice ale romanizării diferitelor populații intrate în stăpînirea Romei, fenomen atît de evident, încît vechii germani l-au sintetizat prin folosirea unui singur nume pentru toți locuitorii întinsului imperiu.

Miron Costin, în *Cronica țărilor Moldovei și a Munteniei*, scrisă în 1677, în limba polonă, a respins și el descendența cuvîntului **valah** din numele amintitului general roman, considerînd-o, pe drept cuvînt, o poveste, „căci Flaccus acela — arăta el — a apărut numai provincia romană Myssia și malurile Dunării [...], însă nu a întemeiat nici o colonie, cum a făcut împăratul Traian”. În *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, tot Miron Costin, referindu-se la originea latină a românilor și italienilor, scrie că germanii „italianului zic valios și noao, moldovenilor și muntenilor, iar așa valios; franțuzii italianului valașos, noao și muntenilor valașos, leșii italianului valoh, iară noao valosin [...], ungurii italianului olaș, iară moldoveanului și munteanului olaș”.

După P.P. Panaitescu, termenul **valah** ar deriva din germanicul **welsi**, nume care ar fi fost dat de vechii germani tuturor latinilor, deci și românilor. De fapt, precizez eu, nu **welsi** este forma primitivă a termenului **valah**, acesta fiind, împreună cu **valon**, anterior. Vechii germani considerau pe gali și romani ca un singur popor, căci țăările galice fiind cucerite de romani, **gal** era sinonim cu **valah** și cu **valon**, prin trecerea lui **g** în **v**, după cum străvechiul cuvînt germanic **ger** (**guer** al francilor, vizigoților și longobarzilor) a devenit în evul mediu la germani **wehr**. De la vechii germani, cuvîntul **valahi** a trecut la slavii sudici sub forma **vlasi**, adoptată și de grecii bizantini, ușor modificată — **vlahos**. Întemeindu-ne pe sensul original al termenului **Valahia** (**Vlașca** **Vlahia**, **Ilak**), putem afirma că acesta se traduce exact românește nu prin Țara Românească ci prin „**România**”, nume care a început să fie utilizat în sec. XIX pentru întregul teritoriu românesc, dar citva timp numai pentru principatul Țara Românească.

Statului românesc dintre Carpați Meridionali și Dunăre i s-au mai dat și alte nume. Faptul că își cucerise independența ca stat feudal în 1330, sub conducerea lui Basarab, a făcut ca unele foruri politice europene (Curia papală, Cancelaria regatului maghiar și cea a regatului polon) să denumească, în citeva rînduri, noul stat întemeiat cu numele marelui și viteazului său voevod, ori cu un nume derivat din acesta. Astfel, într-o scrisoare trimisă în 1372 regelui Ludovic al Ungariei, papa Grigore XI numea Țara Românească **terra Bazarab**, adică „țara lui Basarab”; în 1377, chiar regele ungar utiliza expresia în **terra Bazarabi**. Și în documente de mai mare importanță s-a folosit, pentru statul românesc de la sud de Carpați, un nume derivat din cel al primului ei domn independent. În actul de alianță încheiat la 1396 de regele polon Vladislav Jagello cu Vlad Uzurpatorul, acesta

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 12/1968.

(Continuare în p. 36)

O INSTITUȚIE VECHE ÎN DATINILE ȚĂRII: ADUNĂRILE ELECTIVE

Perioada scursă între data adoptării Convenției de la Paris (7/19 august 1858) și cea a convocării Adunărilor Elective (28 decembrie 1858 în Moldova și 22 ianuarie 1859 în Țara Românească) s-a caracterizat printr-o dramatică confruntare politică între forțele unioniste, care se bucurau de largul sprijin al maselor și elementele reacționare, conservatoare care, încurajate de unele puteri străine interesate în menținerea separării celor două țări surori, urmăreau să saboteze procesul istoric, legic și ireversibil al Unirii. Ambele tabere și-au sprijinit acțiunea pe textul Convenției, dînd, bineînțeles, o interpretare diferită prevederilor acesteia. Astfel, forțele unioniste au căutat să folosească cît mai eficient acele stipulații ale Convenției care deschideau perspectiva unirii depline a Principatelor; elementele potrivnice au invocat prevederile mai restrictive ale aceluiași document și, în special, stipulațiile legii electorale în așa fel, încît să poată obține o poziție puternică în cele două Adunări.

Conform Convenției, pînă la alegerea celor doi domnitori, Moldova și Țara Românească au fost conduse de cîte o căimăcămie, formată, fiecare, din cîte trei persoane, alese din rîndul persoanelor care avuseseră funcțiile cele mai mari în țară în perioada anterioară (președintele Divanului domnesc, marele logofăt al Dreptății și ministrul din Lăuntru). Cel trei caimacami au fost în Moldova — V. Sturdza, A. Panu, Șt. Catargiu, iar în Țara Românească — I. Manu, E. Băleanu și I. A. Filipescu. Sarcina principală a acestor căimăcămii a constat în organizarea alegerilor pentru Adunările Elective. Întrucît legea electorală preciza termene relativ scurte (56 zile) pînă la data alegerilor, căimăcămiile au avut un rol important în pregătirea generală a acestora.

Prevederile electorale din 1858 au fost mai restrictive, mai favorabile marilor proprietari, decît cele din 1857, pe baza cărora fuseseră alese Adunările ad-hoc. Exista, așadar, pericolul, care nu a putut fi evitat decît în parte, ca în vîltoarele Adunări Elective să pătrundă elemente potrivnice Unirii. În același timp, unii dintre candidații la deputație aspirau să candideze și la domnie, ceea ce complica situația. În aceste împrejurări, forțele unioniste au trebuit să desfășoare o vie propagandă pentru a înfrînge împotrivirea antionionistilor și a da viață idealului atît de scump maselor populare — unirea tuturor românilor.

În Țara Românească numai unul din cei trei caimacami — I. A. Filipescu — era unionist. Alci, prevalîndu-se de dispozițiile restrictive ale legii electorale, autoritățile au încercat să înlăture pe unioniști atît din listele de alegători, cît și din rîndurile candidaților. Printre cei care n-ar fi intrunit „condițiile” pentru a fi aleși deputați (minimum 400 galbeni venit anual) se aflau personalități ca V. Boerescu sau C.A. Rosetti. Contestările acestora au fost admise — datorită caimacamului Filipescu, care era și ministrul Justiției, astfel încît cei doi vajnici luptători pentru Unire au fost, în cele din urmă, aleși în Adunarea Electivă. În ansamblu, însă, Adunarea de la București a fost dominată de elemente conservatoare, inclînctă să aleagă ca domn pe unul dintre foștii domnitori (G. Bibescu, Barbu Știrbei sau Al. D. Ghica)¹.

În Moldova, datorită faptului că doi dintre caimacami — Panu și Sturdza — aparțineau partidei unioniste, alegerile s-au desfășurat fără agitații prea mari. Cel doi caimacami, invocînd dreptul de autonomie recunoscut prin Convenție și în virtutea tradiției tratatelor cu Poarta (capitulațiile), au respins cu energie încercările de amestec ale reprezentantului turc în timpul desfășurării alegerilor. „Anastase Panu — scrie D.A. Sturdza — a fost primul bărbat român care, ajuns în capul guvernului, a dat plep cu influența puternică exercitată de Poarta otomană și a decis a o sfărîma”. „Unioniștii — spunea la rîndul său Panu — nu mai au acum a exprima dorințe, ci au datoria a le realiza prin fapte hotărîtoare”.

¹ În Moldova a fost un număr mai mare de candidați la domnie. Lista cu numele acestora se publică în paginile următoare.

În același timp, cei doi caimacami au reluat o veche dătină a domnitorilor noștri și anume aceea de a avea întîlniri, în fiecare duminică, cu slujitorii Justiției. La întîlnirea organizată în ziua de 9 (21) noiembrie 1858, adresîndu-se celor prezenți, A. Panu spunea: „Să veghem în jurul altarului patriei, căci o mare taină se săvîrșește: România renaște la viață”. Într-o altă asemenea întîlnire, caimacamul, care făcea de fapt o instruire a personalului ce urma să vegheze la bunul mers al alegerilor, se referea și mai deschis la perspectiva Unirii: „Adunarea [...] este chemată a așeza temeliele edificiului nostru național. Acolo se va dezbate soarta patriei noastre. Acolo se va vedea dacă Moldova a înțeles noua eră care i se deschide prin Convenția de la Paris”.

În același scop, la 10 (22) decembrie 1858, caimacamil s-au adresat mitropolitului Sofronie Miclescu cu rugămintea de a participa la orientarea alegătorilor, „în acest moment, care va fi pentru Moldova începutul unei epoci de fericire și de moralitate sau izvorul unui șir lung de calamități”, întrucît „părinteștile cuvinte ale Pastorului [mitropolitului] [...] pot în fața altarului să întărească credința către Patrie a celor ce s-au îndepărtat de dînsa...”. Aluziile celor doi caimacami unioniști la cei care sabotau Unirea nu erau fără temei. În timp ce ei, secondați de oamnenii politici patrioți și clarvăzători (M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri ș.a.), căutau să înfrîngă încercările puterilor străine de a submina Unirea prin alegerea unui domnitor antiunionist, partizanii principelui Gr. Sturdza se adresau sultanului încă din iunie 1858 în felul următor: „Noi cunoaștem de aproape și cu temei toate persoanele țării noastre. Am crede deci a lipsi de la o datorie sfîntă, dacă nu am supune dorința noastră la picioarele tronului Imperial”, adică implorau pe sultan să nesocotească vechile drepturi ale Moldovei de a-și alege singură domnitorul și aceasta numai pentru a parveni pe tron favoritul lor.

Alegerile din Moldova au avut loc în zilele de 14, 16, 17 și 18 decembrie. Conform prevederilor legii electorale, la 10 zile după alegeri, adică la 28 decembrie 1858, s-a convocat Adunarea Electivă. Din cei 55 deputați moldoveni validați de Adunare, majoritatea erau partizani ai Unirii, iar ceilalți se împărțeau, între Mihail Sturdza și Grigore Sturdza.

Faptul că Adunarea Electivă a Moldovei și-a deschis lucrările înaintea celui din Țara Românească s-a datorat și unor înțelegeri ale unioniștilor din ambele principate. Ideea de a eluda prevederile Convenției cu privire la alegerea cîte unui domn în fiecare principat, prin alegerea de către cele două Adunări a aceluiași domn, situație nesancționată în nici un fel de Convenție, a fost luată în considerare de forțele unioniste încă înainte de deschiderea celor două Adunări Elective. Printr-o asemenea idee — asupra căreia vom mai reveni — se manifesta cu pregnanță disponibilitatea gîndirii politice românești a vremii, datorită căreia s-a putut folosi o situație istorică de mare complexitate pentru a se găsi o soluție profund patriotică dezideratului realizării unității naționale a maselor din cele două principate române.

Reproducem după lucrarea lui D. A. Sturdza, Însemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renascerii României, București, 1912, pp. 644-650, 751-756, documentele de bază privind momentul deschiderii Adunărilor Elective din cele două principate, listele deputaților aleși și a candidaților la domnie.

N. COPOIU

Lista deputaților aleși pentru Adunarea Electivă a Moldovei¹

IAȘI: G. Cuciureanu (N)², A. Panu (N), prințul G.M. Sturdza, N. Istrăți (M)³, C. Rola (N), D. Cornea.

DOROHOI: D. Miclescu (N), G. Hasnaș (N), Ștefan Silion (N), Alecu Grigoriu (N).

BOTOȘANI: P. Casimir (N), N. Canano (N), N. Mavrocordat (N).

SUCEAVA: A. Forăscu (M), A. Ciure (N), I. Virnav (Liteanu), Lupu Botez (M).

NEAMȚ: Gr. Balș (G)⁴, St. Catargiu (M), P. Roseti Bălănescu (M).

ROMÂN: A. Scortșescu (G), I. Giorgiadi (N), C. Hurmuzaki (G), maior Iorgu Ghica (G)

BACĂU: V. Alecsandri (N), C. Roseti Tețcanu (N), Iancu Donici (N).

PUTNA: Prințul N. Șuțu (N), M. Kogălniceanu (N), A. Balș (M), Iord. Pruncu (M).

COVURLUI: N. Roset Bălănescu (N), prințul A. Moruzi (N), Șt. Gh. Bacal-Bașa, L. Catargiu (N), Cost. Miclescu (N).

ISMAIL: N. Docan (N), Vergoti, Tulceanov, C. Negri (N), Caravasili.

CAHUL: Iancu A. Cantacuzino (N), prințul Const. Gr. Ghica (N).

TECUCI: Prințul N. Vgoridi (M), I. Iacovachi (N), Pan. Balș (M), Dim. Iamandi (M).

TUTOVA: Iordache Gane (N), G. Iamandi (M), M. Kostaki (N), I. Radu (G).

VASLUI: N. Milu (M), Iancu Sturdza (N), P. Carp (N).

FĂLCIU: A. Cuza (N), N. Catargi (N), P. Mavrogheni (N), L.A. Roseti (N).

¹ Monitorul Oficial al Moldovei, nr. 18, din 20 dec. 1858.

² N — partizani ai Unirii (partidul național).

³ M — susținători ai lui Mihail Sturdza, candidat la domnie.

⁴ G — susținători ai lui Grigore M. Sturdza, de asemenea candidat la domnie.

Lista deputaților aleși pentru Adunarea Electivă a Valahiei¹

RÎMNICUL SĂRAT: Aga² Ioan Cantacuzino, Serdarul Scarlat Fălcoianu, Costache Cotescu; C. Argintoianu.

BRĂILA: Clucerul Gr. Filipescu, Mihail Marghiloman, Serdarul Nic. Opran.

BUZĂU: Serdarul Ioan Marghiloman, Praporcic Scarlat Voinescu, Pit. Mihail Pleșoianu, Serdarul C. Deșliu.

PRAHOVA: Aga Ioan Cantacuzino, Aga Cost. I. Filipescu, Pah. Ioan Mârzea, Ioan I. Filipescu, Pitarul G. Grigorescu.

IALOMIȚA: Logof. Scarlat Crețulescu, Clucerul Barbu Slătineanu, Logof. Barbu Catargiu, Aga Alexandru E. Florescu.

ILFOV: Prințul Al. Ghica, Dimitrie Ghica, Serdarul Cont. Bozianu, Logof. N. Golescu, Pitarul Cost. A. Rosetti, Vasile Boerescu.

DÎMBOVIȚA: Logof. Nicolae Băleanu, colonelul I. Florescu, maiorul Scarlat Lăzureanu.

VLAȘCA: Dr. Apostol Arsache, Paharn. Nicu Tătăranu, Postelnicul Const. Rădulescu, Pitarul Petriche Derbescu.

TELEORMAN: Constantin Cantacuzino, Log. Ioan Slătineanu, Serd. Cost. Apostolescu, maiorul Dim. Ștefanopol.

MUSCEL: Paharn. Barbu Belu, căpitan Iorgu F. Lenș, Paharn. Nicolae Brătianu, Serd. Alexandru Angeleanu.

ARGEȘ: Graf. N. Rosetti, Sublocot. Ioan Brătianu, Serd. Scarlat Turnavitu, Dimitrie Brătianu.

OLT: Vorn. Ioan Manu, Paharn. Iorgu Băleanu, Serd. I. Petricu, Paharn. Nic. Izvoranu.

ROMANAȚI: Serd. Stănuță Cezianu, Pr. Gr. Brancoveanu, Radu Constantin Golescu, Alexandru C. Golescu.

VÎLCEA: Logof. Ioan Oteteleşeanu, clucerul C. Oteteleşeanu, clucerul N. Lahovary, prințul Barbu Știrbey.

DOLJ: Gheorghe Știrbei, Logofăt D. Bibescu, Pitarul I. Socoleanu, colonel I. Solomon, Serdarul I. Hagiadi.

GORJ: colonel Nicolae Bibescu, Pitarul Constantin Săvoi, Aga C.N. Brăiloiu, Clucerul Iancu Simboreanu.

MEHEDINȚI: Colonelul Nicolae Bibescu, Aga Dimitrie Filișanu, Serdarul Ioan Cernătescu, Spătarul Barbu Vlădoianu.

Programul pentru deschiderea Adunării Elective a Principatului Moldovei, 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859)

1. La 7 ore dimineața, nouă detașări de artilerie vor vesti Capitala ziua numită pentru deschiderea Adunării.

2. La 10 ore, se va celebra, în vechea Biserică a Sf. Nicolae cel Mare, un Te-Deum, la care vor asista Excelențele Lor d-nii membri ai Căimăcămiei, cu miniștrii, funcționarii Statului și înalțul stab. Vornicia de aprozi va face poftire d-ilor deputați de a se aduna la această serbare religioasă, menită pentru a

chema binecuvîntarea Cerului asupra lucrărilor reprezentanților națiunii.

3. Oastea de toate armele, în mare uniformă, va fi însoțită pe ambele părți, de la ușile bisericii pînă la scara cea mare, conducătoare la sala seanelor Adunării.

4. După săvîrșirea Te-Deumului, d-nii deputați, în sunetul clopotelor, se vor îndrepta pe jos spre sala seanelor; la ieșirea lor din biserică, vor fi salutați de o bandă de muzică militară. Artileria va slobozi 101 tunuri, și în trecerea Adunării pînă la palat, oastea va prezenta armele. O altă bandă de muzică, pusă la scara cea mare, va saluta Adunarea.

5. Ajungînd la palat, d-nii deputați vor fi întâmpinați la scară de patru domnșii adjutanți, cari-l vor preceda pînă la sala seanelor.

6. Intrarea publicului în sala Adunării va fi liberă, cu bilete date mai înainte de președintele ei și de vornicul de aprozi. Locuri deosebite vor fi rezervate pentru d-nii reprezentanți ai Puterilor, cari vor fi invitați la această solemnitate prin Ministerul Treburilor Străine.

7. După ce d-nii deputați se vor așeza la locurile lor, se va face citirea ofisiului de deschiderea Adunării, dat de Excelențele Lor d-nii membri ai Căimăcămiei, după care se va proceda la cele mai departe lucrări.

8. Seara tot orașul va fi iluminat. Ministerul Lucrărilor Publice și Mu-

nicipalitatea se vor îngriji de iluminarea zidurilor publice; la 8 ore seara, un foc de artificie va arde pe plața palatului.

9. Ministerul din Lăuntru va da ordine tuturor administrațiilor ținutale, ca prin toate orașele să se serbeze ziua de 28 decembrie, ca o serbare națională. Dimineața se va celebra Te-Deum, la care funcționarii Statului vor asista în uniformă. Seara orașele vor fi iluminate. Municipalitățile vor face distribuție de pine și de carne la săraci și la arestați.

Ministerele din Lăuntru, Ostășesc, Bisericesc și al Lucrărilor Publice, fiecare în ceea ce-l privește, sînt însărcinate cu punerea în lucrare a acestui program. Poștiile, atît a Capitaliei, cît și ale orașelor ținutale, sînt ordinate a păzi cea mai bună ordineală în tot cursul serbării.

Programul pentru deschiderea Adunării Elective a Valahiei, 22 ianuarie (3 februarie) 1859

Art. 1. În ziua de 22 ianuarie curent, la 9 ore de dimineață, toți d-nii deputați, în haine de gală, se vor afla adunați la Sf. Mitropolie.

Art. 2. D-nii miniștri, membrii Inaltei Curți și ai Curților apelaive

¹ Buletinul oficial, nr. 6, din 19/31 ianuarie 1859.

² S-au păstrat în transcriere funcțiile, acolo unde au fost indicate și în prescurtarea dată de document. Aga = șef al poliției orașului; Serdar = comandant militar; Logofăt = șef al Cancelariei; Clucer = șef al aprovizionării; Praporcic = sublocotenent, purtător al steagului; Pitar = dregător însărcinat cu administrarea brutărilor; Paharnic = dregător însărcinat cu aprovizionarea cu băuturi; Postelnic = dregător însărcinat cu audiențele la domnitor; Vornic = primar; Spătar = comandant militar.

și șeful Miliciei cu tot statul major, vornicul de oraș, vornicul de temnițe și șeful Poliției, se vor afla asemenea adunați, în uniformă, în sala Obștești Adunării.

Art. 3. Un batalion de infanterie și un detașament de cavalerie se vor așeza în curtea Sf. Mitropoliei.

Art. 4. La 10 ore se va începe, în prezența Căimăcămiei și a d-lor consuli ai Puterilor străine, slujba Te-Deumului de către Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit cu părinții episcopi, față cu d-nii deputați și cu toți ceilalți funcționari.

Art. 5. În vremea săvârșirii Te-Deumului, ostirea, înșirată în curte, va slobozi trei detașamente de puști și clopotele se vor trage.

Art. 6. După săvârșirea Te-Deumului, Prea Sfinția Sa Mitropolitul, în capul membrilor Adunării, vor lua loc în curte, și va defila pe dinaintea lor oalașă ostirea străină, prezentând armele.

Art. 7. După defilarea ostirei, d-nii deputați, avind în capul lor pe Prea Sfinția Sa Mitropolitul, se vor înainta către sala seanelor Adunării și vor fi primiți, la intrarea sălei, de patru adjutanți domnești.

Art. 8. După sosirea lor în sala seanelor, d-nii deputați se vor așeza la locurile lor, și apoi se va ceta cuvântul de deschidere din partea Căimăcămiei, după care, retrăgându-se d-nii căimacaimi, Adunarea va proceda la lucrările misiiei sale.

Art. 9. Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit va porunci, ca, la aceeași oră, să se cetească Te-Deum pe la toate bisericile din țară; și la reședințele de județe, toți funcționarii publici vor fi față la slujba Te-Deumului în uniformă.

Art. 10. În seara acestei zile, toate edificiile publice vor fi iluminate, prin înfringerea sfaturilor orășenești și a Ministerului din Lăuntru.

Art. 11. Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit va libera bileturi de intrare pentru public, în număr potrivit cu locurile disponibile, rezervând tribunele destinate pentru reprezentanții Curților străine și înalții funcționari.

Mesajul căimăcămiei la deschiderea lucrărilor Adunării Elective a Moldovei:

Mesajul Căimăcămiei Moldovei, din 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859): Domnilor deputați!

În puterea Convenției de Paris din 7 (19) august, și a dreptului autonom înscris în acest act, țara noastră a săvârșit operațiile electorale. Deși greutatea acestei gingașe lucrări au fost mari, din mai multe cauze, iar mai cu seamă din lipsa de cadastru lămuritor al cîtimel averilor, și din pricina scurtului timp hotărât de Convenție pentru aplicarea Legii Electorale, totuși în totalul lucrărilor s-au prezintat numai trei cazuri mai grele, asupra cărora sîntei chemați a lua o grabnică hotărîre.

Ele sînt următoarele: 1. cazul vacanței produse prin alegerea ca deputat a d-șei vornicului Costachi Rolla în domul colegiilor de proprietari mari, în districtul Capitalei și în acei al Cahului; 2. cazul de nesăvîrșire a alegerii deputatului de orașul Piatra, din pricina unei neînțelegeri iscată între d-nii alegători și a retragerii acestora din sala administrației, cînd au fost a se scoate biletele din urnă; 3. cazul suspendării alegerii deputatului proprietarilor mici din Bacău,

flind voturile alegătorilor deopotrivă împărțite între doi candidați.

Domnilor deputați! Tara a însemnat în persoanele Domnilor Voastre pe aleși săi și v-a trimis în această Cameră, pentru ca să-i pregătiți un viitor de zile fericite, după atîtea zile amare și dureroase! Chemarea Domnilor Voastre este cu atât mai serioasă, cu atât mai sfințită, că astăzi sîntei depozitarii vointelor și al speranțelor unui popor întreg!

În adevăr, nu este act mai măreț pe lume decît reînvierea unei nații, care cere și merită a se pune în rîndul națiilor demne și respectate; dar nu este misie mai frumoasă, mai nobilă, decît aceea de a conlucra la realizarea unei asemenea act. Fericite de acela care este chemat a îndeplini o așa mare misiune! Fericite de Domniile Voastre, Domnilor!

Cît pentru noi, avem de fală că am fost mențiți de împrejurări a vă deschide porțile Camerei și a proclama deschiderea Adunării Moldovei! Ziua aceasta de 28 decembrie va fi înscrisă în istorie ca o zi de renaștere, ca ziua redobîndirii unui drept vechi și de mare însemnătate, dreptul de a avea o putere legislativă alături cu puterea executivă, dreptul de a avea reprezentanții nației în față cu persoana domnului.

Camera Moldovei este deschisă! Iată-vă acum cu toții dinaintea altarului patriei! Misiia Domnilor Voastre începe. La lucru, Domnilor, căci fiecare ză trebuie să aducă un rezultat folositor Principatelor Unite! La lucru cu energie, căci aveți de marțuri nația română, ce v-a numit aleși săi, Puterile garante cari au consfințit, prin Tratatul de Paris, vechile noastre drepturi, și un presus de eie pe Dumnezeu care cetește în inimile oamenilor și judecă faptele lor!

Cuvîntul rostit în numele căimăcămiei la deschiderea Adunării Elective a Valahiei în 22 ianuarie (3 februarie) 1859:

Domnilor deputați!

Pentru a doua oară în curs de șaptesprezece ani, țara noastră se vede chemată a alege pe domnul ei.

Dar ceea ce era, în anul 1842, numai un act național, foarte important, pentru că exprima restatornicirea unui vechiu drept al țării, este astăzi și un fapt european, care va avea pentru noi un rezultat mai însemnat, fiindcă sîntem chemați de Puterile cele mari ale Europei a-i examina în condiții nouă, și ele ne vor lua scoateala de chipul cu care vom răspunde la a lor chemare.

În acest curs de vreme, țara noastră s-a ridicat în poziția ei politică, relațiile ei s-au înmulțit, legămîntele noastre cu țara civilizată a Europei s-au girat, dreptul european s-a întins și asupra noastră, și am putut avea satisfacția de a ne vedea înfrățiti politiceste, prin aceleași instituții comune, de chiar minia Marilor Puteri, cu o altă țară, iarăș română, soră cu noi în credință, în limbă, în obiceiuri și în destin.

Scutită de aceste bunuri, înaltele Puteri, spre a no garanta vicia noastră politică, au relințat și au înaltit vechile noastre stipulații cu înalta Poartă, și ne-au asigurat autonomia fără tăgăduire.

Actul la care sîntei chemați astăzi a proceda este merit a desăvîrși lucrările Institutului Puteri Garante. De la patriotismul și buna d-voastră judecată atrîna dar statornicirea instituțiilor nouă, printr-o chibzuire matură și prudentă, ca unii ce aveți în îndeplinii o îndată și delicată misiie, de a alege pe domn și de a conlucra cu dînsul la dezvoltarea legilor țării.

Sîntem fericiti, Domnilor, să putem deschide Adunarea, și să vedem, după altă nenorociri și suferințe ce am înecorat, o instituție veche în datinele țării, așezată pe baze nouă, potrivite cu dezvoltarea ce a luat activitatea socială în cursul celor din urmă trezeci de ani. În scurta ei trecere la capul treburilor, Căimăcămia s-a silit, după putere și împrejurări, a-și îndeplini sarcina la care a fost chemată.

Isptită de toate greutateile legate cu poziția ei, ea n-a avut și nici putea avea pretenția de a fi apărută de nemulțumiri și de diferite atacuri. Aceasta este soarta mai a tuturor guvernelor, și mai cu seamă urașă fie a unui guvern chemat a pune în lucrare instituții nouă pe un tărîm încă nepregătit prin trebuincioase legiuri de ajutor.

Lipsele de astăzi se vor îndeplini, fără îndoială, pentru viitor, și prin concursul puterilor publice, chemate la întocmirea legilor, ca să poată fi lămurit ceroul lucrării fiecareia și să fie deopotrivă ferite de nedumeririle ce dau pricină de nemulțumiri.

Domnilor, sîntem într-un minut foarte solemn, și nu vom putea ieși cu izbindă decît prin înfrînarea patimilor și prin concordia inimilor.

Sperăm ca mina lui Dumnezeu, către care ne-am închinat în inimile, cerind binecuvîntarea sa asupra lucrurilor noastre, ne va ocroti în viitor, ca și în trecut, spre a putea păstra neîntinată naționalitatea moștenită de la părinți.

Să avem dar credință în mila sa, să mulțumim înaltei Porți Suzerane și înaltei Puteri Garante, cari ne-au luat sub a lor protecție, și să pășim la lucru cu bărbăție și cu dignitate.

Publicația Secretariatului de Stat al Moldovei, din 28 decembrie 1858 (9 ianuarie 1859), privitoare la lista candidaților la domnie

Conform Fermanului de instalare, Căimăcămia s-a ocupat cu cea mai serioasă lucrare aminte cu facerea listei a celor cu însușiri de a fi aleși la domnie.

Această listă care se publică acum, cu toate silințele Căimăcămiei, n-a putut fi completă, din lipsa izvoarelor care ar fi putut să-i dea lămuriri exacte asupra tuturor persoanelor ce pot avea însușirile prescise de art. 13 din Convenție. Toate persoanele cari, avind însușirile incuvîntate, nu se vor vedea trecute în lista Căimăcămiei, sînt pofite a înfățișa Căimăcămiei dovezile dritului ce ar avea pentru a se număra între candidații la domnie, și Căimăcămia se va grăbi a înscrie pe toate fețele cari, din scăpare de vedere, nu s-ar fi înscris.

Dritul reclamației persoanelor, cari ar avea drituri la domnie, este deschis a se face și la Adunare și dar Secretariatul de Stat va publica acest ofis dimpreună cu lista.

Lista candidaților la domnia Moldovei

Candidații înscrși de guvern. Acel însemnat cu un asterisc (*) au cerut ștergerea lor din listă

1. Postelnicul Vasile Alecsandri; 2. Hatmanul Alecu Aslan; 3. Logofătul Alecu Balș; 4. Logofătul Teodor Balș; 5. Vornicul Grigore Balș; 6. Logofătul Anastasie Bașad; 7. Logofătul Iordachi Beldiman; 8. Vornicul Lascar Bogdan; 9. Vornicul Alecu Botez Forascu*; 10. Logofătul Ștefan Catargiu*; 11. Logofătul Costin Catargiu; 12. Vornicul Alexandru Catargiu; 13. Vornicul Lascar Catargiu; 14. Vornicul Iancu A. Cantacuzin*; 15. Vornicul Costachi Ciolac; 16. Betzade

Costachi Gr. Ghiha*; 17. Logofătul Vasile Ghiha; 18. Vornicul Teodor Ghiha; 19. Hatmanul-Iorgu Ghiha; 20. Colonelul Nicolae Iamandi; 21. Vornicul Mihail Kogălniceanu*; 22. Logofătul Nicolae Milu; 23. Vornicul Iancu Prăjăscu; 24. Logofătul Petrachi Roset Bălănescu*; 25. Logofătul Răducan Roset; 26. Vornicul Lascar Roset; 27. Vornicul Scarlat Roset; 28. Aga Costachi Roset Teșcanu; 29. Vornicul Manolachi Kostaki Epureanu; 30. Aga Grigorie Kostaki; 31. Vor-

nicul Dimitrie Mavrocordat; 32. Hatmanul Nicu Mavrocordat; 33. Principele Mihail Sturdza; 34. Logofătul Alecu Sturdza; 35. Logofătul Costachi D. Sturdza; 36. Vornicul Vasile Sturdza; 37. Vornicul Alecu C. Sturdza; 38. Vornicul Iorgu Vărnăv Liteanu; 39. Colonelul Alexandru Cuza, **Candidații înscrși după propria lor cerere:** 40. Spătarul Teodor Aslan; 41. Logofătul Lascar Cantacuzin Pașcanu; 42. Aga Iancu Doacan; 43. Postelnicul Nicolae Istrati.

Vechi așezări și monumente moldovene

VIRGIL CÂNDEA

Literatura consacrată studiului și valorificării vechilor noastre monumente istorice și de artă s-a îmbogățit cu două lucrări de particulară valoare. Apariția lor coincide cu anul european al patrimoniului arhitectural proclamat în 1975 de UNESCO. Prin volume și documentație sînt printre cele mai mari cărți despre arhitectura moldovenească publicate pînă acum.

Cea dintîi, semnată de dr. Nicolae Stoicescu de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, din București, este Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova și a apărut prin grija Direcției patrimoniului cultural național în seria Biblioteca monumentelor istorice din România. Lucrarea continuă al treis repertorii similare pe care Nicolae Stoicescu le-a consacrat, cu aceeași acuratețe și cu uriaș efort, monumentelor din București (1961), Țara Românească (1966) și Banat (1974) și ea va fi integrată în curînd cu volumele privitoare la Transilvania și monumentele cîtorite de români în alte țări din Europa sau Orientul Apropiat.

În 985 pagini, volumul — prefăcut de Vasile Drăguț —

cuprinde descrierea tuturor lucrărilor privind monumentele din circa 3 000 localități moldovenești atestate documentar în epoca medievală și anume 120 cetăți, palate și case domnești, 100 hanuri, 5 000 biserici și așezăminte mănăstirești, plus numeroase alte construcții și monumente.

Așadar, oricine va dori să cerceteze vechimea așezărilor din Moldova, de la Baia și Suceava pînă la Chilia sau Cetatea Albă, istoria unor cetăți voievodale și fortificații orășenești, ca Neamțul sau Orheiul, Siret sau Soroca, va trebui să se refere, pentru tot ce s-a scris pînă acum, la acest fundamental instrument de informare.

Lucrarea se încheie cu un Index de cîtor și un index cronologic al monumentelor. Ne-am grăbit, firește, să cutăm la Ștefan cel Mare, căruia tradiția îi atribuia 40 construcții: indicele notează 48 cetăți, curți domnești, poduri și cîtorii ale marelui voievod. Cercetarea științifică omologhează, așadar, tradiția.

Al doilea volum, de format mare, unul dintre cele mai masive publicate despre monumentele românești (453 pagini, 499

ilustrații dintre care 54 în culori), intitulat Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei, cuprinde, în ordinea cronologică a construirii lor, descrierea a 82 așezări, începînd cu ctitoria lui Bogdan I din Rădăuți (a doua jumătate a sec. XIV) și sfîrșind cu Mirăuții, cel mai vechi lăcaș din Suceava, existent în 1402.

Descrierile monumentelor, însoțite de o bogată bibliografie (733 titluri) sînt alcătuite de un colectiv format din 15 specialiști în istoria arhitecturii și a culturii moldovenești în general. Două introduceri, semnote de istoricii de artă Vasile Drăguț și Corina Nicolescu, prezintă sintetic arhitectura, pictura murală și zestrea artistică a monumentelor.

Cele două volume concentrează, prin descrieri, imagini și documentație, eforturi de creație artistică românească de cîinci secole. La ele se adaugă strădaniile de ocrotire, cunoaștere și punere în valoare a acestor monumente, depuse de știința românească modernă și contemporană, strădăniile impresionante prin metodă, amplitudine și patriotismul care le-a inspirat.

ECOURI DE LUNGĂ DURATĂ

Încă din vremea vieții sale, faima lui Mihai vodă Viteazul — viteazul domn care a realizat prima unire politică a țărilor române — a depășit nu numai granițele țării, ci și limitele zonei europene în care se desfășura strălucitoarea sa epopee. Fără nici o exagerare, se poate spune că ochii întregii Europe erau ațintiți asupra sa¹. Faptele marelui voievod au continuat să rețină peste decenii și veacuri atenția istoricilor. În lucrările care acordă un loc important strălucitelor victorii ale lui Mihai se numără și o istorie a Imperiului otoman — *Abrégé nouveau de l'histoire des turcs* — scrisă de Vanel, consilier regal la Curtea de Conturi din Montpellier și apărută la Paris, în 1689. Lucrarea pare să fi fost foarte căutată și apreciată de cititori, căci a fost reeditată în 1697 la Paris și Amsterdam și în 1704 la Bruxelles.

Scirierea lui Vanel a fost cunoscută de N. Iorga, care, în ultima sa sinteză de istorie a românilor, o citează de câteva ori, dar nu pentru pasajele referitoare la Mihai, care au trecut, astfel, neobservate și au rămas nefolosite. Confruntând știrile din aceste pasaje cu ceea ce a putut stabili critica istorică modernă, se observă că autorul francez era relativ bine informat: unele amănunte se găsesc întocmai și în Istoria românilor sub Mihai voievod Viteazul de N. Bălcescu. Vanel pare să fi folosit surse de prima mână, din care a preluat corect nume ca Bucarest sau Targovist — și cifre privind efectele trupelor. Desigur acestea din urmă nu trebuie socotite ca fiind foarte exacte: chiar în epocă, circulau versiuni diferite, iar stabilirea cifrelor reale, e cel mai adesea, aproape imposibilă.

Date fiind implicațiile Porții în Europa sud-estică și centrală, o istorie a turcilor reprezenta pe atunci aproape o istorie universală. Vanel nu a avut, totuși, putința să cerceteze izvoarele istorice otomane — necum cele românești! — ci a apelat, desigur, la ceea ce a putut găsi în bibliotecile și arhivele franceze, adică la izvoarele occidentale, redactate într-o anumită optică. Se vede imediat că unele știri își au originea în avizele — un fel de buletine de știri — trimise din Transilvania: Sibiu e numit Hermannstadt, Clujul — Claudiopolis. Dar cu excepția unor erori determinate de această informare unilaterală și a citorva mici confuzii, semnalate în note, însemnările lui Vanel despre Mihai Viteazul sint scrise cu destulă obiectivitate, cu simpatie chiar. Ele prezintă suficient interes pentru a fi readuse în circuitul științific, după aproape trei veacuri de la tipărire, și chiar reținute, fie și numai pentru a dovedi cât de larg și de persistent a fost ecoul marilor evenimente petrecute în țările române între 1593-1601.

Reproducem mai jos câteva fragmente după ediția din 1697. Titlul și subtitlurile ne aparțin.

Șt. S. G.

Uimirea marelui vizir

„Sinan [...] a plecat din Constantinopol și, căpătând în drum întâriri de la pașalele finuturilor de margine, s-a îndreptat spre Valahia, cu 80 000 oameni. A luat Bucureștiul, și, găsind neapărată Țirgoviștea — oraș de reședință al acestui principat — a luat-o cu ușurință în stăpânire². Voievodul

Mihai, neputând rezista unei așa mari puteri, și-a trimis soția și copiii în Transilvania și s-a retras în defileele munților unde era imposibil să fie atacat, și de unde ieșea mereu ca să-i hărțuiască pe turci. Odată, i-a surprins într-o mlaștină [la Călugăreni], unde a făcut un mare măcel, luându-le patru tunuri și mai multe steaguri. În timp ce Sinan încerca să-i regrupeze pe ai săi, calul i s-a împotmolit într-un smirc, din care a ieșit cu mare greutate, și, căzând, și-a rupt doi dinți din gură.

Voievodul a trimis [soli], cerând ajutorul lui Sigismund, care [...] a pornit la drum [...] După ce s-a unit cu armata românilor, care se compunea din 8 000 soldați de elită, a pornit asupra dușmanului cu o mare încredere în victorie, și a recucerit Țirgoviștea pe care Sinan, retrăgându-se la București cu grosul armatei sale, o lăsase aprovizionată cu de toate. Locul [Țirgoviște], a fost atacat cu putere de către bulgari³, populație din

³ Vanel se referă în realitate la secol.

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 8/1975.
² În realitate, Bucureștiul și Țirgoviștea au fost ocupate de turci după lupta de la Călugăreni.

Transilvania foarte obișnuită cu luptele, care, după mai multe asalturi, l-au luat în stăpînire. Sinan, uimit de acest insucces, a plecat din București, retrăgîndu-se în cetatea Giurgiu cu atîta grabă, încît a părăsit o parte din artilerie".

Pornind pe urmele lor, Mihai i-a ajuns „pe dușmani în timp ce treceau podul și nu se gîndeau decît să se salveze, i-a atacat și a făcut un mare măcel, în timp ce alții, care voiau să fugă, s-au înecat în rîu [sic!]. Au pierit în acea zi 10 000 turci. Li s-au luat 6 000 căruțe cu în-călcătura, toată artileria, și au fost eliberați 6 000 robi creștini".

Urindu-și victoria

Alt pasaj se află trecut sub anul 1600, dar în el povestirea evenimentelor începe cu doi ani înainte. În aprilie 1598, Sigismund Báthory a abdicat în favoarea împăratului Rudolf II, în august a revenit și i-a alungat pe imperiali, iar în martie 1599 a abdicat a doua oară, lăsînd ca urmaș pe vărul său Andrei, cardinal polon, care a intrat imediat în legătură cu Poarta, uneltind căderea lui Mihai. Ca să prevină o asemenea situație, Mihai s-a adresat lui Rudolf II, propunîndu-i un atac combinat pentru în-lăturarea cardinalului.

„Mihai, voievodul Valahiei, devenind suspect turcilor și știind că acești necredincioși voiau să-l detroneze, s-a pus sub protecția împăratului și s-a oferit să-l alunge din Transilvania pe cardinal, care, neobținînd nimic de la Maiestatea Sa Imperială, ducea tratative cu sultanul. Primînd bani de la Rudolf, a pus pe picioare [o armată] de 30 000 [...] și a pornit să asedieze Sibiu. Peste puțin timp, nunițul apostolic [episcopul Malaspina] a venit în tabăra voievodului, împreună cu ambasadorii lui Báthory, și ei au încercat să-l convingă a renunța la această acțiune, făgăduind că-l

vor determina pe cardinal să rupă alianța pe care o făcuse cu turcii; dar voievodul a trimis răspuns cardinalului că ar ajunge la o învoială numai dacă ar vrea să cedeze Transilvania împăratului, și nu altfel. Cardinalul, neputîndu-se hotărî să renunțe la stăpînire, s-a trezit curînd asupra sa cu voievodul, care, după o luptă de două ore, i-a sfărîmat armata, i-a omorît 4 000 oameni și i-au luat toate bagajele și 45 tunuri. În goana calului, cardinalul a ajuns în munți [...] unde a fost descoperit de cîțiva valahi, care i-au luat viața. Capul său a fost adus voievodului, care l-a înmormîntat cu onoruri, împreună cu trupul. Urindu-și victoria, Mihai a ocupat Alba [Iulia] și apoi Clujul".

Vanel descrie, apoi, intrarea în Moldova (mai 1600) și „glorioasa pribegie" de la sfîrșitul anului 1600 și începutul celui următor, cînd Mihai a ajuns la „Viena, ca să se înfîlnească cu arhiducele [Matthias] și de acolo la Praga, unde l-a salutat pe împăratul Rudolf [adică a avut o audiență la acesta] care l-a primit foarte bine"².

Falsa împăcare

În aprilie 1601, Sigismund Báthory a fugit din Moldova, unde stătea sub supraveghere polonă și pentru a treia oară a devenit principe al Transilvaniei. Nelinîștiți, Habsburgii au pus la cale împăcarea lui Mihai cu Basta, pentru a-i trimite împreună împotriva lui Sigismund.

„Voievodul Mihai, care obținuse de la Rudolf un principat în Silezia³ și ridicarea fiului său la rangul de principe al [Sfîntului] Imperiu⁴, a primit bani și trupe pentru a se uni cu armata imperială [condusă de

Basta și] menită să-l combată pe Sigismund, care revenise în Transilvania [...]. Românul și Basta înaintînd pînă la Moutir [Mătin, lângă Satu-Mare, unde oastea lui Mihai s-a înfîlînit cu cea a lui Basta], Sigismund, văzînd că nu are nici trupe, nici bani, nici credit, s-a retras în munți. Vîzirul, pentru a întîrzie vrajba între principii creștini, i-a trimis ajutoare. Văzîndu-se în fruntea a 30 000 oameni, acest prinț [Sigismund] a pornit în întîmpinarea armatei creștine [imperiale]. După cum se știe învins la Gorăslău (3 august 1601), Sigismund Báthory a părăsit din nou Transilvania.

„Neînțelegerea care domnea de multă vreme între Basta⁵ și voievodul Mihai s-a adîncit atît de mult, încît a costat viața celui din urmă [...]. Cortul său a fost înconjurat de cîțiva germani și valoni, care aveau ordinul să-l prindă mort sau viu. El a vrut să se apere, și, cu o lovitură de sabie, a rănit un ofițer, dar un altul i-a înfîpt sulița în pîntece, și, doborîndu-l fără viață la pămînt, i-a tăiat capul [...]. Această acțiune nu a fost aprobată la curtea lui Rudolf".

Din acest ultim pasaj, știrea că Mihai, apărîndu-se, ar fi rănit un ofițer cu sabia, nu corespunde realității, căci, așa cum spune cu durere cronică țării, „căzu trupul lui cel frumos ca un copaciu, pentru că nu știuse, nici se prilejui sabia în mîna lui cea iute".

Mîșeleasca ucidere nu i-a putut înmormînta, însă, și faptele, care au stîrnit admirația atîtor cronicari. Ele au rămas în conștiința românilor ca un îndemn și o pildă vie peste veacuri luminîndu-le drumul spre trainica unire, spre care primul pas a fost făcut acum 375 ani.

¹ Confuzie; Báthory a fost ucis de secul.

² Vezi Magazin istoric, nr. 3/1972.

³ Domeniul Königsberg (Kymburg) era în Boemia, nu în Silezia.

⁴ E vorba de chemarea fiului său la curtea imperială.

⁵ Istoricul francez știa că Basta „răspîndise zvonul că ar fi interceptat scrisori care dădeau înțelegerea dintre voievod și papa de Timișoara", dar asemenea scrisori fuseseră plătute de Sigismund Báthory.

Canada 1759:

BĂTĂLIA ȘESURILOR

GUSTAVE LANCTOT

Sub numele de Noua Franță sau Canada, marea colonie franceză de pe malul fluviului St. Laurent (sau St. Lawrence, cum îl numesc englezii) ia ființă în 1504, odată cu sosirea bretonilor, veniți în căutare de pește și care înfiripă curind primele trocuri cu băstinași achiziționând blănuri. În 1524, exploratorul Giovanni Verrazano dă ținutului nume de Noua Franță, iar zece ani mai târziu, Jacques Cartier descoperă valea fluviului Saint Laurent. Ambarcațiunile franceze urcă fluviul pentru a extinde comerțul cu piei de castor. Drept rezultat apar așezările efemere din Ile de Sable și de la Tadoussac. În 1603, Henric IV adoptă sistemul de a coloniza ținutul cu ajutorul unei companii de neguțatori, care primește proprietatea asupra teritoriului și monopolul comerțului. Astfel, în 1604, de Monts se instalează în Acadia — sud-estul Canadei, actualmente provincia Nova Scotia — unde fondează așezarea Port-Royal, iar locotenentul său Champlin se stabilește ulterior la Quebec, în 1608, an care este considerat data întemeierii Canadei. Condusă de diferite societăți mercantile care se opun populării țării de teamă să nu greveze bugetul, colonia rămîne o simplă agenție de blănuri pînă la crearea Companiei Noul Franțe (1627). Acordînd concesiuni de domenii, aceasta inaugurează colonizarea țării (la 1642 se întemeiază orașul Montreal), dar la început ea este grav afectată din cauza lipsei de prevedere a lui Richelieu, care nu-și apără suficient flota împotriva englezilor.

În 1663, văzînd numărul mic al populației — care era de numai 2 500 suflete și pe care indienii din familia triburilor irocheze (populația indigenă) o atacau fără încetare — Ludovic XIV desființează Compania și trece Canada sub propria sa administrație, iar destoinicul lui ministru, Colbert, inițiază pe spezele statului o masivă mișcare de imigrare în colonie: de-a lungul a șapte ani, vin aici 4 000 muncitori, meșteșugari și soldați. Această mică populație se înșiră pe ambele maluri ale fluviului, sporindu-și în scurt timp de zece ori spațiul vital, pe care îl extinde prin salturi îndrăznețe de la Labradorul atlantic pînă dincolo de Lacul Superior și pînă la Golful Mexic.

Noua Franță devine o colonie activă, viguroasă și tenace, care prinde rădăcini. Pe teritoriul său, ofițerii și „oamenii de vază” capătă domenii pe malurile fluviului, domenii pe care emigranții și soldațiiiau pămînturi în arendă. Se inițiază exportul unor produse agricole. Avînd o structură administrativă eficientă (un guvernator, un întendent și un consiliu suveran), Canada, care reușește să se hrănească și să se îmbrace singură, pășește cu încredere spre un viitor liniștit și promițător.

Acaparată însă de cucerirea Flandrei (1668), Ludovic XIV își neglijează începînd din 1672 imperiul său transatlantic, preocupat în primul rînd de a dobîndi hegemonia în Europa. Privată atît

de emigrația oficială cât și de subvențiile economice, colonia ajunge să trăiască de azi pe mâine din propria ei producție. Principala sa resursă o constituie comerțul cu blănuri de castori din vest, unde intră în competiție cu englezii care o concurează prin intermediul aliaților lor, irochezii. Pe de altă parte, are loc de la o vreme o pierdere de forțe umane. Singura mare ramură economică, comerțul, atrage în pădurile din vest numeroși tineri, ceea ce stânjenește cultivarea pământului și formează o barieră în calea creșterii demografice.

Deși prin Tratatul de la Nijmegen (1678) a dobândit supremația în Europa occidentală, Regele Soare nu reia politica lui Colbert în Canada. Situația se agravează îngrijorător: începând din 1682, irochezii declanșează din nou ostilitățile, iar după formarea Ligii de la Augsburg¹ împotriva lui Ludovic XIV, englezii declară război Franței în 1688. Canada nu număra pe atunci decât 10 000 suflete. Acadia vegetează, supusă agresiunilor engleze, care se soldează cu cucerirea orașului Port-Royal (1690). Mai solidă și mai puțin expusă, gruparea de așezări de pe malul fluviului St. Lawrence ține dușmanul la distanță prin incursiuni dincolo de frontiera și respinge cu succes pe Phipps cu flota sa în fața Quebecului. În ciuda nenumeratelor ofensive ale irochezilor, ripostele francezilor sint atât de puternice încât indienii acceptă la 1701, o pace care va dura 40 ani.

La rîndul lor, englezii semnează Tratatul de la Ryswick (1697), care restabilește statu-quo-ul. Dar după un scurt răgaz de patru ani, antagonismele franco-britanice iscate de problemele succesiunii la tronul Spaniei reaprind ostilitățile pe frontierele coloniale (1701). Naufragiul flotei amiralului Walker și înfrîngerea trupelor de invazie ale generalului Nicholson asigură securitatea țării, dar englezii reușesc să cucerească Acadia, pe care Canada o pierde prin Tratatul de la Utrecht (1713).

Urmează acum un început de redresare, care se consolidează și se extinde la diverse sectoare ale producției, marcînd un substanțial progres agricol și demografic. Populația țării crește de șapte ori în patru decenii, ajungînd la 18 000 suflete în 1713. De aproape șapte ori sporește defrișările — de la 8 000 la 54 000 pogoane — pe aceste pămînturi pe care cresc din belșug grîu, ovăz, porumb, în și cîneap de cea mai bună calitate.

Perioada de pace durează 30 ani (1713-1743); în acest timp, colonia se consacră din plin unei munci rodnice. Grație unei natalități remarcabile, populația se dublează la fiecare 20 ani ajungînd în 1760 la 75 000 suflete. În același timp înflorirea sa se accentuează prin defrișarea de noi domenii, prin dezvoltarea construcțiilor navale, prin exploatarea minelor de fier și mai ales prin multiplicarea culturilor. Din păcate, intentendul Bigot este un delapidator și clică lui dezorganizează economia țării și ruinează finanțele. În acest context, survine războiul de șapte ani (1756-1763)²: englezii hotărăsc să cucerească definitiv Canada și organizează o expediție masivă, în timp ce flota lor blochează orice ajutor din partea Franței, care de altfel este preocupată să-și apere granițele. În această conjunctură, prăbușirea este inevitabilă, atunci cînd o nouă escadră engleză urcă fluviul St. Lawrence pînă la Montreal, care capitulează în fața generalului Jeffreys Amherst, în septembrie 1760. Trecearea sub stăpînire britanică este confirmată trei ani mai tîrziu prin Tratatul de la Paris.

Astfel la sfîrșit existența politică a celei mai vechi și mai întinse colonii franceze din America. După părerea istoricului canadian Gustave Lanctot, profesor la Universitatea din Ottawa, cucerirea de către englezi se datorește unui complex de cauze, printre care trei sint esențiale: insuficiența populației de origine franceză, antagonismul manifestat de coloniile engleze și politica exclusiv continentală franceză.

Într-adevăr, față de cei 75 000 locuitori ai Noii Franțe, coloniile engleze din America de Nord numărau, în 1760, peste 1 500 000 oameni. Pentru aceștia, prezența vecinilor lor reprezenta o piedică în pătrunderea în interiorul continentului și o serioasă concurență în schimburile comerciale cu triburile indiene. În sfîrșit, obsesia hegemoniei în Europa determină pe Bourboni și pe stefnicii lor să neglijeze importanța coloniei din Lumea Nouă, folosind drept carne de tun pe cei ce ar fi putut să populeze Canada.

Din cele trei volume ale impunătoarei Istorie a Canadei, de Gustave Lanctot, am ales, pentru cititorii noștri, unul dintre cele mai dramatice episoade ale războiului de aproape o sută de ani purtat de Franța împotriva Angliei, în apărarea posesiunii sale de peste Atlantic.

Anul 1759, care va fi anul fatal pentru Canada, se anunță foarte critic. În ciuda victoriilor lui Montcalm³, Anglia

se înverșunează să alunge Franța de pe pămîntul american și pregătește două puternice invazii, una sub comanda lui Wolfe⁴ împotriva Quebecului și alta sub Amherst împotriva Montrealului.

Încă din ianuarie, Versailles-ul⁵ cunoaște aceste proiecte,

după cum cunoaște perfect de bine jalnica slăbiciune a țării, lipsită de trupe, de muniții și de hrană. La Paris, Bougainville⁶ se adresează noului ministru al Marinei, Nicolas Rane Berryer, fost locotenent general al poliției: acesta își datorează numirea doamnei de Pompadour în schimbul serviciilor pe care i-le-a adus, furnizîndu-i informații despre dug-

¹ În anul 1686, s-a încheiat la Augsburg o ligă împotriva Franței, în care intrau Olanda, Austria, Spania, Suedia și majoritatea statelor germane, la care s-a raliat și Anglia.

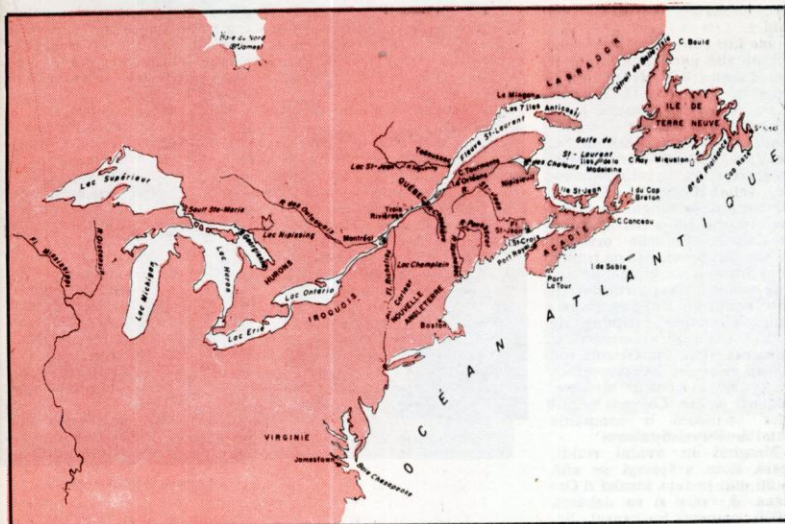
² Vezi Magazin Istoric, nr. 5/1974.

³ Generalul Louis Joseph de Saint Versan, marchiz de Montcalm (1712-1759) a comandat trupele franceze din Canada, cu începere din 1756, obținînd cîteva victorii asupra englezilor la forturile Oswego, William Henry și Cassillon.

⁴ Generalul britanic James Wolfe (1727-1759) s-a ilustrat atît prin îndrăznețele sale concepții tactice, cît și prin cruzimea cu care a purtat războiul împotriva francezilor.

⁵ Resedința monarhilor francezi de lîngă Paris, unde Ludovic XIV și-a construit faimosul palat în care se elabora și politica de stat a Franței.

⁶ Louis Antoine de Bougainville (1729-1811), ofițer în armata lui Montcalm, a intrat apoi în marină, devenind explorator și abandonînd în cele din urmă cariera militară pentru a se consacra științei.

Noua Franță și Acadia la mijlocul secolului XVII (după Gustave Lanctôt, Histoire du Canada, vol. I-III, Montréal 1966-1967)

manii săi. Ignorant, îngîmfat și încăpățînat, el nu sesizează cîtui de puțin importanța Canadei ca barieră în calea dominației Angliei în America. La pledoaria lui Bougainville care cere ajutor, răspunde că „nu se salvează grajdurile atunci cînd arde casa”. În schimb, Bougainville obține ajutorul doamnei de Pompadour, pe vremea aceea „prim-ministru”¹. Ea îl susține pe tînărul ofițer pentru ajutorarea coloniei și se angajează ea însăși să o sprijine cu două milioane de livre, fără a reuși însă să obțină adoptarea proiectului de către guvern.

După ce studiază nenumărate memorii pentru apărarea Canadei, Versailles-ul ia o hotărîre care constă de fapt în a lăsa colonia pe seama propriilor sale forțe și a abilității lui Montcalm. Acesta este informat că nu i se trimit nici trupe, nici ajutoare importante din două motive: lipsa de resurse și riscul de

a fi interceptate pe drum de către flota engleză. În consecință, i se recomandă apărarea unei zone restrînse, permițînd diferitelor posturi să se sprijine între ele. Important este ca Franței să-i rămînă cel puțin o parte din colonie, pentru ca teritoriul pierdut să poată fi dobîndit la încheierea păcii.

Cele 15 corăbii trimise în ajutor, escortate de două fregate, ajung la Quebec, la 13 mai 1759. Ele aduc 400 soldați, muniții și doar 6 000 butoaie cu alimente. Printr-o depeșă secretă din 28 ianuarie 1759, Ludovic XV își reafirmă hotărîrea de a numi pe Montcalm guvernator general al Canadei, în cazul morții lui Vaudreuil, actualul deținător al postului. Vaudreuil și Bigot primesc ordinul de a-l consulta pe Montcalm nu numai în privința operațiilor militare, ci în toate problemele administrative legate de păstrarea coloniei. Este o recunoaștere multiplă din partea Versailles-ului a superiorității lui Montcalm asupra guvernatorului și intendentului.

Un amiral ponderat și un general îndărătnic

Toți prizonierii luați în timpul iernii și al primăverii au arătat că scopul englezilor era de a asedia Quebecul, în timp ce alte două armate urmau să atace colonia, una pe la lacul Champlain, iar cealaltă peste lacul Ontario. Indienii au confirmat vestea transmisă prin colonelul Johnson. Totuși, mereu nehotărît, Vaudreuil își stabilește planul de luptă abia în aprilie 1759, hotărînd să se mențină în fortul Machault de pe riul Ohio și să fortifice Niagara. Cum nu crede într-un atac împotriva Quebecului, nu-l fortifică și nici nu-i întărește garnizoana. De altfel, la 14 mai, cînd Bougainville îl anunță că o expediție a părăsit Anglia cu destinația Canada, Vaudreuil se mai află încă la Montreal. La 20 mai, el adresează o scrisoare căpitanilor de miliție² ordonîndu-le să mobilizeze

² Trupe recrutate din rîndul coloniștilor.

¹ Aluzie la rolul covîrsitor al doamnei de Pompadour în politica internă și externă a Franței, în calitate de favorită a regelui Ludovic XV.

în primul rând pe toți bărbații valizi.

În fața iminenței pericolului, Montcalm obține în sfârșit aprobarea lui Vaudreuil de a veni la Quebec, la 22 mai.

Orașul ocupă o excelentă poziție defensivă pe un promontoriu abrupt între fluviul St. Laurent și riul St. Charles. În stînga lui se întind „șesurile lui Abraham”, al căror povârniș de-a lungul fluviului face imposibilă o tentativă de escaladare. Zidurile orașului de sus sînt prevăzute cu tunuri și mortiere, iar orașul de jos este apărut de patru baterii care domină rada. Pentru bătaie, Montcalm dispune de 13 718 soldați, marinari și milițieni, Pînă și bătrînii de 80 ani și copiii de doisprezece se prezintă pentru înrolare. Școlarii de la Colegiul iezuitilor formează o companie numită Royal-Syntaxe.

Mergînd în avalul riului, toată flota vrăjmașă se află la 26 mai în fața insulei d'Orléans. A doua zi ea debarcă 8 000 oameni în orașul St. Laurent unde își stabilește cartierul general: forțele engleze se instalează în inima Canadei.

Sub conducerea viceamiralului Charles Saunders, formidabila armată numără 49 vase de război, cu 2 000 piese de artilerie și 13 750 oameni. Ele escortează 192 vase de transport încărcate cu 11 333 soldați din armata regulată engleză și milițieni din colonii, care se află sub ordinele generalului James Wolfe. Efectivele totale ale expediției ajung la 24 883 oameni. Pe lîngă calitatea de marinar încercat, Saunders este un om drept și ponderat. În schimb Wolfe, un general tînar de 32 ani, care a făcut o carieră strălucită, mai ales ca tactician, se dovedește a fi impresionabil, îndărătnic și impulsiv.

A doua zi după debarcare, el semnează un manifest în limba franceză prin care făgăduiește locuitorilor cruțarea bunurilor cu condiția să nu pună mîna pe arme. Dacă vor lupta, trebuie să se aștepte la distrugerea bisericilor și caselor în chip de represalii pentru „barbările” comise de francezi și indieni în coloniile britanice.

La 29 mai, vrînd să incendieze o parte din corăbii,

Marchizul de Montcalm

Vaudreuil lansează împotriva flotei opt corăbii încărcate cu materii inflamabile, tentativă care se soldează cu un eșec total, pentru că li se dă foc prea devreme, la o leghe distanță de dușman.

În zilele următoare, Montcalm fortifică linia Beauport-Montmorency. La 12 iulie artileriștii britanici trag primele salve asupra Quebecului. Bombardamentul continuă și în zilele următoare, distrugînd numeroase clădiri. Riposta franceză se mărginește la un tir împotriva bateriilor engleze și la lansarea altor corăbii încărcate cu exploziv.

La 9 iulie, Wolfe trimite 4 000 oameni pe malul stîng al riului Montmorency, al cărui curs tumultuos îi desparte de pozițiile lui Montcalm. Văzînd că tirul bateriilor sale nu-l determină pe inamic să treacă la atac, Wolfe ia inițiativa luptei. La 31 iulie, tunurile de pe trei nave și 40 piese de artilerie britanice deschid un foc viu și susținut, căruia artileria lui Montcalm îi ripostează viguros. Între timp, cîteva șleपुरi debarcă trupe engleze în josul plajei. După-amiază, în timpul refluxului, Wolfe, la bordul unei ambarcațiuni lovite de schije,

dă semnalul atacului. Avangarda, formată din 2 500 grenadieri, pornește la atac, ia cu asalt primele redute de pe mal și încearcă apoi să escaladeze panta. Susținut de Montcalm, generalul francez Lévis seceră rîndurile atacanților. Sub o ploaie torențială, care îi înglobează cu picioarele în noroi, grenadierii sînt oprîți de mitralii și gloanțe. În fața pierderilor suferite, Wolfe le transmite ordin să se replieze. Trupele se imbarcă. Bătălia de la Montmorency este pierdută pentru englezi, iar numărul morților lor se ridică la 500.

În schimb, în alte sectoare ale coloniei, defensiva franceză suferă o serie de lovituri. În iunie, irochezii trec din nou de partea englezilor. La 6 iulie, cavalerul de la Corne și detașamentul său de 1 000 oameni sînt siliți să părăsească fortul Oswego. La Niagara, cei numai 486 francezi apără vitejește poziția înfruntînd 4 000 soldați inamici, dar sînt siliți să capituleze la 26 iulie. În est, Amherst sosește la 22 iulie în fața fortului Carillon, cu o armată de circa 12 000 oameni. La 26 iulie, fortul e aruncat în aer, Am-

Quebec — imagine de epocă

herst ocupă fortul Saint-Frederic, distrus de francezi în retragere.

Eroarea fatală

A doua zi după lupta de la Montmorency de unde se întoarce enervat din cauza înfrăgerii, Wolfe distruge Quebecul printr-un bombardament nemilos. Începe foamea. Făina devine atât de rară încât „oamenii din popor” primesc doar un codru de pînă pe zi, iar hoții pradă casele. Abia în septembrie sosește de la Montreal o cantitate de grâu, care mai ușurează lipsurile.

Continuînd să atace Quebecul cu artileria sa, Wolfe recurge la teroare pentru a neutraliza participarea țăranilor la luptă. Nevrînd să-i considere pe milițieni drept combatanți recunoscuți ca atare, el declară, că deoarece nu au depus armele, canadienii sînt nedemni de generozitatea sa și dă ordin să li se distrugă locuințele. Prăpădul începe la 14 august prin incendierea a șase parohii. La 23 august, preotul din Saint Joachim

împreună cu opt cetățeni, care încearcă să se opună, sînt masacrați, preotul este scalpat și biserica incendiată. În septembrie englezii ard și toate casele dintre orașul Montmorency și Capul Pourmente.

La 18 iulie, Wolfe și Saunders atacă Quebecul cu patru corăbii, cărora li se adaugă apoi altele după bătălia de la Montmorency. În fața acestei amenințări, Bougainville, (care între timp se întorsese de la Paris) respectînd ordinul lui Montcalm, se instalează pe coastă împreună cu un detașament puternic, iar în cursul lunii august respinge trei debarcări engleze. În septembrie, avînd aproape 2000 oameni în subordine la Capul Rouge, la trei leghe de Quebec, el vede o escadră engleză care urcă și coboară fluviul, chipurile în căutarea unui loc pentru debarcare, dar de fapt pentru a-l reține pe el departe de Quebec în vederea unui asalt al orașului. Pe de altă parte, la 9 august aflînd de capturarea Niagarei, Vaudreuil este alarmat de securitatea Montrealului aflat la 600 mile distanță

Generalul James Wolfe

și îl detașează pe generalul Lévis, cu 800 soldați, pentru apărarea cursului superior al fluviului Saint Laurent. La 10 septembrie, examinînd malul cu binocul, Wolfe descoperă la Foulon, cu două mile mai sus de Quebec, un fel de pistă care s-ar putea preta la o escaladare și care duce pe șesurile din fața orașului. A doua zi semnează ordinul de atac pentru 13 septembrie. Vrînd să slăbească vigilența franceză, bombardează violent orașul toată ziua de 12 și operează mișcări de nave pentru a-l imobiliza pe Bougainville cu detașamentul lui.

La 13 septembrie, ora două noaptea, vasele engleze ticsite cu soldați, înaintează spre picioarele falezii. Deodată, o santinelă strigă: „Cine e acolo?” Căpitanul Fraser răspunde într-o franceză impecabilă: „Corăbii cu provizii de la Montreal”. Un dezerter le-a dezvăluit englezilor că în ziua aceea trebuie să sosească cîteva vase cu alimente. Santinela lasă să treacă ambarcațiunile ale căror

rame se mișcă tot mai repede. În curînd, oamenii pun piciorul pe mal și încep escaladarea, avîndu-l pe Wolfe în frunte. La postul de gardă de la Foulon dorm comandantul Verger și cei 30 oameni ai săi, care, alertați brusc, trag cîteva focuri, dar sînt capturați sau puși pe fugă. Cu o zi înainte, Montcalm a cerut să se instaleze acolo un batalion, dar Vaudreuil a răspuns: „Vedem noi mîine”. Găsind drumul liber, englezii urcă în șir indian și se aliniază în șesurile lui Abraham. La răsăritul soarelui, Wolfe le comunică ordinul de luptă, cerîndu-le să-și încarce puștile cu cîte două gloanțe și să nu tragă decît de la 40 pași de inamic. Britanicii sînt în număr de 4 825 și au două tunuri.

Auzînd împușcăturile de la Foulon, francezii intră în alertă și Montcalm se grăbește să repereze pozițiile inamice, dar denivelările de teren le ascund în parte. De aceea el are impresia că dușmanii nu sînt prea numeroși și că vor putea fi respinși printr-un atac imediat. Generalul nu știe că Vaudreuil, dintr-un exces de prudență, a oprit trupele pe care contează el. Nerăbdător, făcînd abstracție de tenacitatea engleză pe care plîna acum a înfrînt-o întotdeauna, Montcalm se îndreaptă spre șesuri împreună cu infanteriștii, marinarii și indienii pe care i-a putut aduna.

Generalul are 3 500 oameni, față în față cu englezii eșalonați pe două rînduri. Canadienii, care se află pe flancuri, se ascund prin boschetele firave, printre mărăcini și în lanurile cu porumb. Ei deschid focul împotriva englezilor, dar aceștia nu dau înapoi, ci răspund printr-un foc susținut, care îi obligă pe trăgători să se retragă. Montcalm trece de-a lungul frontului îmbărbătîndu-i pe soldați. Văzînd că englezii sînt în formație de luptă, el își dispune trupele în trei coloane și pornește la atac în strigătele oamenilor. Ajunși în apropierea inamicului, cei din rîndul al

treilea trag fără să mai aștepte vreun ordin și, potrivit obiceiului lor, se aruncă la pămînt pentru a-și încălca din nou armele. Această manevră dezorganizează toate batalioanele. Francezii continuă să atace și deschid focul asupra englezilor care rămîn însă pe loc. Ajunși la 40 pași distanță, francezii aud un ordin în tabăra adversă și toată linia engleză trage două salve masive, care seceră pe soldații lui Montcalm. Ei deschid un foc spasmodic, la care dușmanul răspunde printr-un tir metodic, frontal și pe flancuri. Sub ploaia de gloanțe, francezii încep să soviaie și să se risipească. Wolfe ordonă atacul la baionetă și trupele din față sa se repliază în dezordine. Nu trece mult și survine deruta, urmată de fuga înapoi spre Quebec.

În acest moment, Wolfe, care a fost rănit de un glonte la mîna și de altul în pîntece, este lovit de un al treilea care îi perforează plămînul. Transportat în spatele liniilor, moare fără a-și mai recăpăta cunoștința, dar după ce a apucat să vadă victoria încununîndu-i tactica îndrăznească. Încercînd zadarnic să-i regrepeze pe fugarii, Montcalm este rănit și el de două gloanțe în coapsă și abdomen. Fără a fi pansat, este readus pe cal la Quebec, unde domnește consternarea generală.

Vaudreuil și-a făcut o clipă apariția pe coastă, într-o caleașcă, dar prezența sa a sporit și mai mult panica, după care a șters-o repede, trecînd înapoi podul.

Englezii pornesc pe urmele fugărilor, respingînd pe canadienii care încearcă plini de curaj să-i oprească. La ora 11, Bougainville, care n-a primit mesajul lui Vaudreuil decît la 9, sosește pe cîmpie după un marș de șapte mile. În fața dușmanului care înaintează, el se retrage la Lorette. Într-un răgaz de o oră sau două, bătălia șesurilor, care a hotărît soarta Noii Franțe, i-a costat pe francezi 1 200 morți și răniți iar pe englezi 660.

Deși rănit mortal, Montcalm, cu gîndul la soarta soldaților, găsește puterea de a-i scrie generalului englez Townshend făcînd apel la generozitatea acestuia față de bolnavii și răniții căzuți în mîinile lui. Prost îngrijit, el moare a doua zi. Comandant al unor forțe minuscule, el a realizat performanța unică de a-i fi învins pe englezi în cele patru campanii precedente, mîrturie strălucite ale talentelor sale militare.

Trecînd peste vechile animozități, Vaudreuil îi scrie lui Montcalm în seara bătăliei: „N-am cuvinte să vă spun cît de rău îmi pare că sînteți rănit... Nimeni nu ține la dv. din todeauna mai mult decît mine”. Dar, cîteva săptămîni mai tîrziu, la 30 octombrie, același Vaudreuil expediază la Versailles o scrisoare în care înșiră pe seama generalului, mort pe cîmpul de onoare, o serie de calomnii, dezmințite atît de fapte cît și de documente. „Uitînd” că Montcalm a cerut să fie rechemat, îl acuză de a fi vrut încă de la sosirea sa în Canada, „să devină guvernator general” și de a fi semănat în acest scop „zizanie în rîndul trupelor”, de a fi încercat „să-i corupă pe cei mai cinștiți supuși” și de a fi tolerat „jafurile soldaților” în timpul campaniilor. Vaudreuil îndrăznește chiar să atribuie curajosului militar intenția absurdă de „a rade Quebecul” și de a accepta capitularea.

Explicația acestui torent de minciuni nu este, așa cum s-a crezut pînă acum, ura guvernatorului împotriva lui Montcalm, ci mascarea fustei greșeli comise de Vaudreuil: el a ordonat, mult prea devreme și fără a fi necesar, capitularea Quebecului. Pentru a se spăla de vină, aruncă, prin născocirile sale, culpa asupra generalului care nu-l mai poate contrazice.

Cuvînt introductiv, traducere
și note de
Cristina CORCIOVESCU

NICOLAE MILESCU ȘI MARILE LUI VIRTUȚI DIPLOMATICE

MIRCEA MALIȚA

Pentru a putea servi o politică, adică un ansamblu coerent de obiective în domeniul extern, un diplomat trebuie să fie un bun tehnician al comunicării. Profesiunea îl situează în locul în care se întâlnesc semnalele pe care și le trimit sistemele politice în efortul lor de a-și armoniza pozițiile, de a-și rezolva pașnic diferențele, de a-și concilia interesele și de a se uni sub semnul unor proiecte comune. Citirea, traducerea și tălmăcirea mesajelor presupune cultură.

Reușita diplomatică a lui Nicolae Milescu își are rădăcini în cursurile pe care le-a urmat la Școala Domnească de la Iași, întemeiată de Vasile Lupu și apoi la Marea școală de la Constantinopol. Deși era bun cunoscător al mai multor limbi străine, lingvistica nu este cheia supremă pentru explicarea diplomatului Milescu. Mai profundă decît comunicarea este înțelegerea situațiilor, așezarea strategică a factorilor și raportul lor de forțe, gradul lor de întrepătrundere, nivelul lor de antagonism.

Fiu al unei țări nevoită să convertească contradicțiile vecinilor săi în șanse sporite de supraviețuire și care căuta soluții de stabilitate în momente de mare confruntare istorică, Milescu a avut posibilitatea să se achite cu onoare de sarcinile diplomatice care au ocupat cea mai mare parte a vieții sale.

fiul lui Gheorghe Ghica. Nu trebuie să insistăm asupra dificilei misiuni, astăzi mai bine studiată, pe care o aveau reprezentanții domnitorilor români la Poarta otomană. Capuchehaia era în fond ambasadorul unei puteri autonome, care însă nu se bucura de toate latitudinile în domeniul politicii externe. Prin intermediul acestor reprezentanți, domnitorii români își stabileau legături cu ambasadorii puterilor europene la Poartă. Această funcție era prin definiție mai discretă, ascunzîndu-și detaliile și faptele în păienjenisul curții otomane.

Avem, în schimb, date despre activitatea lui Milescu, ca trimis al fostului său domnitor Gheorghe Ștefan, aflat în refugiu la Stettin, care căuta să obțină atît sprijinul Suediei cît și al Franței, aliații ei, în vederea unei noi cruciade antiotomane și a eliberării țărilor românești. Speranțele sale erau îndreptate și în direcția unei alianțe rusești. În călătoriile întreprinse, îl vedem pe Milescu antrenat în legarea unor alianțe, animarea de campanii și inspirarea de noi cruciade. S-a dus la Carol al Suediei, după aceea la Friedrich Wilhelm marele elector de Brandenburg și, în sfîrșit, la curtea lui Ludovic XIV. Toate calitățile de diplomat ale lui Milescu și înscrierea sa ca inter-

La curțile europene

Înainte de a împlini vîrsta de 35 ani, cînd au început domniile care nu-l agreau și cînd a plecat în Rusia, Milescu a jucat un rol important în viața diplomatică a Moldovei. În primul rînd, s-a obișnuit cu problemele cancelariei, ca grămătic pe timpul lui Gheorghe Ștefan (1653-1658). În această funcție avea sarcina redactării de scrisori și a efectuării de traduceri. A fost promovat spătar, sub Gheorghe Ghica (1658-1659), iar între 1661 și 1664 îl găsim în funcția diplomatică de capuchehaia a Țării Românești la Poartă, sub Grigore Ghica,

locutor român valabil și recunoscut în sistemul diplomatic european ridicat de cardinalul Richelieu și Oxenstierna, cancelarul Suediei, la noi exigențe, rezultă din această călătorie. La Stockholm a legat prietenie cu ambasadorul francez, marchizul Arnauld de Pomponne, care era un mare diplomat, viitor ministru al lui Ludovic XIV, om de litere și filozof. Prieten al doamnei de Sévigné, el era la curent cu discuțiile despre artă, teatru și ideile vremii.

Cu cită atenție va fi ascultat Milescu expunerile ambasadorului! Duminică și în celelalte zile de sărbătoare se ducea la el să asculte liturghia. Spătarul, care în urma unei echivalări de titluri făurită de Gheorghe Ștefan devenise **baron spatarius**, povestește că la Stockholm își petrecea timpul la marchiz „închiși la el să ne apărăm de frigul nordului”.

Constitua o greutate înscrierea în acest stil de discuții savante? Dar Milescu fusese (prin 1645-1650) elevul învățatului grec Blassios la Școala de la Constantinopol, unde dialectica era materia principală de predare. La masa arhiepiscopului Ștefan de pe timpul lui Matei Basarab aveau loc dezbateri teologice cu savanții greci Blassios, Paisios Ligarides și Meletios Syrgios.

Iată că cei doi umanști, unul de școală latină, altul de școală greacă, constată coincidența pasiunii, identitatea frământării acestui veac, punte între Renaștere și Iluminism. Pe vremea aceea, în Apus, tot ce era la marginile civilizației europene se numea pe hărți sau în piesele clasicilor Tartaria. În serile de iarnă spătarul va fi povestit și cum arată locuitorii acestui ținut, adică tătarii, binecunoscuți moldovenilor. Arnauld de Pomponne răsfoia lucrarea¹ spătarului și

¹Lucrarea pe care Milescu a tipărit-o la Paris sub titlul *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentalis splendens, id est Sensus Ecclesiae Orientalis, sive Transsubstantiatione Corporis Domini aliusque controversis a Nicolao Spatario Moldovaecone, barone ac olim generali Vallahiae, conscriptum. Holmiae (Stockholm) anno 1667, mense Februarii*, și care reprezenta răspunsul către Pomponne dat la Stockholm, în februarie, de „baronul moldovlah Nicolae, spătarul și generalul valah”.

Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei (1653-1658), al cărui strălucit ambasador la diferite curți europene a fost Nicolae Milescu

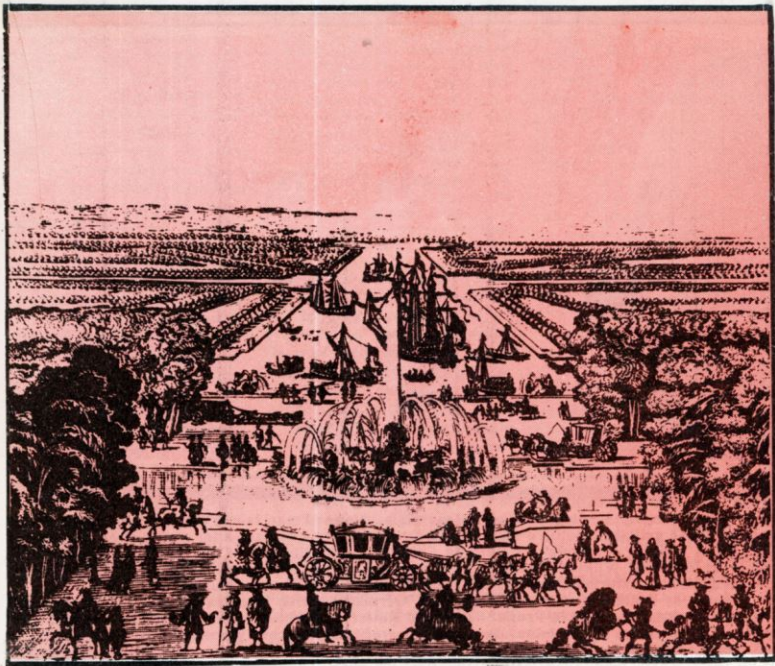
se minuna cum se poate afla „un om atât de învecinat cu Tartaria, care să fie atât de instruit în limbi străine și cu o cunoaștere atât de largă a oricărui subiect”.

Prietenia lui Pomponne l-a ajutat pe Milescu să obțină scrisori de la regele Suediei către Ludovic XIV, în afara recomandărilor pe care le ducea din partea ambasadorului francez.

Acest episod demonstrează că, atunci, pentru înscrierea în circuitul diplomatic, argumentul doctrinal era de o deosebită însemnătate. Cultura filozofică, în speță religioasă, nu este un capitol separat de activitate, ci unul cu semnificații politice reale.

Întruchipare a aspirațiilor românești

Istoriografia românească începe cu cronici analitice, ca peste tot în lume. A doua fază e narativă: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce. Cam în același timp, însă, pe urmele cronicarilor povestitori calcă autorii unei istoriografii problematice și filozofice. Cel dintîi e, incontestabil, Nicolae Milescu. El își pune primul problema găsirii unui fundament filozofic, a unei explicații și a unei argumentări pentru eliberarea țărilor române de sub dominația otomană. În acest scop, el alcătuiește o scriere intitulată **Chrimologhion**, în care, comentînd faimosul vis al lui

O imagine din secolul XVII a Versaillesului, așa cum l-a cunoscut și diplomatul român în timpul misiunii sale în Franța

Nabucodonosor, interpretat de profetul Daniel ajunge la concluzia că Imperiul turcesc este condamnat să dispară, sub loviturile unui imperiu ce a preluat vocația bizantină. Este simptomatic că tema a fost reluată, treizeci de ani mai târziu, de către Dimitrie Cantemir, în scrierea sa **Monarchiarum. Phyzica examinatio** (1717), prin care încearcă să demonstreze că Imperiul otoman e un accident în istoria universală.

Comportarea lui Miclescu în mod evident nu poate fi atribuită nici oportunismului, nici aventurismului. Diplomații, ca executații de politică externă, au linia trasată de forurile de decizie politică. Iar partea de exotism a existenței lor, schimbările de decor și călătoriile, rareori se confundă și cu resortul

aventurii. Mai degrabă trebuie văzut în Miclescu gânditorul cu o sensibilitate îndreptată spre undele de mai largă amplitudine, tendințele mari și strategiile largi ale istoriei. El a putut de altfel să observe că a vorbi latina și a stabili o comunicare mai strânsă cu Occidentul nu este în contradicție cu o acțiune în favoarea eliberării creștinilor de sub jugul otoman. Dar mai mult izbește observația că în tot timpul îndelungatei sale funcțiuni, a servit ca un om de legătură al românilor din cele două principate, poziție pe care a păstrat-o dincolo de vicisitudinile epocii. Prin el, domnul moldovean Ștefan Petriceicu (1672-1673) trimite scrisori împăratului, iar Constantin Șerban, fost domn al Țării Românești între anii

1654-1658, îi cere sprijin. O altă scrisoare vine de la Dosoftei, mitropolitul Moldovei și alta de la un grup de boieri, în frunte cu marele hatman Grigore Hăbășescu. La Miclescu găsim sfat trimisii lui Brincoveanu. Menține corespondență cu rudele, în special cu fratele său, care a murit la Iași.

Încercind să sprijine cerințele ambelor țări române și să formeze legături favorabile cauzei lor, diplomatul Nicolae Miclescu — preocupat de asigurarea stabilității domniei în țările românești — a fost deschizătorul pentru ele a unor contacte cu diplomația europeană; el a introdus în diplomația românească argumentul istoric, politic și filozofic, continuându-și funcțiunea lui discretă tacită de sprijinitor al cauzei țărilor românești.

Take Ionescu: „CÎTEVA PĂRERI PERSONALE”

După izbucnirea primei conflagrații mondiale, cele două mari tabere aflate în conflict au desfășurat o intensă activitate politico-diplomatică pentru a atrage de partea lor și alte state neangajate încă. Rolul atribuit României de Puterile Centrale reiese limpede și din această telegramă expediată de Kaiserul Wilhelm împăratului Franz Iosif, la 16 septembrie 1914 (Arhivele Statului, București, Arhiva Istorică Centrală, Xeroxuri-Viena, Cutia III, pachetul VI, nr. 13).

După ce arată disponibilitățile cu care Germania putea interveni în sprijinul austrieilor pe frontul rusesc, în special în Prusia Orientală, Kaiserul conchidea: „Cheia pentru reușita în războiul contra Rusiei se află în mina României; eforturile regelui de a antrena cu sine țara au eșuat până acum, din cauza rezistenței miniștrilor și a opiniei publice, care, din păcate, după cum știi tu, este foarte ostilă Austriei și Ungariei. Eu sper, totuși, că guvernul tău va izbuti să-i câștige pentru o intervenție. Atunci, dacă vrea Dumnezeu, vom putea să întreprindem o reușită fericită în această grea luptă. Cu salutări cordiale de cea mai credincioasă prietenie. WILHELM”.

Printre cei care ne-au lăsat interesante însemnări referitoare la evenimentele legate de primul război mondial se numără și Take Ionescu, personalitate marcantă a vieții politice românești din primele două decenii ale secolului XX¹. În urmă cu doi ani (nr. 6/1973), revista noastră a publicat, datorită Adinei Take Ionescu, ample extrase din însemnările sale privind desfășurarea Consiliului de Coroană din 26 august 1916, care a hotărât intrarea României în război de partea Antantei. De astă dată ne aflăm în fața a două fragmente din lucrarea Cîteva păreri personale, pe care cunoscutul om politic a publicat-o în 1919, în limbile franceză și engleză².

M. ȘT.

Un dejun la Castelul Peleş³

Duminică 2 august, la ora 11.30 a.m. m-am înapoiat la Sinaia, venind de la Londra.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 2/1975.

² În 1923, a apărut și o versiune românească intitulată Amintiri, pe care, însă, în ciuda investigațiilor făcute în principalele biblioteci din București, nu am putut-o depista. În cele ce urmează, am extras pentru cititorii noștri cîteva pagini, traduse de noi, din versiunea în limba engleză — n.r.

³ Titlul și subtitlurile aparțin redacției — n.r.

Cu o seară înainte Germania declarase război Rusiei, așa că îngrozitorul măcel sta gata să înceapă. Aflasem deja simbul seara, la București că luni 3 august, urma să se țină un Consiliu de Coroană la Sinaia, că acest Consiliu fusese amînat cu 48 ore ca să pot și eu participa și că regele Carol insistă ca România să intre în război alături de Austria și Germania.

Pe cînd ieșeam din gară, mi-a parvenit invitația de a lua prînzul la Castelul Peleş,

la ora unu. Abia mai aveam vreme să mă reped la vila mea și să mă schimb. Era clar că dorind să mă convertească la ideile sale, regele se pregătise să exercite presiuni asupra mea. Cu o lună în urmă, în același castel, regele îmi îndrăgise un secret important: împăratul Wilhelm decisese să pornească un război european, dar abia peste trei-patru ani. Regele mersese atît de departe încît îmi explicase că acest răstimp va fi suficient atît pentru îndeplinirea reformelor

constituționale, cât și pentru pregătirile noastre militare.

Întrucât mă hotărisem să-i opun o atitudine dură de non possumus [în sens de refuz categoric — n.r.] la Consiliul de Coroană anunțat pentru a doua zi, doream să evit o dispută — treabă delicată când ai de-a face cu un monarh în vîrstă — dar, în timpul mesei, s'îndrum conversația în așa fel încît regelui să nu-i mai rămînă nici o rază de speranță în ceea ce privește poziția mea.

Nici nu m-am așteptat bine la masă, lîngă regina Elisabeta, și mi-am dat seama că familia era împărțită în tabere potrivnice. Se vedea limpede că regele era agitat de-a binelea, regina și mai pornită decît el, iar prințesa moștenitoare, actuala regină Maria, cu totul împotriva politiciii unchiului și mătușii sale, fapt pe care nu se fereea să li-l arate. Mi s-a părut chiar că, nu de mult, la Palat se vădaseră lacrimi.

Regina a fost prima care a deschis discuția pe arzătoarea temă a războiului. I-am declarat că am fost sigur de inevitabilitatea conflictului din clipa în care Austria a adresat Serbiei odiosul său ultimatum.

Deși femeie inteligentă, depășind nivelul mijlociu, regina nu era destul de versată în politică ca să înțeleagă ceva din toate problemele acestea. Cînd i-am mărturisit profunda mea îngrijorare la gîndul că teribila forță de care dispune Germania ar putea să-i aducă victoria și că victoria ei ar însemna sfîrșitul României, regina a schimbat vorba.

M-a întrebat care ar fi, după părerea mea, consecințele unui asemenea război. Am răspuns — toate privilegiile fiind așintite asupra mea — că nimeni nu este atît de lipsit de modestie, încît să afirme că știe sau măcar că poate să ghicească urmările acestui război.

„Știu totuși — am adăugat — patru dintre ele și pe acestea patru vi le voi expune în cîteva cuvinte. Prima consecință va fi o redeșteptare a dușmănilor

internaționale la proporții pe care Europa nu le-a mai cunoscut de secole. Asta fără doar și poate. A doua consecință va fi o orientare bruscă a opiniilor către extrema stîngă, adică spre ceea ce numim noi ideile socialiste. Dezlanțuirea acestei îngrozitoare catastrofe va face ca păturile conducătoare să apară în ochii maselor, mai mult decît oricînd, ca incapabile să guverneze și, în mod firesc, în toate țările se va produce o orientare spre extrema stîngă. În al treilea rînd, Majestate, se va produce ceva, un fenomen pe care l-aș putea defini doar ca o prăbușire a tronurilor. Și, în sfîrșit, acest război va grăbi cu cel puțin o jumătate de secol instalarea Americii la hegemonia rasei albe, ceea ce s-ar împlîna oricum, dar războiul va grăbi procesul”.

După prînz am luat cafeaua în salonul cel mare și am observat că regele ezita între dorința de a-mi vorbi și teama de a auzi un refuz, la care se cam aștepta după discuția animată și îndrăzneală mea din timpul mesei.

Înainte ca regele să apuce să-mi vorbească, prințesa moștenitoare m-a întrebat dacă Anglia va rămîne sau nu neutră în acest război. Întrucît prințesa mi s-a adresat în engleză, i-am răspuns în aceeași limbă, spunînd că întrebarea mă surprinde, deoarece trebuie să știe tot atît de bine ca și mine că Anglia, la fel ca în zilele lui Napoleon, va lupta pînă la ultimul om și ultimul ei șiling. Atunci, cu o notă de nervozitate în glas, a zis: „Auzi, mătușă, ce spune”. Și întorcîndu-se spre mine: „Asta le-o repet și eu într-una, dar ei refuză să înțeleagă. Nu pricep nimic!”. Apoi a ieșit împreună cu regina.

Peste cîteva minute, regele mi s-a adresat: „Știi că trebuie să-ți aduci doi dintre prietenii dumitale la Consiliul de Coroană de mîine. Pe cine ai ales?”.

„Am rugat pe cîteva să vină la Sinaia și mi-i voi alege mîine dimineață, Sire”, am răspuns eu.

„Ai spus totdeauna că, dacă vom intra vreodată în război,

va trebui să începem prin a face publice toate tratatele noastre de alianță”.

„Da, Sire, am răspuns și dacă am fi forțați să intrăm în război, din cauza unui tratat cîștit interpretat, textul acestuia trebuie să fie cunoscut, pentru că, înainte de toate, o țară trebuie să-și onoreze propria semnătură”.

De data aceasta, regele a înțeles și a trebuit să se resemneze. El știa că, din moment ce Germania provocase războiul, noi nu mai eram legați nici de lîtera, nici de spiritul tratatului.

În dezacord cu viitorul

Pînă în 1912, regele Carol a trăit cu convingerea că războiul mondial nu va izbucni în timpul vieții sale. În toamna lui 1912 și-a trimis nepotul — actualul rege Ferdinand al României — la Berlin, pentru a afla intențiile Kaiserului Wilhelm. Prințul moștenitor s-a înapoiat cu răspunsul că împăratul considera inevitabil un conflict între pan-slavism și pan-germanism, dar spera că acest conflict nu va avea loc în cursul vieții lui. La rîndul său, regele Carol era atît de convins de stabilitatea păcii, încît în primăvara lui 1914 s-a încumetat să-l primească pe far la Constanța, ceea ce n-ar fi făcut niciodată dacă ar fi crezut în posibilitatea izbucnirii unui război. Încă la 9 iulie, la Sinaia, cînd mi-a încredințat marea taină a Kaiserului — și anume că acesta se decisea să poarte un război european — regele a adăugat că ostilitățile nu se vor declanșa decît peste trei-patru ani.

Dacă și-ar fi închipuit că războiul la care se hotărîse Kaiserul va izbucni peste 22 zile, el ar fi început să ia măsuri imediate pentru a asi-

¹ Aluzie la tratatul secret de alianță româno-austro-ungar semnat la inițiativa regelui la 18/30 octombrie 1883, la care a aderat și Germania în aceeași zi. În mod indirect, regele îi amintea astfel lui Take Ionescu de obligațiile asumate conform tratatului — n.r.

gura politicii sale personale cît mai multe șanse de succes. Or, el n-a înțeles nimic pînă în ajunul imediat al războiului. În toată perioada de pînă atunci a domniei sale, regele subordonase totul unei singure idei — de a deveni unicul factor care să hotărască politica externă a României. Așadar, dacă ar fi cunoscut dinainte data la care avea să se producă criza, ea nu l-ar fi surprins complet nepregătit. A fost tot timpul liniștit crezînd că Anglia va rămîne neutră. Ca majoritatea germanilor, nu numai că nu știa nimic despre Anglia, dar era cu totul incapabil s-o înțeleagă. Regele a exclus pur și simplu Anglia din calculele sale și cu tonul autoritar pe care monarhii îl folosesc de obicei mai ales atunci cînd atacă subiecte despre care nu știu nimic, și-a exprimat părerea ca pe o literă de evanghelie.

La fel de neștiutor a fost regele Carol și în privința acțiunilor Italiei. El nu-și putea închipui că aceasta ar îndrăzni să se rupă de Germania, iar atitudinea pe care a luat-o Italia¹ l-a descumpănit și l-a surprins în egală măsură.

Cu asemenea păreri despre Anglia și Italia, cu profunda lui admirație pentru organizarea militară a Germaniei și împărtășind opiniile atît de larg răspîndite în cercurile mai puțin informate, asupra deficiențelor militare ale Franței, nu este deloc surprinzător că regele Carol și-a îngăduit să creadă nu numai că Germania va învinge, dar și că va obține victoria foarte repede. Pentru a judeca comportarea lui din vara și toamna lui 1914, care contravenea intereselor celor mai înalte ale patriei, trebuie ținut seama că el nu putea fi la fel de conștient, ca un român prin naștere, de problema unității noastre naționale și că era pe deplin sincer în convingerea că Germania nu poate fi înfrîntă.

¹ După cum se știe, în ciuda tratatului de alianță pe care îl încheiase în 1882 cu Germania și Austro-Ungaria, Italia s-a proclamat neutră în ziua de 2 august 1914 — n.r.

El credea atît de mult în forța Germaniei, încît la cîteva zile după faimosul Consiliu de Coroană se străduia să-mi arate care va fi desfășurarea exactă a războiului. După el, acesta avea să dureze cel mult pînă în decembrie, iar în ianuarie, dacă nu chiar mai devreme, se va convoca o conferință de pace care va schimba de sus pînă jos organizarea lumii. Pînă la 15 septembrie, împăratul Wilhelm avea să fie în Paris; după aceea în Franța va izbucni o revoluție și Germania va acorda dușmanului ei învins o pace generoasă, depășind toate așteptările, deposedînd-o numai de colonii și luîndu-i o nimica toată din teritoriu. Germania, a adăugat regele, nu va face în veci greșeala de a menține în Franța republica. Dimpotrivă, ea va ajuta la restaurarea monarhiei în persoana prințului Victor Napoleon². Odată semnată pacea cu Franța, împăratul se va întoarce cu toate forțele împotriva Rusiei și, înainte de decembrie, ocupînd Moscova și Petrogradul, va înfăptui ceea ce n-a putut face Napoleon. Aici se va sfîrși războiul, urmat de dezmembrarea Rusiei, conform celebrului plan de pe timpul lui Bismarck (trebuie amintit că marele cancelar insistă ca planul să fie înfăptuit în înțelegere cu Anglia). N-are rost să mă oprise asupra răspunsului pe care l-am dat la acest vis fantastic. Am încercat în zadar să-l fac să înțeleagă că în Franța nu va fi nici o revoluție și nu se va reinstaura monarhia. Regele se comporta ca un hipnotizat.

Atît de convins era că Germania trebuia să cîștige, încît, deși șinea la el cu adevărat, îl critica fățiș pe nepotul său, regele Albert al Belgiei, pentru greșeala fatală de a se fi opus trecerii trupelor germane prin țara sa. Deși regele a rămas la părerea sa că o altă politică ar fi avantajat mai mult Bel-

gia, i-am repetat răspunsul pe care cu o seară înainte îl dădusem ministrului german, care afirmase același lucru. L-am întrebat pe acesta din urmă dacă nu și-a sacrificat niciodată interesele de dragul onoarei. După ce m-a asigurat că niciodată n-ar proceda altfel, i-am răspuns, la rîndul meu, că și jările au dreptul să țină seama de onoarea lor personală la fel ca și indivizii.

Deși i-a fost crudă deșteptarea după bătălia de la Marna, regele Carol tot mai încerca să se amăgească în privința consecințelor acestui eveniment crucial. L-am văzut la cîteva zile după aceea strălucită victorie a aliaților. Regele mi-a spus că ceea ce se întimplase n-a fost altceva decît o retragere strategică; ca întotdeauna, se agăța de ideea că armata germană nu putea fi înfrîntă. Nu m-am mai putut stăpîni și, uitînd de respectul cel datoram situației și vîrstei sale, i-am explicat, "fără să-mi mai controlez cuvintele, cît de absurd era să-și închipuie că o armată care, de dragul unei înaintări vijelioase a sacrificat totul, s-ar fi hotărît să piardă avantajele cucerite fără să fi fost învinsă. În cuvinte ce i se desprindeau greu de pe buze, dovedind cît de copleșit fusese de o realitate pe care niciodată n-o bănuise, regele mi-a spus foarte liniștit: „Atunci poate că greșesc eu; poate că dumneata ai dreptate; poate au fost învinși“. Cu cît mă gîndeam mai mult la discuția asta, cu atît îmi dau mai bine seama de suferința morală a regelui Carol în timpul acestei ultime perioade din viața lui.

În cursul altei întrevederi s-a pronunțat numele contesei de Flandra, mama regelui Albert. Cu adîncă mîhnire în glas, regele mi-a spus: „Dumnezeu a fost bun cu ea și a luat-o înainte de ziua asta îngrozitoare. Și cu mine Atotputernicul a fost bun pînă acum, dar la urmă m-a părăsit. Ar fi fost cu mult mai bine pentru mine dacă nu apucam acest război“.

² Este vorba de nepotul lui Napoleon III, născut în 1882, expulzat din Franța în 1886 și stabilit la Bruxelles, unde a și murit în 1926 — n.r.

100 răspunsuri la întrebări

Iată-ne, aşadar, în faza penultimă a concursului Magazin istoric, 100 ÎNTREBĂRI — 100 RĂSPUNSURI — 100 PREMII. Se lucrează acum la trierea, în funcție de exactitatea răspunsurilor, a miilor de scrisori primite, după care va avea loc desemnarea, prin tragere la sorți, a celor 100 câștigători, ale căror nume vor fi publicate în nr. 1/1976 al revistei.

Folosim acest prilej pentru a felicita călduros pe toți participanții la actuala ediție a concursului Magazin istoric care, prin efortul și tenacitatea lor de a dezlega toate cele 100 întrebări ale concursului, cit și prin bogata corespondență, cuprinzând sugestii, propuneri, observații și chiar critici pe marginea concursului au făcut — și pe această cale — dovada emoționantă a fidelității pe care o au față de revista noastră, ilustrând într-un mod exemplar puterea educativă a istoriei în care noi cei de la Magazin istoric, vedem principala rațiune a concursurilor în fața cititorilor noștri.

De altfel, atât de numeroasele felicitări ale cititorilor (dintre care reproducem aici doar cîteva: „Apreciez inițiativa de a organiza un astfel de concurs. Cititorii au prilejul să parcurgă din nou valoroasa colecție a revistei și să recitească cele mai interesante dintre articolele publicate“ — prof. Ștefania Teodorescu, București; „Participînd la actualul concurs mi-am îmbogățit foarte mult cunoștințele de istorie națională și universală“ — Presecan Alexandru, Turda; „Fără intenția de a pune în încercătură, concursul atrage cititorii, dezvoltă pasiunea și interesul lor pentru istorie“ — Vladimira Grigorovici, București), evidențiază tocmal valoarea educativă a concursului 100 ÎNTREBĂRI — 100 RĂSPUNSURI — 100 PREMII.

Răspunzînd dorinței exprimate de un mare număr de cititori, publicăm în acest număr răspunsurile exacte la cele 100 întrebări.

Cum este și firesc, la un concurs atât de complex, care a avut ca bibliografie cele 100 numere ale revistei apărute în intervalul aprilie 1967-Iulie 1975, răspunsurile date de cititori la unele întrebări diferă ca redactare de cele pe care le publicăm în aceste pagini. Tocmal de aceea, ținem să precizăm că vom include în concurs toate răspunsurile care au un conținut corespunzător sensului articolului sau articolelor din revistă care au servit drept bibliografie, indiferent de forma de redactare a acestor răspunsuri.

Și acum iată cele 100 răspunsuri.

SERIA I-a: 1. Iași (nr. 5/1975, p. 9); 2. Nicolae Ceaușescu (nr. 3/1972, p. 2); 3. Adunarea de la Blaj (nr. 10/1968, p. 4); 4. 28 octombrie 1944 (nr. 1/1975, p. 17); 5. Capitulații (nr. 3/1975, pp. 33-34); 6. „Doftana“, „Doftana roșie“, „Buletinul“, „Bolșevicul încăușat“, „Antifascistul încăușat“ (nr. 12/1974, p. 7); 7. „Cuvîntul liber“ (nr. 7/1973, p. 13); 8. 25 octombrie 1917 (nr. 7/1967, p. 9); 9. Comuna Ghimeș-Făget (nr. 2/1971, p. 20); 10. Lucrețiu Pătrășcanu (nr. 5/1968, p. 26); 11. 368 zile (nr. 10/1974, p. 25); 12. Casa cu nr. 103 din Calea Moșilor (nr. 6/1969, p. 5); 13. V.I. Lenin (nr. 4/1970, p. 5); 14. „România liberă“ (nr. 1/1968, p. 10); 15. Colonelul Cercez (nr. 9/1967, p. 56); 16. Rholes, Dapypx

și Zyraxes (nr. 8/1970, pp. 68-69); 17. Tirgu Mureș, Cluj, Oradea (nr. 9/1969, pp. 7-8); 18. Gala Galaction (nr. 7-8/1969, p. 143); 19. Peste 35 000 (nr. 5/1971, p. 32); 20. Cenei (nr. 9/1972, pp. 69-70); 21. În 1683, după asediul Vienei (nr. 4/1972, p. 84); 22. Asociația Generală a Muncitorilor din Timișoara (nr. 9/1968, p. 35); 23. „Numele martirilor lui sînt gravate în marea inimă a clasei muncitoare“ (nr. 4/1971, p. 65); 24. Răscoala țăranilor din Piemont, condusă de Dolcino; răscoala țăranilor din Flandra maritimă; răscoala țăranilor din Franța — Jacqueria; răscoala țăranilor din Anglia condusă de Wat Tyler (nr. 2/1972 p. 39); 25. Jean Moulin (nr. 8/1972, p. 24); 26. Primul congres al organizației Frontul Plugarilor (nr. 4/1973,

p. 69); 27. Țara Hațegului¹ (nr. 11/1972, p. 3); 28. Vlaicu vodă (1364-1377), Petru Mușat (1374-1392, nr. 7-8/1968, p. 130); 29. Proclamarea independenței „Coloniilor unite” (nr. 7/1971, p. 72); 30. Recunoașterea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza de către guvernele statelor respective (nr. 2/1969, p. 2); 31. Romain Rolland, Henri Barbusse (nr. 3/1971, p. 23); 32. „Pe aici nu se trece” (nr. 7/1972, p. 41); 33. Amiralul Hoorn, contele Egmont și Wilhelm de Orania (nr. 11/1971, p. 65). **SERIA A II-a:** 1. „Lupta pentru limbă în Transilvania” (nr. 4/1967, p. 87); 2. „Și-ajuns în țară, eu te rog / Fă-mi cel din urmă bine: / Pământul țării să-l săruți / Și pentru mine” (nr. 5/1967, p. 69); 3. Cinci mii (nr. 9/1970, p. 81); 4. Fintina romană din Celei (nr. 2/1967, p. 62); 5. Conciliul bisericesc de la Constanța (nr. 3/1967, p. 4); 6. Constantin Țurcanu (nr. 1/1967, p. 2); 7. 10-12 iunie 1574, lângă satul Roșcani (nr. 11/1969, p. 52); 8. Voroneț, Humor, Sucevița, Moldovița (nr. 8/1967, p. 9); 9. 1865 (nr. 2/1975, p. 31); 10. D. Cantemir (nr. 10/1973, p. 17); 11. 1 iulie-18 noiembrie 1916 (nr. 8/1973, p. 62); 12. În 21 iunie 1848, sub titlul „Răsunet” (nr. 4/1968, p. 4); 13. Ana Ipătescu (nr. 7-8/1968, p. 157); 14. „Bateria albastră” (nr. 8/1974, p. 25); 15. Samarkand — 23 veacuri (nr. 6/1968, p. 23); 16. Crearea sindicatelor unite² (nr. 10/1969, p. 20); 17. Piața Obor (nr. 11/1974, p. 24); 18. Corpus iuris civilis (nr. 9/1973, p. 62); 19. Sala Sotir (nr. 3/1968, p. 4); 20. 13 septembrie 1848 — Dealul Spirii (nr. 6/1967, p. 48); 21. British Museum (nr. 9/1974, p. 18); 22. Stolnicul Constantin Cantacuzino (nr. 2/1970, p. 6); 23. Peste 100 000 participanți (nr. 11/1968, p. 12); 24. De cinci ori³ (nr. 6/1974, pp. 3-7); 25. Despot vodă (nr. 7-8/1969, p. 168); 26. „Dorințele Partidei Naționale în Moldova” (nr. 6/1970, p. 3);

27. Sucevița (nr. 6/1973, p. 73); 28. America (nr. 4/1974, p. 53); 29. Starchiojd (nr. 12/1973, p. 46); 30. Argedava⁴ (nr. 4/1969, pp. 3-4); 31. Valea Nilului — Nubia (nr. 7/1974, p. 45). **SERIA A III-a:** 1. M. Kogălniceanu (nr. 3/1973, p. 19); 2. Marea bănie a Craiovei (nr. 5/1970, p. 76); 3. „Campania cea lungă” (nr. 6/1972, p. 26); 4. „Program de guvernare a F.N.D.” (nr. 3/1970, p. 2); 5. „La Presse”, „Le Siècle”, „Le Courrier de Paris”, „La Revue de l'Orient” (nr. 6/1971, p. 69); 6. Herodot și Tucidide (nr. 7/1975, p. 35); 7. Guvernul republicii socialiste (nr. 12/1972, p. 78); 8. „Studentul român” (nr. 6/1975, p. 38); 9. Eugen Ghika (nr. 7/1970, p. 51); 10. Cruciada copiilor (nr. 5/1972, p. 45); 11. La Conferința de la Casablanca⁵ (nr. 2/1974, p. 79); 12. Dridu (nr. 5; 6/1969, p. 7; 25); 13. La Paris și Belgrad (nr. 5/1973, p. 10); 14. 7 colonii, 4 municipii (nr. 1/1971, p. 7); 15. 10 ani (nr. 10/1972, p. 49); 16. Trenul de onoare „Michail Bravul”; trenul „Dunărea” (nr. 1/1970, p. 7); 17. Tomis (Constanța), nr. 12/1971, p. 66); 18. „Unirea tuturor italienilor într-un singur corp” (nr. 1/1972, p. 63); 19. Era noastră (nr. 12/1969, p. 65); 20. Nicolae Copernic (nr. 2/1973, p. 57); 21. Erupția Vezuviului (nr. 1/1973, p. 65); 22. Bătălia Stalingradului (nr. 2/1968, p. 75); 23. 1939-1945 (nr. 10/1971, p. 12); 24. Londra (nr. 9/1971, p. 28); 25. Conferința „Arcadia” (nr. 1/1974, p. 73); 26. „Voi sfințiți cei ce scrieți istoria țării” (nr. 4/1975, p. 31); 27. 1888 (nr. 11/1973, p. 30); 28. Dracula — Vlad Țepeș (nr. 3/1974, p. 11); 29. 10 iulie 1940 (nr. 12/1968, p. 16); 30. Polul sud, 14 decembrie 1911 (nr. 8/1971, pp. 63-64); 31. Codex Aureus (nr. 3/1969, p. 38); 32. Depeșa de la Ems (nr. 10/1970, p. 63); 33. Vasco da Gama (nr. 1/1969, p. 30); 34. Băcia (nr. 11/1970, p. 8); 35. Proclamarea războiului submarin total⁶, 1 februarie 1917 (nr. 12/1970, p. 54); 36. Răscoala lui Horea (1784; nr. 5/1974, p. 5).

¹ Se consideră corecte și răspunsurile cititorilor care au indicat Țara lui Litua, sau ambele.

² Vor intra în concurs toate răspunsurile care în alte cuvinte se referă la același eveniment petrecut la 1 septembrie 1944, evocat în articolul Un sfert de veac de la reorganizarea mișcării sindicale din România.

³ Având în vedere că părerile specialiștilor în această problemă diferă, redacția a ținut seama de faptul că cititorii se pot ralia uneia sau alteia dintre ipotezele formulate în articolul respectiv.

⁴ Vor intra în concurs și răspunsurile cititorilor care au indicat Sarmizegetusa Regia, sau ambele.

⁵ Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1975, p. 63. Poșta concursului; vom avea, însă, în vedere faptul că unii participanți au expediat răspunsurile înainte de apariția acestui număr.

⁶ Întrucât „nota Zimmermann” preconizează o serie de decizii, vor participa la concurs atât răspunsurile care au menționat una din aceste decizii, cât și acelea în care este specificată doar denumirea notei.

CHOSŌN ȘI ÎNTEMEIETORUL SĂU YI SŌNGGYE

Prof. univ. V. CRISTIAN

Într-una din zilele anului 1371, locuitorii orașului Songdo, capitala regatului Koryo din peninsula coreeană, au aflat vestea că fusese ucis înfruntător al regelui Kongmin, prim-ministrul Sindun, care se bucura de o mare autoritate în rândul supușilor săi. Pentru nimeni nu mai era un secret: înaltul demnitar fusese victima unui complot țesut cu abilitate.

Pentru a afla explicația acestui eveniment trebuie să ne întoarcem înapoi cu șase ani, în 1365, cînd Sindun fusese numit prim-ministru. În acea vreme, statul condus de regele Kongmin (1352-1374), deși își păstrase o anumită autonomie, se afla într-o situație grea. De un secol, mongolii încercau să subjugheze regatul, în care acționa o mișcare de rezistență pe care detașamentele înarmate, denumite „capetele roșii”, o organizaseră împotriva asupritorilor străini. O parte a aristocrației prefera, însă, să-și consolideze pozițiile alinându-se cu mongolii. Din această cauză, autoritatea puterii centrale asupra unor regiuni întinse rămânea pur formală. În ultimele decenii, impozitul-rentă perceput de la țărani crescuse mult; de la o zecime din recoltă, ajunsese să fie atît de mare încît numai cu greu putea fi achitat. În plus, țărani, alături de meșteșugari, erau obligați să întrețină atît trupele latifundiarilor locali, cît și pe cele ale ocupanților. Regele Kongmin își dădea seama că succesul luptei pentru independența țării sale era strîns legat de o serie de reforme interne care să consolideze puterea statului. De aceea, în 1365, a hotărît să-l numească în funcția de prim-ministru pe Sindun, în care și-a pus mari speranțe în acțiunea de reformare a regatului.

Călugărul — prim-ministru

Sindun provenea din păturile cele mai de jos ale populației, căci mama sa aparținuse țărănimii dependente. Devenit călugăr, Sindun s-a devotat încă de tînră învățaturii. Cu timpul, înțelepciunea sa a început a fi tot mai mult prețuită și în afara templului. Faima călugărului nu a întîrziat să ajungă pînă la rege. Om luminat el însuși, Kongmin l-a chemat la Curte și, impresionat de înțelepciunea lui Sindun, în ciuda modestei sale

obirșii, l-a numit în 1365, primul său dregător.

Devenit oficial a doua personalitate politică a țării, Sindun știa că va avea de înfruntat dificultăți, mai ales din partea majorității latifundiarilor care doreau păstrarea neschimbată a situației. De aceea, și-a propus mai întîi să-și creeze un corp funcționăresc fidel, numind în posturi administrative oameni capabili. S-a consacrat apoi principalei direcții a reformelor — introducerea ordinii în sistemul proprietății. Multă vreme, pămîntul fusese în Coreea proprietate de stat, monarhul acordîndu-l sub formă de po-

sesiuni comunităților satești sau aristocraților-funcționari. Cu timpul, aceștia din urmă au devenit, însă, adevărați proprietari; mai mult, au început să-și extindă domeniile în detrimentul loturilor țărănești, ceea ce ducea la conflicte și slăbea forța economică a statului. Pentru cercetarea situației „pămînturilor și locuitorilor”, Sindun a creat un departament special, a cărui activitate a avut drept rezultat restituirea multor posesiuni țărănești acaparate cu forța. Măsurile sale au avut un larg ecou. Un document al vremii arată că țărani dependenți „se manifestau împotriva stă-

pinilor, declanșau răscoale și spuneau: „iată, a apărut un om sfânt!”. Prestigiul mareli dregător a cunoscut o nouă afirmare în 1370, cînd, după o luptă de eliberare ce durase 14 ani, dominația mongolă a fost înlăturată.

Dar Sindun, încercat cu titluri și ranguri, a început să se manifeste și el ca un autentic aristocrat. Categoria în care încerca să se încadreze nu l-a acceptat, însă, considerîndu-l parvenit. O serie de comploturi împotriva sa au rămas fără urmă, dar eșuarea lor nu a dezarmat opoziția. Unii dintre demnitarii apropiați regelui au insinuat că, prin măsurile sale, Sindun urmărea, de fapt, să-și creeze popularitatea necesară acapa-

rării tronului. Abilitatea intrigii ca și faptul că Sindun se bucura de o largă popularitate l-au convins pe rege să-l înlăture pe primul său sfetnic (1371), care a fost exilat și apoi ucis.

Complotiștii au crezut că înlăturarea lui Sindun va însemna și apusul epocii reformelor, dar suveranul a continuat să le mențină. Cîțiva nobili au hotărît atunci o acțiune extremă; profitînd de insuficiența măsurilor de pază, ei au reușit să-l asasineze chiar pe rege. În locul acestuia a fost urcat pe tron Sin U, un copil de zece ani. Firește, noul monarh nu putea fi altceva decît o simplă marionetă în minile autorilor complotului, cunoscuți sub denu-

mirea de „clica lui Lim și Iom”

Destinînd reformele lui Sindun, noii conducători au introdus un regim de teroare și corupție, încurajînd larg ynzarea funcțiilor și mita. Într-o asemenea situație, țara părea că se îndreaptă spre catastrofă.

Lungul șir al petițiilor

Evoluția evenimentelor a determinat o puternică mișcare de opoziție în toate straturile societății. Într-o serie de regiuni, țărani s-au răscolat. Nemulțumirile au pătruns și în rândurile nobilimii, luînd ființă așa-numitul partid „nou” sau „al reformelor”.

În fruntea opoziției s-a plasat unul din marii nobili, Yi Sönggye, care făcea parte dintr-o veche familie și al cărui tată avusese un rol important în lupta împotriva mongolilor. Yi Sönggye se consacraseră învățăturii pentru a se putea prezenta, conform cutumei, la diferitele examene de dregători. În același timp, deprinsese meseria armelor, devenind unul din cei mai pricepuți comandanți militari coreeni. El s-a afirmat curînd și ca una din principalele personalități politice ale țării, în jurul său grupîndu-se frunzașii „partidului reformelor”, alcătuit îndeosebi din funcționari civili și militari. Yi Sönggye a încercat mai întîi o modificare a situației pe calea unor petiții, înaintate monarhului. Causa esențială a tuturor rețorilor era considerată proprietatea privată care genera asuprirea țăranilor și disputele interminabile pentru pămînt, toate acestea ducînd, în ultimă instanță, la slăbirea statului. În consecință, petițiile cereau reintroducerea proprietății de stat asupra întregului pămînt, așa cum fusese în timpurile mai îndepărtate.

Asemenea cereri nu au fost aprobate. De aceea, „partidul reformelor” a pus în aplicare un plan de înlăturare a conducerii țării. Profitînd de faptul că fusese numit comandant al unuia din cele două corpuri de armată coreene, generalul Yi Sönggye s-a îndreptat în fruntea trupelor spre Capitală

Pictură murală coreeană

și a preluat puterea. Apoi l-a înălțurat pe Sin U, sub pretext că domnia lui era nelegitimă, și l-a întronat pe fiul acestuia, Kongyang (1389) în vîrstă de nouă ani, ultimul rege din dinastia Wang.

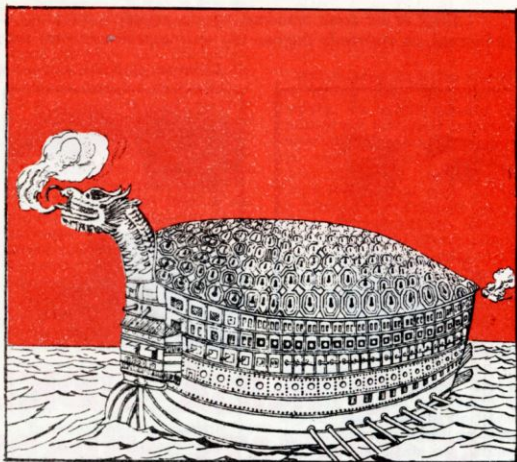
Începînd din acest moment Yi Sŏnggye a întreprins un vast program de reforme, avînd drept principal țel întărirea proprietății de stat asupra pămîntului. Funcționarii au primit dispoziția să confişte toate actele de proprietate funciară particulară. Convoaie întregi au pornit spre Capitală, samarele vitelor fiind pline cu hirtii. După stringerea lor, pentru a șterge orice urmă a vechii situații, hirtiorilor li s-au dat foc pe străzi. Zile în șir, locuitorii din Songdo au privit vîlvătaie flăcărilor. Pentru viitor a fost instituit un nou sistem de atribuire a pămînturilor; s-au luat, totodată, măsuri pentru protejarea țăranilor de arbitrarul funcționarilor în perceperea dărilor. Ele vizau atît întărirea visteriei statului, cît și slăbirea asupririi populației rurale.

Prin aceste măsuri, Yi Sŏnggye și-a întărit considerabil autoritatea.

Noul rege Yi Sŏnggye

În 1392, cu ajutorul unor ofițeri din garda regală, Yi Sŏnggye l-a înălțurat și pe Kongyang și s-a proclamat rege. Cu aceasta a început lunga domnie a dinastiei Yi. În anul următor, noul suveran a schimbat denumirea statului înlocuind-o cu aceea străveche de Chosŏn — „Țara Dimineților Liniștite”.

Deceniile care au urmat proclamării statului Chosŏn au fost marcate de acțiuni pentru dezvoltarea diferitelor domenii ale vieții sociale. Proprietatea statului asupra pămîntului a fost consolidată. Doar descendenții direcți ai întemeietorului dinastiei puteau deține cu titlu personal loturi de pămînt; în rest, parcelele de teren arabil erau atribuite doar ca posesiuni tem-

Primul cuirasat din lume, realizat în Coreea (sec. XVI)

porare. Așezămintele religioase au fost depedate de majoritatea domeniilor lor. Noi măsuri au reglementat mai corect perceperea impozitului-rentă, ceea ce a contribuit la ameliorarea situației țăranilor. Au fost refăcute vechile sisteme de irigații și construite altele noi. Pentru prevenirea foametei, flagel cronic în timpul statului Koryo, care lovea îndeosebi populația rurală, s-au înființat hambare obștești. Suprafețele cultivate s-au extins substanțial, au fost luate măsuri pentru sporirea șeptelului. Meșteșugarii și negustorii, organizați într-un fel de bresle, au cunoscut o perioadă de prosperitate, ceea ce a dus și la dezvoltarea orașelor Kae-sŏng, Seul (unde a fost stabilită la început capitala statului Chosŏn) și Phenian.

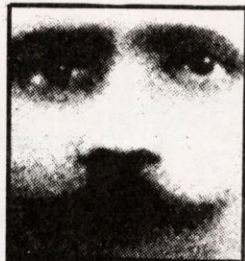
Administrația a fost, la rîndul ei, reorganizată. Pentru a ocupa o funcție în stat era necesar ca solicitantul să aibă un „titlu științific”, obținut în urma unor îndelungați ani de studiu. Examenelor urmăreau atît verificarea cunoștințelor practice ale candida-

tului, cît și cultura sa generală și aptitudinile literare; se cereau cunoașterea și interpretarea scriitorilor clasici, scrierea de poezii sau povestiri ș.a. Principalele domenii studiate în învățămînt erau filosofia, politica, economia și istoria. Difuzarea culturii era facilitată și de crearea unui alfabet simplificat. O comisie alcătuită din cei mai învățați oameni ai țării a realizat o scriere proprie (1446), care utiliza un alfabet fonetic. Acesta a fost numit „scrierea oamenilor de rînd”, unii învățați continuînd să întrebuințeze alfabetul chinez, în vigoare pînă atunci. S-au dezvoltat și alte domenii ale științei, ca astronomia (în Coreea fusese construit, încă în secolul VII, primul observator astronomic din Extremul Orient) și meteorologia.

Perioada Chosŏn debuta astfel cu realizări deosebite, pe multiple planuri ale vieții sociale, economice și culturale, rod al acțiunii unor personalități progresiste energice și al unui popor dotat cu o capacitate creatoare remarcabilă.

„Cînd se va scrie vreodată istoria mișcării socialiste din România, mișcarea aceasta țărănească va cuprinde pagina cea mai curată, cea mai nobilă și cea mai înălțătoare“.

(I. C. Frimu: O ochire asupra mișcării socialiste din România — 1916)

O FARSĂ JUDICIARĂ... ȘI JUDECATA NEPĂRTINITOARE A ISTORIEI

Dr. GH. MATEI

Tumultuos sfîrșit de veac în România...

Ianuarie 1899. Satele țării erau cuprinse de mari frămîntări. Capitala cunoștea, de asemenea, scene tulburătoare pentru liniștea protipendadei și a guvernanților. Patrula militară, postată în jurul sediiilor Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România și Clubului muncitorilor din București, la Gara de Nord și în alte puncte principale, încercau să împiedice pelerinajul delegațiilor țărănilor din diferite sate și județe spre inima țării. Procurorul general Caracaș și agenții Siguranței au pătruns în sediul central al P.S.D.M.R., devastîndu-l și confiscînd actele aflate acolo. Mandate de arestare au fost emise împotriva lui Ion Th. Banghereanu și Theodor V. Ficșinescu¹ care au fost încarcerati. Beciurile Poliției Capitalei și închisorile din alte localități au fost umplute de muncitori și țărani arestați. Începea astfel una din monstruoasele farse judiciare puse la cale de exponenții claselor exploatare din țara noastră, împotriva mișcării socialiste la sfîrșitul secolului trecut.

Ce se întîmplase în fapt? Care erau cauzele și mobilurile acestei inscenări?

**„...Marea care
părea adormită
se deșteaptă...“**

Concomitent cu organizarea și conducerea luptei proletariului, P.S.D.M.R., primul partid politic al clasei noastre muncitoare, fîurit în 1893, a manifestat o preocupare deosebită pentru antrenarea în ac-

țiune a maselor țărănești. La Congresul II al P.S.D.M.R. (aprilie 1894), alături de ceilalți delegați au participat și șase reprezentanți ai țărănimii care, prin contribuția adusă în debateri, au prilejuit o mai bună cunoaștere a realităților de la sate și a cerințelor activității

¹ În imaginele de mai sus, de la stînga la dreapta: Theodor V. Ficșinescu, Gheorghe Marinescu și Ion Th. Banghereanu.

socialiste în mediul rural. Congresul a votat o moțiune care preconiza crearea de „bresle țărănești“, al căror scop urmau să-l constituie propagarea ideilor socialismului în lumea satelor și ajutorarea reciprocă a membrilor acestora. Doi ani mai tîrziu, după modelul cluburilor muncitorești, au luat ființă cluburi țărănești în satul Luceni, comuna Stîncă-Iași, la Comîndărești-Botoșani și Bu-

da-Tecuci. Concomitent, propaganda socialistă la sate — însoțită de organizarea de întruniri și alte manifestări — a înregistrat progrese și în alte localități rurale.

Congresul V al P.S.D.M.R. (aprilie — 1898) a dezbătut pe larg problema agrar-tărânească. C. Dobrogeanu-Gherea a subliniat cu acest prilej necesitatea orientării maselor țărănești pe făgașul luptei politice organizate sub conducerea partidului muncitoresc. „Să facem din țărân — declara Gherea — un cetățean conștient...” În urma dezbaterilor s-a adoptat o moțiune prin care Consiliul General al partidului era însărcinat să creeze o Comisie agrară, menită să îndrume și să dea un nou și puternic impuls activității socialiste de propagandă și organizare în rîndurile țărănimii.

Chemarea P.S.D.M.R. de a se trece la o acțiune amplă de organizare în cluburi țărănești a avut un puternic ecou. Astfel, în România a luat naștere un fenomen social-politic rar întâlnit nu numai în țara noastră, dar și pe plan european. Știința a pornit dintr-o localitate apropiată de București. La sfatul și îndemnul lucrătorului tipăritor Gheorghe Marinescu, militant al P. S. D. M. R., stabilit de cităva vreme la Zimnicea, s-a creat în acea localitate, în aprilie 1898, „breasla muncitorilor plugari”, transformată în scurt timp în club socialist țărănesc. Urmind acest exemplu, țărani dintr-o serie de sate apropiate s-au organizat și ei în cluburi.

„Țărani, oamenii aceștia care de veacuri n-au cunoscut decât robia și amarul, plînsul și suferința, dezmoștenii aceștia care nu și-au închipuit că pot să fie și dinșii vreedată liberi — scria plin de entuziasm poetul socialist Ștefan Petică — alegă din toate părțile sub steagul roș. E cuvîntul mintilor, e vesta bună și izbăvitoare care le sună în urechi, trezindu-i la o viață nouă. Și de aceea numărul lor se înmulțește, puterea lor se întărește și lupta noastră își lărgeste hotarele. Marea care părea adormită se deșteaptă, valurile se mișcă și se înalță...” (Lumea nouă, din 26 iulie 1898).

Conducerea P.S.D.M.R. a delegat pe Ion Th. Banghereanu și Theodor Ficșinescu — primul, membru al Consiliului General, celălalt, membru al Comisiei agrare a partidului — să se ocupe nemijlocit de sprijinirea și îndrumarea acțiunii socialiste la sate. Primul avea sarcina de a se ocupa de munca de organizare, iar al doilea de problemele propagandei.

La finele anului 1898 și începutul celui următor s-au înființat cluburi în aproape toate comunele județului Teleorman. Mișcarea s-a extins cu rapiditate în județele limitrofe — Olt, Vlașca, Romanai, Argeș. Un număr mai restrîns de organizații s-au creat și în alte județe: Buzău, Tutova, Iași, Botoșani. Numărul cluburilor țărănești afiliate la P.S.D.M.R. a ajuns astfel la peste 300.

În adunările de constituire se explica și se aproba statutul elaborat de conducerea P.S.D.M.R., se lămureau drepturile și îndatoririle membrilor cluburilor, totodată, se stabilea un sediu și se adresa o cerere conducerii P.S.D.M.R. prin care se solicitau actele necesare, stampila, materiale de propagandă. Componentii clubului plăteau o cotizație lunară minimă și primeau cărți de membri; ei alegeau din rîndurile lor un comitet de conducere. Bani clubului erau destinați cumpărării de cărți și întocmirii de biblioteci, efectuării de abonamente la organul central de presă al partidului, **Lumea nouă**, ajutorării celor care aveau procese cu moșierii, arendașii și autoritățile etc.

Cluburile socialiste la sate înțrețineau o legătură organică cu conducerea P.S.D.M.R. Pe de o parte, militanți de frunte ai partidului cuteureau satele și ajutau nemijlocit la organizarea țărănimii în cluburi; pe de altă parte, reprezentanți ai cluburilor sătești veneau la conducerea partidului pentru a primi formulare de procese-verbale sau a depune procesele-verbale de constituire a cluburilor, a primi și alte materiale necesare. De la un timp, zilnic seoseau în București, delegații după delegații, aducînd actele de înființare a noilor organizații și asigurarea că „vor rămîne uniți”.

„Ori toți, ori nici unul”

Activitatea lor a devenit din ce în ce mai complexă și bogată. În multe consilii comunale au fost aleși reprezentanți ai cluburilor, într-o serie de cazuri aceștia ajungînd chiar să dețină majoritatea. Depășind tot mai mult cadrul și orientarea imprămiată mișcării socialist-agrare de elementele intelectuale din conducerea partidului, nelegate strîns de clasa muncitoare și care apeleau la o activitate „pe calea cea mai liniștită și legală”, masele țărănești au pus accentul pe problemele economico-sociale stringente, ceea ce le-a împins inevitabil la o ciocnire cu clasele exploatare. De la plîngerii, țărani au trecut la acțiuni mai hotărîte de impunere a unor contracte de învoielii mai echitabile cu moșierii și arendașii. O astfel de acțiune a avut loc la Buzzești, la care au participat bărbați, femei, tineri și copii. În obiectivele mișcării se împleteau revendicarea dreptului de organizare în club cu aceea a dreptului la pămînt și condiții mai bune de viață. Subprefectul — care avea moșie în această comună — a fost apostrofat și amenințat, iar prefectul a fost ținta violenței populației. Asemenia manifestări au avut loc în comunele Drăgănești, Corbu, Timpeni etc. În județul Teleorman, potrivit relatărilor presei (**Epoca**, din 14 februarie 1899) autoritățile locale „nu îndrăznesc nici măcar să anunțe subprefectului ce se petrece prin comună”. Răscoală din Căcuruz-Vlașca au postat ca-rale în jurul comunei, spre a împiedica pătrunderea forțelor represive.

Trezite în fața unei situații critice și înspăimîntate de perspectiva extinderii în întreaga țară a mișcării socialist-agrare, cercurile conducătoare au trecut la represiuni. Prefecții județelor în care se creaseră cluburi țărănești, însoțiți de puternice detașamente de represiune, cuteureau satele, ordonînd confiscarea arhivelor, arestarea și maltratarea conducătorilor cluburilor. Masele țărănești au opus rezistență. Un ofițer care a participat la înăbușirea mișcării socia-

liste din satele județului Olt mărturisise că o mai mare solidaritate și dirzenie ca atunci, el n-a văzut. „Arestînd doitrei, venea tot satul [...] și se declarau arestați spunînd: ori toți, ori nici unul!” (Adevărul, 31 ianuarie 1899).

La subprefectura din Drăgănești s-au prezentat 400 țărani, spre a obține eliberarea președintelui clubului lor. Iritat de prezența lor, prefectul i-a întrebat ce vor și a primit un răspuns „îndrăzneț și cu semetie că ce face o lume fac și ei și unde merge o lume merg și ei, cerînd să eliberăm pe președintele clubului din arest”

Un proces infam

După repetate chemări la poliție, la judecătorul de instrucție și procurorul general, Banghereanu și Ficșinescu au fost citați, la 23 ianuarie 1899, la Parchetul din Caracal, împreună cu numeroși țărani, fruntași ai mișcării de înființare a cluburilor socialiste sătetești. În tentativa de discreditare a partidului clasei muncitoare și de stăvilire a influenței sale în masele populare, justiția burghezo-moșierească a recurs la următorul expedient: acțiunea intentată împotriva lui Banghereanu și Ficșinescu, precum și a celorlalți conducători și militanți ai mișcării socialist-agrare, a fost încadrată în articolele 332, 333 și 334 din Codul penal, care defineau și pedepseau delictele de „escrocherie”. Pentru a-i putea încadra în aceste articole s-a insinuat că registrele, broșurile și alte publicații date cluburilor sătetești de către P.S.D.M.R. ar fi fost vindute mai scump și că s-ar fi comis, chipurile, acte de înșelăciune în profitul partidului. Sub acest pretext, autoritățile au inițiat o serie de procese, în care au fost implicați de fiecare dată Banghereanu și Ficșinescu, ca unii care cutreieraseră județele țării și acționaseră pentru înființarea cluburilor socialiste la sate; alături de ei au fost acuzați numeroși fruntași din județele respective. Desfășurate în câteva centre județene și prelungindu-se timp îndelungat, procesele urmăreau în fapt decapitarea mișcării socialiste

la sate. Primul act în această infamă înscenare judiciară a început la 7 aprilie 1899, la Tribunalul din Slatina; inculpații erau cei doi militanți socialiști, împreună cu alți 80 țărani din comunele Buzesti, Coteana, Drăgănești, Stoicănești, Timpeni, Seaca, Bălteni etc. (județul Olt). În cadrul dezbatărilor, martorii și avocații apărării au arătat nevinovăția acuzațiilor și legitimitatea înființării cluburilor sătetești. Totuși, Banghereanu și Ficșinescu au fost condamnați la cîte 6 luni închisoare, iar 26 țărani au primit pedeapsa cu închisoare variind între o lună și șapte luni.

La 26 aprilie 1899, la Caracal, s-a reluat procesul împotriva celor doi militanți, precum și a altor 35 țărani din județul Romanai. C. Mille, pledînd în apărarea celor trimiși în judecată, a evocat în cuvinte emoționante lupta clăcașilor în timpul revoluției de la 1848, legînd-o de acțiunile țărănimii de la finele veacului trecut. Dezvăluind nedreptatea și mizeria pe care o îndurau țărani aduși în fața judecății ca „escroci” și „șarlatani”, el conchidea: „Ce blestem jalnic ar ieși din pieptul sătenilor care aici lîngă Caracal, la Islaz, acum cincizeci de ani, au pus temelia statului român modern!” (Lumea nouă, din 9 mai 1899).

De astă dată, în procesul de la Caracal a fost obținută achitarea inculpaților.

Nemulțumite, autoritățile au mutat disciplinar pe procuror și judecător. Imediat, a început la Turnu-Măgurele un nou proces împotriva a numeroși militanți pentru crearea cluburilor socialiste la sate în județul Teleorman. Au fost aduși în fața tribunalului din acest oraș în stare de arest: I.Th. Banghereanu, Th.V. Ficșinescu, Gh. Marinescu, un număr mare de țărani, precum și cîțiva învățători. Autoritățile n-au putut împiedica ample manifestări de simpatie și solidaritate cu inculpații. Cînd aceștia intrau sub escortă în sala de judecată, în jurul lor se adunau tovarăși de luptă, prieteni și rude, înțîmîpîndu-i cu brațele întinse. Peste 70 persoane s-au înscris în apărarea acuzaților. Procesul a fost aminat, fiind

reluat la începutul lunii iunie 1899. Din nou s-au petrecut scene emoționante. Un contemporan — referindu-se la atmosfera ce domnea printre martorii care au depus în favoarea inculpaților — aprecia: „A fost ceva înălțător de a asculta un bătrîn cu plete lungi vorbind despre socialism. Multimea a devenit mai aprinsă. Escorta nu mai putea împiedica salutarile care veneau din ambele părți. Simțeau că această masă de prizonieri și oameni liberi era unită prin aceeași suflă, plin de speranță, de dorința unui viitor mai bun”¹.

Tribunalul a condamnat pe I. Banghereanu, Th. Ficșinescu și Gh. Marinescu la cîte 6 luni închisoare, iar pe I. Georgescu-Stoae, Andrei Boală Veche, Marin Segăreanu, Constantin Genescu, învățătorii Marin Bunescu, Petre Stroescu și Neagu Prințescu, împreună cu alți 24 țărani, la închisoare între 15 zile și trei luni.

Recursul împotriva sentințelor pronunțate în procesul de la Slatina, judecat în 8 iunie 1899, la Curtea de apel, s-a soldat cu sporirea pedepselor respective; cei doi fruntași socialiști au fost condamnați la cîte 1 an închisoare, iar 20 țărani la închisoare de la 20 zile pînă la 2 luni și jumătate. La 13 septembrie 1899, Curtea de apel a județului Ilfov a confirmat și ea sentințele tribunalului din Turnu-Măgurele, iar Curtea de casăție pe cele ale Curților de apel din Dolj și Ilfov. Cu o excepție: casarea, la 22 mai 1900, a sentinței de condamnare a învățătorilor Bunescu și Petre Stroescu și trimiterea procesului spre rejudecare la Curtea de apel din Galați, care i-a achitat. Dar toate acestea se întîmplau după ce aceștia suportaseră o perioadă de arest preventiv mult mai mare decît însăși sentința de condamnare.

Înfruntînd teroarea claselor dominante, mișcarea muncitorească a dus mai departe și a înălțat pe trepte mereu mai înalte lupta sa pentru împlinirea drepturilor și aspirațiilor maselor largi populare.

¹ Dr. B. Liber, A Doctor's Ap-
prenticeship. Autobiographical Sketches, ed. a II-a, New York, pp.
281-282.

1912: SOLII SOCIALISTE PESTE DUNĂRE

Cu peste șase decenii în urmă, la București și la Ruse (Bulgaria), pelicula aparaiului de fotografiat a reținut două memorabile evenimente din activitatea mișcării muncitorești din țara noastră în contextul legăturilor și colaborării ei cu

mișcarea muncitorească internațională. Fotografiile pe care le prezentăm constituie mărturii revelatoare privind relațiile de colaborare și în-ajutorare dintre socialiștii români și cei bulgari, în decursul deceniilor. Una din formele concrete de colabo-

rare a partidelor socialiste din cele două țări vecine era și schimbul de experiență prin trimiterea de delegații la congrese, conferințe și alte activități muncitorești.

Prima fotografie, făcută în luna iulie 1912, la București, reprezintă un grup

Un grup de membri ai Comitetului Central al Uniunii Muncitorilor Metalurgiști din România, aleși la Conferința din iulie 1912 a acestei organizații, la care a participat, ca invitat, și Gheorghi Dimitrov. În fotografie, printre alții: Teodor Hanea (1), Costică Riciu (2), Mihail Bălineanu (3), Gh. M. Petrescu-Ghempet (4), Enciu Atanăso (5), Gheorghi Dimitrov (6), Constantin Mănescu (7), Uzun (8), Pandele Becheanu (9)

Congresul XIX al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Bulgar (socialiștii de stînga — „lesneacii”) din august 1912; în prim-plan — Ecaterina Arbore (x) — delegata socialiștilor români

de membri ai Comitetului Central al Uniunii Sindicatelor Muncitorilor Metalurgiști din România, aleși la conferința anuală a organizației, între care: Constantin Mănescu, Pandelescu, Mihail Bălișanu, Enciu Atanasov ș.a. La lucrările acestei conferințe, așa cum rezultă din fotografie, ca și din alte documente ale vremii, a participat și Gheorghe Dimitrov, reprezentant al Partidului Muncitoresc Social-Democrat Bulgar (socialiștii de stînga — „tesneacii”). Gheorghe Dimitrov a sosit la București ca invitat la Congresul II al P.S.D. și Congresul IV al Uniunii Sindicatelor din România, care și-au desfășurat lucrările între 29 iunie - 1 iulie 1912.

În legătură cu Uniunea Sindicatelor Muncitorilor Metalurgiști din România, într-o relatare publicată în ziarul Rabotniceski Vestnik, Gheorghe Dimitrov aprecia că această organizație tindea să devină „cea mai

puternică organizație profesională din întreaga Peninsula Balcanică”. Cu prilejul conferinței s-a convenit ca între Uniunea Sindicatelor Muncitorilor Metalurgiști din România și cea a metalurgiștilor bulgari să se dezvolte relații cât mai strînse, pentru un permanent ajutor reciproc în lupta comună împotriva exploatareii capitaliste.

În timpul cît s-a aflat în București, delegatul bulgar a invitat oficial un reprezentant al muncitorilor române pentru a participa la Congresul XIX al P.M.S.D.B. (socialiștii de stînga — „tesneacii”) care și-a desfășurat lucrările între 13-17 august același an, la Ruse. Socialiștii români au delegat la acest congres pe Ecaterina Arbore.

În cea de-a doua fotografie pe care o prezentăm, delegata română apare în prim plan, împreună cu personalități ale mișcării muncitorești și internaționale, între care Gheorghe Dimitrov, Dimităr Blagoev ș.a.

Aducînd salutul proletariatului român, Ecaterina Arbore a vorbit, totodată, despre experiența mișcării socialiste din țara noastră, amintind preocupările pentru stringerea legăturilor cu muncitorimea bulgară. În același spirit internaționalist, România muncitoare a făcut o amplă popularizare congresului socialiștilor bulgari.

Tot la Ruse, în aceeași lună a anului 1912, Ecaterina Arbore a reprezentat Cercul „Tineretul muncitor” din București la conferința de constituire a Uniunii Tineretului Social-Democrat din Bulgaria. Aceste fotografii inedite — document istoric — adaugă noi mărturii la bogata cronică a colaborării și solidarității dintre socialiștii români și bulgari, colaborare cu adînci rădăcini în lupta celor două popoare, vecine și prietene, pentru libertate socială și independență națională, care sărbătorească în acest an 31 ani de la eliberarea lor de sub jugul fascist.

T. PINTEAN, I. TOACĂ

PLANȘELE NOASTRE

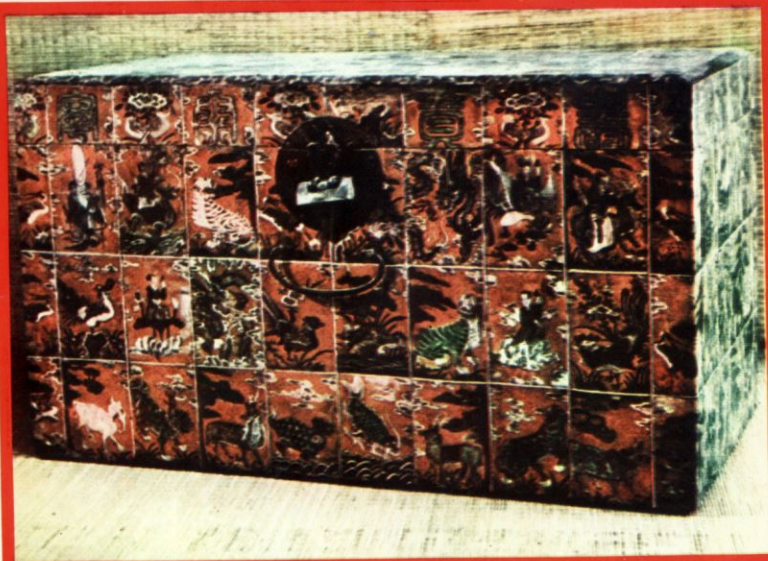
① Grigore III Ghica. Pictură aflată în fondurile Muzeului de Artă al Republicii Socialiste România (Asasinatul de la Belic și versiunile sale, p. 38)

②-③ Mărturii ale bogatei arte coreene: portret de bărbat din secolul XV și ladă pictată din sec. XIX (File din istoria Coreei, p. 25)

④ Puternica personalitate a lui Mihai — viteazul voievod care acum 375 ani a realizat prima unire politică a românilor — a reținut atenția nu numai a istoricilor, ci și a pictorilor vremii. În imagine: detaliu dintr-un tablou de Franz Francken I, aflat la curtea împăratului Rudolf II, în timpul vizitei marelui voievod la Praga (Ecouri de lungă durată, p. 9)

6 iunie 1944

CRABUL SE STRECOARĂ PRINTRE DINȚII DRAGONULUI

PAUL B. MARIAN

„Overlord”¹, debarcarea în Normandia, în iunie 1944, a constituit una dintre principalele operații militare decisive desfășurate de aliații anglo-americani în cel de-al doilea război mondial. La această operație au luat parte uriașe forțe terestre, maritime și aeriene ale aliaților. La rîndul lor, hitleriștii organizaseră un redevabil sistem de fortificații, cunoscut sub numele de Valul sau Zidul atlantic și construit, în doi ani, de milioane de muncitori, aduși din țările cotochite de naziști. Adăposturile betonate fuseseră dotate cu instrumente optice, care puteau situa în mod exact poziția navelor inamice și da indicații bateriilor de artilerie. Numai pe faleza, lungă de 6 km, ce domina plaja, pe care americanii au numit-o în planurile lor strategice „Omaha”, fuseseră construite 8 amplasamente pentru artileria de coastă fixă și 35 pentru artileria ușoară, instalate 18 tunuri anti-tanc, 4 baterii de artilerie, 6 mortiere, 35 aruncătoare de flăcări cu 4 țevi, 85 cuiburi de mitralieră.

Nu peste tot Valul atlantic era la fel de înfricoșător. În Bretania, de exemplu, în unele locuri nu se afla decît un singur amplasament pe o întindere de mulți kilometri. De altfel, nici nu era posibil să se fortifice la fel de puternic fiecare kilometru al unei coaste ce se întinde de la capătul nordic al Norvegiei pînă în Pirinei. În plus, apărătorii duceau lipsă de artilerie, tunurile cele mai moderne aflîndu-se pe Frontul de răsărit. Spre a face față presiunii sovietice, hitleriștii afectaseră acestui front o mare parte din tehnica lor de luptă și trupele cele mai bune. Cu toate neajunsurile sale, sistemul de fortificații german de pe coasta Atlanticului era un obstacol în calea oricărui atac.

În uriașa înclăstare, cele două armate au utilizat, pe lîngă armamentul clasic, și o serie de mijloace de luptă ofensive și defensive originale, născute pe baza condițiilor specifice acestei bătălii. Iată, pe scurt, cîteva din aceste mijloace de luptă mai puțin cunoscute:

Mijloace de apărare germane

Arici antitanc ceh. Element de baraj împotriva infanteriei sau tancurilor alcătuit din trei tronsoane de șină de cale ferată, lungi de aproape un metru și sudate la mijloc în unghi drept. Nemaiconstituind un obstacol pentru blindajul noilor care de luptă, „aricii” au fost fixați pe un soclu de beton și plantați

în apă la marginea plajelor, unde puteau străpunge cu ușurință fundul navelor de transport aliate. În vederea operațiilor, au fost adunați toți „aricii” aflați la granița Cehoslovaciei în momentul invadării acestei țări de către trupele hitleriste.

Dinții dragonului. Piramide de beton, avînd baza triunghiulară, iar extremitățile ascuțite; erau fixate în apă în imediată apropiere de plajelor, urmînd să străpungă și să scufunde micile vase de transport înainte de a atinge țărîmul.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 9/1968 și 6/1974.

Mine. Mijloace de luptă realizate dintr-o încărcătură de exploziv cu un dispozitiv de provocare a exploziei. Plajele au fost presărate cu milioane de mine, unele ascunse într-un înveliș din lemn, ceea ce le făcea imposibil de detectat. Altele, în formă de borcane, conțineau bile de sticlă. La simpla atingere, minele de acest fel acționau în doi timpi: la început țîșneau bilele de sticlă, care izbeau ținta cam pînă la un metru înălțime; ajunse aci, ele explodau, împrăștiind schije pe un diametru de 50 m.

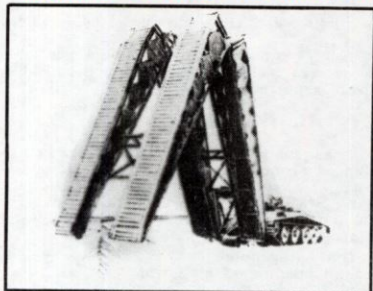
Obuze amorsate. Proiectile cu mare încărcătură de exploziv care, ațirnite pe cabluri de-a lungul falezelor, făceau explozie în momentul atingerii cablului.

Porți belgiene. Bare metalice înalte de 2 m, care cîntăreau mai multe tone. Au fost denumite astfel, deoarece aveau forma unei porți și fuseseră folosite ca obstacole antitanc de către armata belgiană.

Rezervoare. Recipiente enorme de petrol înfundate în pămînt. Erau legate, prin canale subterane, cu aruncătoare de flăcări. La o simplă apăsare de buton, un fluviu de petrol aprins putea fi revărsat asupra atacanților.

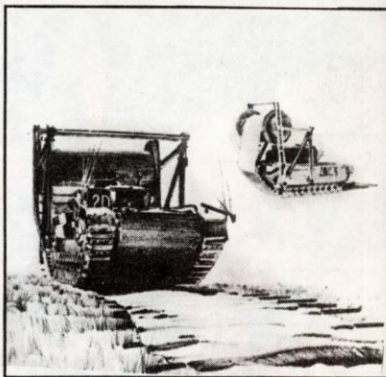
Stilpi de lemn. Instalații formate din cîte trei stilpi alcătuiind un fel de trepied. Stilpul așezat spre mare era ascuțit la vîrf fiind prevăzut cu un enorm cuțit de oțel, asemănător celor cu care se deschid cutiile de conserve. Unele dintre aceste obstacole aveau plasate la vîrf un obuz amorsat sau o mină care exploda la cea mai mică atingere. Asemenea stilpi erau plantați și pe cîmpiile din jurul punctelor strategice, unde germanii bănuiau că vor fi lansate trupe de desant aerian.

Mijloace de atac ale aliaților

Avre. Mașină blindată purtînd un pod lung de 9 m care, în 30 secunde, era întins peste un

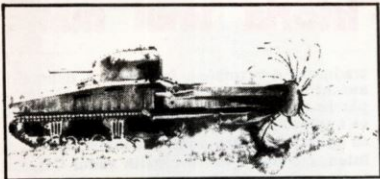
șanț antitanc sau un riu, pentru a permite înaintarea carelor blindate.

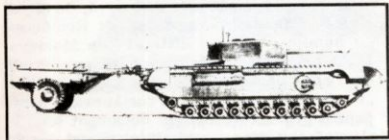
Bobină. Mașină blindată înzestrată cu un balot de pînză groasă, întărită cu benzi metalice. Pe măsură ce înainta, balotul se desfășura sub mașină, alcătuiind un fel de covor lat de 2,5 m, pe care vehiculele puteau străbate, fără să patineze, nisipul și zonele argiloase.

Buldozer blindat. Vehicul prevăzut cu o lamă foarte groasă, fabricată dintr-un oțel special, care tăia obstacolele din sîrmă ghimpată și înlătura stilpii minai.

Crab. Tanc echipat în partea anterioară cu un tăvălug de care erau fixate lanțuri; acestea loveau zona prin care treceau, făcând să explodeze minele și creînd un culoar lat de vreo 10 m.

Crocodil. Mașină blindată dotată cu un aruncător de flăcări, care de la 100 m arunca un jet de foc asupra ambrazurilor cazemate-roți, arzându-i pe ocupanți.

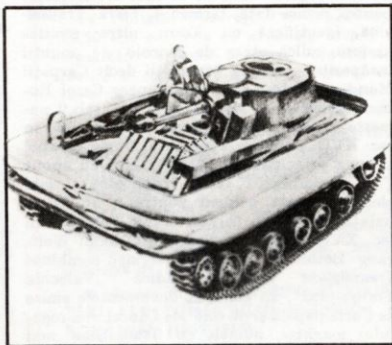
Fascină. Vehicul blindat ce transporta o mare cantitate de legături de nuiele pe care le arunca în șanțurile antitanc, astupându-le.

Goliat. Tanc miniatural, de mărimea unei mașini cu pedale pentru copii, încărcat cu explozibil. Mașina era teleghidată și exploda în locul și la momentul dorit.

Petardă. Tanc, supranumit de soldați, „lada de gunoi zburătoare”. El lansa la mică distanță un obuz extrem de puternic, în stare să arunce în aer o colină întreagă plină de cuiburi de mitralieră sau să străpungă cel mai gros zid de beton.

Șalandă. Navă de transport de construcție specială, adoptată pentru asigurarea succesului debarcării. Erau de diferite tipuri: șalande a căror provă se putea lăsa în jos, astfel încât, în momentul atingerii țărmului, soldații coborau imediat pe mal; altele, a căror provă se deschidea ca o ușă cu două canaturi, permițând desantarea rapidă a tancurilor aflate la bordul navei.

Existau, de asemenea, șalande dotate cu piese de artilerie pentru protejarea debarcării soldaților; altele aveau instalate la bord aruncătoare de rachete cu mare putere de distrugere.

Tanc amfibiu. Mașină de luptă blindată care avea carcasa perfect etanșă și dispunea de două elice acționate de motorul vehiculului. Pe părțile laterale era sudată o armătură metalică subțire, pe care era fixată o saltea pneumatică umflată cu aer. Conducătorul tancului intra în apă unde, cu ajutorul unei pirghii, făcea ca salteaua să se detașeze în câteva bucăți semănând cu niște aripioare, care mențineau tancul la suprafață.

Țara Românească — istoria unui nume

(Urmare din p. 3)

din urmă se intitula „Wayevoda Bessarabie” iar în așezămintul vamal al lui Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, datat 8 octombrie 1407, Țara Românească e numită Basarabia.

Muntenia și așezămintul vamal dat de Alexandru cel Bun

În documente scrise în limba latină, emise în genere de Curia papală sau de Cancelaria regatului Ungariei, Țara Românească a mai fost numită și **Transalpina**, adică „țara de dincolo de Carpați Meridionali”. Numele acesta pare a fi fost utilizat mai întâi de către misiunii papali, care, venind dinspre Apus, considerau nimerit să indice teritoriul de dincolo de munți cu termenul latinesc **Transalpina**. În 1224, cu un secol și mai bine înainte de întemeierea statului lui Basarab, adresându-se Cavalerilor teutoni, papa Honoriu III numea teritoriul de la sud de Carpați țara **ultra montes nivium**, adică „țara de dincolo de munții înzăpeziți”; în 1225, într-un document adresat regelui maghiar Andrei II, folosește pentru prima dată termenul **Terra Transalpina**, identificat cu Terra **ultra montes nivium**, adică „țara de dincolo de munții înzăpeziți”, care nu erau alții decât Carpații Meridionali. În 1324, regele ungar Carol Robert, referindu-se la voievodul Basarab al II-lea, numește „transalpinus”. De aci înainte, pînă în sec. XVII, Cancelaria regatului Ungariei, apoi și cea a principatului Transilvaniei, au numit Țara Românească **Terra Transalpina** și mai ales **Transalpina**, evident pentru a nu întrebuița numele cu caracter etnic **Valahia**. În sec. XVII, totuși, cronicarul transilvan Wolfgang Bethlen a utilizat un termen combinat **Transalpinæ Valachiae**, adică „Valachia Transalpină”. În afară de documentele emise de Curia papală și de cele ale Cancelariei regatului maghiar, numele de **Transalpina** mai apare doar în câteva documente tardive ale Cancelariei Țării Românești, scrise în limba latină.

Începînd chiar din sec. XV Țara Românească a mai fost numită și **Muntenia**, **Țara Munteniei** sau **Țara Muntenească** — termenii fiind utilizați și în zilele noastre, indicînd deseori doar provincia dintre Carpați, Olt, Dunăre și Milcov. Unii istorici moderni, între alții B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol și P.P. Panaitescu, consideră acest termen și derivatele lui ca datorate locuitorilor Țării Românești. B.P. Hasdeu apreciază că Transalpina e o

traducere din română în latină a denumirii autohtone, Muntenia. A.D. Xenopol are o părere similară, iar P.P. Panaitescu acceptă ca autohton termenul **Muntenia**, lansînd ideea că el ar reprezenta numele tribului care ar fi întemeiat statul românesc din sudul Carpaților.

Muntenia nu e, însă, o creație a locuitorilor Țării Românești, unde acest nume a început a fi utilizat sporadic, abia din a doua jumătate a sec. XVII. El nici nu a apărut mai întîi în izvoarele interne ale acestei țări, ci în cele moldovenești, căci moldovenii, care se știau și pe ei români, cum observă, de altfel, și P.P. Panaitescu, au dat Țării Românești „o numire care s-o distingă” de Moldova. Muntenia este, deci, o denumire provincială dată de Cancelaria moldovenească. Cuvîntul „muntenești”, în forma sa românească, apare pentru prima oară într-un document scris în slavonă și anume, așezămintul vamal dat de Alexandru cel Bun la 8 octombrie 1407, iar termenul Muntenia, sub forma italianizată „Montagna”, e folosit de Ștefan cel Mare în scrisoarea sa din 25 ianuarie 1475 adresată Coroanei Ungariei. Al treilea izvor care utilizează denumirea **Munteanskoe Zemli** („Țara Românească”) este **Letopiseșul de la Bistrița**, redactat în ultimul deceniu al domniei lui Ștefan cel Mare. Un alt izvor, **Rerum Hungaricarum Decades**, cronică a Ungariei scrisă de italianul Bonfini la curtea lui Matei Corvin, numește Țara Românească atît **Montanina**, cît și **Montana**, termeni apropiați de moldovenescul **Muntenia**.

Contrar părerii lui B.P. Hasdeu și a lui A.D. Xenopol, care sugerau că **Transalpina** ar fi o traducere în limba latină a unui nume paralel, Muntenia, dat de români Țării Românești, termenul nu reprezintă altceva decât o traducere liberă făcută de moldovenii latinescului Transalpina, spre a se da țării vecinilor lor din sud un nume provincial ca și al Moldovei, căci Țara Românească avea, după cum arătam la început, un caracter generic.

O altă dovadă că numele Muntenia a fost o creație moldovenească este utilizarea lui de către poloni, prin împrumut de la moldoveni, sub formele ușor alterate, **Moltania**, **Multania**, **Multany** și **Moltanskie Ziemie**. cum indică și **Cronica moldo-polonă** din sec. XVI a lui Nicolae Brzeski.

Inițial, însă, așa cum a arătat Dimitrie Cantemir, numele de Țară Românească l-a avut întregul teritoriu locuit de români, ca o firească reflectare a realităților statonice de istorie.

Cărți sosite la redacție

● Petre Bărbulescu — ROMANIA LA SOCIETATEA NAȚIUNILOR (1929 - 1939) MOMENTE ȘI SEMNIFICAȚII.

Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Aron Petric, Ed. Politică, București, 1975, 444 pp., 17,50 lei: prima cercetare originală și de proporții asupra acțiunilor întreprinse de țara noastră la Geneva, în frământata perioadă interbelică.

● Nicolae Stoica — GÎNDIREA ECONOMICĂ A SOCIALIȘTILOR ROMÂNI.

Ed. Junimea, Iași, 1975, 304 pp., 11,50 lei: concepțiile socialiștilor români asupra principalelor aspecte ale economiei românești de la începutul sec. XX, cu referiri speciale la problema agrară.

● INSCRIȚIILE DACIEI ROMANE.

Prefață de acad. prof. Ștefan Pascu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 286 pp., 31 lei; primul volum al seriei cuprinde o introducere istorică și epigrafică, textele diplomelor militare și ale tăblițelor cerate, însoțite de comentarii și indice și traduse în românește de Ioan I. Russu.

● Ion Neculce — LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI.

Ediție îngrijită și glosar de Iorgu Iordan; repere istorico-literare alcătuite de G. Gheorghiciu, Ed. Minerva, București, 1975, 416 pp., 12 lei: reeditarea cunoscutei scrieri a cărturarului moldovean (1672-1745) operată de N. Iorga drept „opera unui suflet cinstit, [a] unei minți cumpănite”.

● REVUE INTERNATIONALE D'HISTOIRE MILITAIRE.

București, 1975, 164 pp.: dedicat în înțelegere României, nr. 34 al prestigioasei

publicații editată de Comitetul internațional de științe istorice și de Comitetul internațional de istorie militară, reunește studii consacrate istoriei fenomenului militar românesc, semnate de: acad. C.C. Giurescu, locotenent-colonel Constantin Căzănișteanu, general-maior Constantin Olteanu, colonel Constantin Nicolae, colonel Petre Ilie, general-maior Constantin Antip, general-maior Eugen Bantea, general-maior Victor Voichiță, colonel Al. Gh. Savu, general-colonel Ion Coman.

● FILE DIN ISTORIA ARMATEI ROMÂNE.

Publicat în limbile engleză și rusă, coordonator colonel Al. Gh. Savu: Ed. Academiei R.S.R. și Ed. Militară, București, 1975, 252 pp., 27 lei: momente semnificative ale istoriei militare a poporului român din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre.

● ROMANIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. CONTRIBUȚII BIBLIOGRAFICE.

Coordonator de ediție colonel Gheorghe Stoean, Ed. Militară, București, 1975, 356 pp., 12 lei: referințe la majoritatea materialelor consacrate participării românești la primul război mondial publicate în țară și străinătate.

● Colonel Mihai Inoan, colonel dr. Oliver Lustig, colonel Constantin Nicolae, colonel dr. Aurel Petri, colonel Gheorghe Tudor — ARMATA ROMÂNĂ ÎN PRIMII ANI AI REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE.

Ed. Militară, București, 1975, 336 pp., 10,50 lei: o privire de ansamblu asupra reorganizării armatei pe baze revoluționare, făuririi și consolidării armatei populare, evoluției acesteia în cadrul opereii generale de edificare a noii orînduirii în patria noastră.

● Acad. V. Malinschi — PROFESORUL VIRGIL MADGEARU (1887-1940). CONTRIBUȚII LA DEZVOLTAREA GÎNDIRII ECONOMICE.

Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, 212 pp., 13,50 lei: prezentarea opereii economice a eminentului profesor și economist, asasinat mîșlește de legionari.

● Victor Jinga — PRINCIPII ȘI ORIENTĂRI ALE COMERTULUI EXTERIOR AL ROMÂNIEI (1859-1916)

Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, 276 pp., 11 lei: istoricul ideilor exprimate în perioada cercetată în legătură cu problemele, orientările și interesele țării noastre privind schimburile internaționale de mărfuri.

● Nicolae Vătămanu — ODINIOARĂ ÎN BUCUREȘTI.

Ed. Eminescu, București, 1975, 196 pp., 7,75 lei: evocarea trecutului vieții a Capitalei, păstrată în memoria unor locuri, monumente sau clădiri.

Octombrie 1777:

ASASINATUL DE LA BEILIC ȘI VERSIUNILE SALE

Dr. N. GRIGORAȘ

„Să se știe cînd au tăiat turcii pe Măria Sa, Grigore Alexandru Ghica voievod, în Eși, cu vicleșug [...] în casele de Beilic, la velen 1777, octombrie 1, duminică spre luni, ca la două ceasuri de noapte. Și într-aceia zi au fost zăefetul [chef mare] nemțasc la Cernăuți și toată noaptea, cînd au furat pe toți oamenii ce s-au aflat supt stăpînirea lor, 1777, octombrie 1, duminică spre luni“. Ca și multe altele, această însemnare, aflată pe un minei (carte bisericească cuprinzînd în rezumat viețile sfinților pe o lună), relatează un tragic eveniment din istoria noastră, petrecut în plin „veac de iarnă“ al domniilor fanariote. Victima — al cărei sfîrșit a impresionat puternic nu numai societatea românească, dar și opinia publică europeană — era urmașul unei familii care dăduse mai mulți domnitori țărilor române. Tatăl său, Alexandru Ghica, fusese mare dragoman, exaportit (consilier intim) și domn onorific al ambelor principate, ceea ce nu-l împiedicase pe turci să-l decapiteze în februarie 1741 sub pretext de „hainie“ (trădare). Grigore, născut în 1727, a ajuns și el mare dragoman în 1754 și voievod al Moldovei zece ani mai tîrziu.

G. S.

Ca domn, Grigore III Ghica a dovedit calități de bun gospodar. Mai întîi a luat măsuri pentru o mai bună împărțire a justiției și pentru limitarea sau chiar înlăturarea abuzurilor administrative, din care cauză se făcuse iubit de cei „mici și săraci“, ceea ce nu convenea boierimii. A fixat veniturile și lefurile dregătorilor civili și militari, s-a îngrijit de mărirea debitului de apă în Iași, prin captarea unor noi izvoare, a construit cișmelele de la Golia și Sf. Spiridon, a reorganizat Academia domnească, pentru care a construit un imobil nou și a cumpărat cărți din Franța, Germania și Italia, a acordat atenție școlilor din provincie, a încercat să reglementeze, pe bază de „nart“ (normă), raporturile dintre țărani și proprietarii de moșii și să limiteze cheltuielile exagerate pe care propingdada le făcea cu luxul vestimentar, domnul însuși purtînd haine din stofa produsă de fabrica înființată de el la Chiperestii.

Mazilit din domnia Moldovei în 1767, Grigore III Ghica a fost numit domn al Țării Românești în anul următor, an care a coincis cu începutul unui nou război ruso-turc. Cînd

trupele ruse au intrat în București, el s-a lăsat luat prizonier de acestea, iar după pacea de la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie 1774), cu care s-a încheiat războiul, la intervenția împărătesei Ecaterina II a Rusiei, a primit din nou domnia Moldovei.

După terminarea războiului și încheierea păcii, generalii austrieci au ocupat o parte din Moldova, sub pretextul unei rectificări de hotar pentru o mai bună comunicare cu părțile poloneze proaspăt anexate (1772). Evident că această ocupare s-a făcut cu aprobarea Porții otomane, deși este știut că, potrivit statutului de autonomie al Principatelor Române, aceasta nu avea nici un drept de a ceda teritorii care nu-i aparțineau. Prezentînd hărți falsificate, diplomații habsburgici au determinat pe cei turci, prin bacșișuri substanțiale, să cedeze „șuvița“ de pămînt deja ocupată. Informat despre înțelegerea turco-austriacă — convenția de cedare fusese semnată la Constantinopol în ziua de 7 mai 1775 — și bazat pe relațiile sale cu regele Frederic II cel Mare al Prusiei, cu Ecaterina II a Rusiei și cu generalul rus Rumianțev, care to-

tuși fusese mituit de austrieci, Grigore Ghica a înaintat Porții un memoriu, în urma căruia turcii au trebuit să ceară revizuirea Convenției încheiate cu Austria. Ceea ce n-a împiedicat incorporarea la Imperiul habsburgic a unei părți din Moldova de nord, cu o întindere de peste 10 000 km pătrați și 75 000 locuitori, cu cele mai vechi așezări, între care se afla orașul Rădăuți, cu necropola primilor domni moldoveni¹, vechea capitală, Suceava, cu frumosele ei ctitorii voevodale, și chiar Putna, cu mormintul lui Ștefan cel Mare.

Aflînd despre trimiterea memoriului, diplomația habsburgică l-a „denunțat“ Porții pe Grigore Ghica, acoperindu-l cu injurii. Un grup de boieri influenți, ca și marele dragoman Constantin Moruzi, care rîvnea tronul — deși era căsătorit cu o nepoată de soră a domnului — s-au asociat intrigilor. Poarta a hotărît lichidarea fizică a domnului Moldovei. „Măsura luată contra lui Ghica, a cărei viață trebuia tăiată pentru că [...] nu mai putea fi răbdat, e în legătură cu intențiile războinice pe care le avea Poarta atunci“ (N. Iorga). Cu execu-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 2/1968

Ecouri europene tirzii ale asasinatului de la Beilic; desen satiric german de la sfârșitul secolului XVIII, înfățișând, pe împărații Austriei, Rusiei și Turciei într-o disputată partidă de cărți, având ca miză Principatele Române (Cabinetul de stampă al Bibliotecii Academiei R.S. România)

tarea poruncii sultanului a fost delegat Ahmed aga din Kara-Hissar, cunoscut ca prieten al domnitorului. Înainte de a pleca din Constantinopol, sultanul i-ar fi spus: „De nu aduci pe Ghica, viu sau mort, fii sigur că vei pierde propriul tău cap”.

Tămile, apă de trandafiri și... hangere

Înștiințat de sosirea în țară a lui Ahmed aga împreună cu 40 însoțitori, domnitorul i-a trimis în întâmpinare un grup de boieri care l-au condus și instalat la Beilic (reședință rezervată demnitarilor otomani aflați în trecere prin Iași). Cum trimisul sultanului se prefăcea că este grav bolnav, vodă a trimis la Beilic pe ambii medici ai curții, ca să-l consulte și să-l trateze. Pentru a-i deruta pe medici, Kara Ahmed și-a legat strins brațele în partea de sus, stingherind astfel circulația normală a singelui și reducând mult numărul bătailor pulsului. Astfel, sub pretext că e bolnav și nu-l poate vizita, Kara Ahmed l-a invitat pe Grigore Ghica vodă să vină

la Beilic, pentru a-i comunica diferite dispoziții de la Poartă. După consult, unul din medici a spus domnului că era vorba de o boală simulată și l-a sfătuit să nu-l viziteze; de aceeași părere a fost și soția lui Grigore Ghica, care a adăugat că are presimțiri sumbre.

În după-amiaza zilei de 1 octombrie, după discuții prelungite cu membrii familiei și cu consilierii săi, pe seară domnitorul a hotărât să se ducă, totuși, la Beilic. Cei care au relatat, evident din auzite, plecarea domnitorului la Beilic au dat versiuni oarecum deosebite, dar care confirmă felurile „prevestiri” ale tragediei sfârșit.

În ciuda tuturor avertismentelor, Grigore III Ghica a părăsit curtea domnească însoțit numai de câțiva slujitori; numărul lor exact nu e cunoscut. La intrarea în Beilic, domnitorul a fost întâmpinat de portar-bașa (administratorul Beilicului), de medicii curții domnești, trimiși să-l trateze pe Kara Ahmed și de 12 „arapi” (sclavi negri). Unii i-au luminat scările pe care urca, alții l-au afumat cu tămâie aprinsă în „cățui” de argint, iar alții l-au stropit cu apă de trandafiri. Cu toții

aveau, însă, figurile posomorâte, ceea ce nu putea decât să neliniștească pe domnitor, mai ales că acești „sclavi” erau înarmați cu hangere, lucru neobișnuit. Grigore Ghica a intrat în camera capugiului, fiind însoțit de un singur sclav.

Și pentru reconstituirea faptelor care s-au petrecut în camera lui Kara Ahmed, informațiile sînt contradictorii. Dionisie Fotino — autorul unei **Istории generale a Daciei (1812)** — istoricul austriac Sulzer și ambasadorul rus la Poartă au înregistrat diferite variante. O reținem pe cea furnizată de cronicarul moldovean Enache Kogălniceanu, contemporan al evenimentelor. Îndată ce domnitorul și turcul au schimbat saluturile obișnuite, medicul Fotachi și secretarul Hafiz s-au retras în altă cameră; ușa de acces în salon era păzită de doi ostași înarmați, iar alții se aflau ascunși după perdele și chiar sub divanul capugiului.

Faptul asasinării lui Ghica e înfățișat, de asemenea, în mod contradictoriu, căci nici unul din cei care l-au relatat n-a fost martor ocular. Astfel, potrivit lui Dionisie Fotino, domnitorul, admonestat violent de capugiul, a fost atacat

de zece ieniceri în momentul când a încercat să iasă din cameră. S-a luptat cu ei, dar a căzut sub loviturile iataganelor. I-au tăiat imediat capul, iar corpul l-au aruncat în stradă, pe fereastră.

Enache Kogălniceanu a înregistrat altă versiune în legătură cu asasinarea domnitorului. El povestește că îndată ce Grigore Ghica s-a așezat pe divan lângă capugiul, acesta a scos de sub pernă o tabacheră și i-a oferit tabac. Gestul fiind un consemn pentru ucigași, „hasnatul” l-a lovit puternic cu hangerul în spate. Domnul a căzut la pământ, iar un alt turc l-a „strîns de gît” ca să nu poată striga după ajutor; lupțându-se cu atacatorii, el a reușit să se ridice și să ajungă la o fereastră, dar au năvălit asupra lui alți turci care i-au tăiat capul, iar corpul i-l au aruncat în grădina din spatele Beilicului.

La rîndul său, cronicarul Manolache Drăghici relatează — după știri tirzii — că în timp ce Grigore Ghica discuta cu Ahmed aga, ienicerul care se afla în cameră „s-a repezit la el și l-a lovit cu cuțitul în spate, atît de puternic, încît l-a răsturnat pe sofa, căzînd peste capugiul”. Om voinic, Ghica a reușit, totuși, să se ridice, încercînd să ajungă la fereastră, dar a fost imediat lovit de capugiul și de un ienicer ce fusese ascuns sub divan. Aceștia l-au „tăiat în mai multe părți”. Aproximativ imediat a intrat în cameră garda domnească, sosită de la curte. Văzînd trupul domnitorului pe jos, „scăldat în sînge, iar capul în virful iataganului arapului” ce-l decapitase, comandantul gărzii a scos pistoalele de la brîu vrînd să împuște pe cei ce-l asinasă. Seră pe Ghica, dar a fost oprit de capugiul care i-a arătat firmanul sultanului.

S-au păstrat și relatările unei fiice a lui Grigore Ghica, anume Ruxandra, despre asasinarea tatălui ei. Din spusele sale, rezultă că și mai înainte Grigore Ghica fusese ținta unor încercări de asasinat, puse la cale tot de turci. Ea știa că, în ziua tragicei morți, Ghica vodă a plecat de la curte însoțit de numai patru slujitori. Ajuns la Beilic, a intrat singur în camera „bol-

navului închiptuit”. Într-o încăperie alăturată, se aflau opt oameni înarmați cu hangere, care, la un semnal (oferirea tabacherii), s-au năpustit asupra domnului, doborîndu-l, deși el s-a apărut voinicește, reușind să omoare trei atacatori.

S-a zvonit, întîi, că ucigașii, înfuriați de rezistența opusă de domnitor, i-ar fi aruncat corpul la cîini, dar ulterior s-a aflat că l-au înmormîntat în partea stîngă a grădinii „conacului”. Capul i-l au sărat, l-au învelit într-o pînză de sac și l-au trimis la Constantinopol. La 20 octombrie, a fost înfățișat sultanului, după care, înfipt într-o sulită, a rămas expus trei zile deasupra porții Serailului. Într-un ziar belgian din 11 ianuarie 1778 s-a scris, după relatarea corespondențului său din capitala Imperiului otoman, că „gloata din Constantinopol a contemplat în tîhnă și după plac capul lui Grigore Ghica”. O „tăbliță” lămură pe curioși asupra cauzelor „care au determinat pe sultan să ordone condamnarea la moarte a acestui print”. Cit privește trupul lui Ghica, se știe că, mai tîrziu, boierii prieteni ai familiei sale au răscolit grădina Beilicului, l-au deshumat și înmormîntat în biserica Sf. Nicolae Domnesc din Iași, iar mai apoi în biserica Sf. Spiridon, unde se află și azi.

Pentru rezolvarea treburilor curente, pînă la sosirea noului domnitor, a fost numit un consiliu de regență, compus din cinci boieri, în frunte cu Vasile Razu, unul dintre cei implicați în asasinarea lui Grigore Ghica. Se pare că în complotul contra acestuia au mai fost implicați Ioniță Cantacuzino, Dumitrachi Sturza, Costachi Ghica, Iordachi Balș și Manolachi Bogdan.

„lubea științele” și era „foarte respectat”

Asasinarea lui Grigore Ghica vodă a avut un ecou larg în opinia publică europeană. Într-un raport trimis din Iași

¹ O versiune identică relatează și contele d'Antraigues; vezi *Magazin istoric*, nr. 3/1972 — n.r.

în Luxemburg, la 15 octombrie 1777, s-au relatat aproape toate datele amintite despre asasinarea domnitorului Moldovei, precum și faptul că Ahmed aga a încercat să-l aresteze și pe cămăraș, omul de încredere al domnului, dar că acesta a reușit să scape. *Journal de politique et de littérature de Bruxelles* a publicat, la 15 decembrie 1777, o corespondență în care se anunța asasinarea lui Grigore Ghica și răcirea pînă la o apropiată ruptură a relațiilor turco-ruse. În Olanda, la 25 noiembrie 1777, s-au publicat detalii despre asasinarea domnitorului Moldovei, menționîndu-se că fusese un om cult, care „lubea științele și vorbea limbile franceză și italiană” și că era „foarte respectat”. În *Journal historique et politique des principaux événements des différentes Cours de l'Europe*, din Geneva, cu data de 30 noiembrie 1777, s-a inserat că trimisul sultanului la Iași, cu misiunea de a asasina pe Grigore Ghica, fusese însoțit de 40 ieniceri. Știri despre asasinatul de la Iași, s-au mai publicat în *Nouvelles extraordinaires de Leyde*, *Courrier d'Avignon*, *Gazette de France*, *Gazette d'Utrecht*, *Gazetta di Parma*, *Gazette des deux ponts*, *Le Courrier de l'Europe*, ș.a.

Familia domnească a fost trimisă la Constantinopol, iar întreaga avere a lui Grigore Ghica din țară confiscată.

Din cauza evenimentelor politice în centrul cărora s-a aflat, și a morții sale tragice, Grigore III Ghica s-a bucurat de simpatia unei mari părți din populația țării. În amintirea morții lui tragice, s-au scris și versuri, iar actul asasinării a fost consemnat pe numeroase cărți de cult, calendare etc. O perioadă de timp, ceremonii comemorative au avut loc în Iași, anual, la fiecare 1 octombrie. După dărmarea Beilicului, pe locul acela s-a ridicat un monument în amintirea acelei „grozăvii, atît de adînc jignitoare pentru o țară întreagă” (N. Iorga).

Există la New York un muzeu tipic american, cu exponate care nu pot fi găsite nicăieri în altă parte: Muzeul „Marii Depresiuni”. El oferă vizitatorilor imagini cutremurătoare ale seismului ce a zguduit întreaga lume capitalistă în anii 1929-1933¹: marea criză economică, o criză clasică de supraproducție, care prin dimensiunile ei și prin suferințele pe care le-a provocat unui număr de sute de milioane de oameni, poate fi socotită ca una din marile catastrofe sociale ale istoriei. Ea a fost urmarea firească a ascuțirii contradicțiilor interne ale sistemului capitalist.

Continuă îmbunătățire a procedeele tehnice, ca și raționalizarea procesului muncii duseseră la sporierea rapidă a volumului de mărfuri, ceea ce a insuflat burgheziei americane un optimism și o încredere în viitor fără margini, dându-i impresia că, pentru ea, totul era cu putință. În tot acest timp, cursul acțiunilor la bursă a crescut vertiginos. Față de anul 1920 (indice 100), prețul acțiunilor s-a ridicat la 135 în 1924, ajungând la 338,5 în ianuarie 1929.

Semnele catastrofei ce se apropia au început să se manifeste în economia americană încă din 1927. Într-o serie de sectoare industriale, tendințele de stagnare erau, deja, evidente; în industria textilă, de pildă, 19% din capacitatea totală a mașinilor nu era

utilizată. În 1928, numărul șomerilor crescuse la 5 milioane. Atunci, în vara anului 1929, lunga perioadă de prosperitate economică ce declanșase urcările la bursă se apropia de sfârșit. În ciuda norilor amenințatori, lumea capitalistă nu presimțea, însă, inevitabilitatea unui cataclism economic, păstrând iluzii despre vitalitatea sistemului.

Ca din senin, în toamna aceluiași an, pe Wall Street s-a produs un crah gigantic. Era primul simptom al marii crize care a bîntuit timp de patru ani întreaga lume capitalistă și a avut consecințe nefaste asupra tuturor compartimentelor vieții social-politice. S-a produs un val de falimente, a avut loc o bruscă ruinare a producătorilor mici și mijlocii, șomajul a crescut vertiginos, au scăzut salariile etc. În anii crizei, în S.U.A., care a fost epicentrul crizei, nivelul producției a scăzut cu aproximativ 30%, în Ger-

mania cu 45%, în Anglia cu 25%; în întreaga lume capitalistă (inclusiv țările slab dezvoltate), procentul scăderii a fost de 45%. Șomajul a luat proporții catastrofale: numărul total al muncitorilor rămași fără lucru în țările capitaliste a atins cifra de 40 milioane, dintre care numai în S.U.A. 17 milioane. Salariile s-au redus în proporții alarmante: în S.U.A., de pildă, în 1932, nivelul lor era cu 60% mai redus decît în 1929.

Neputincioase să stăvilească efectele seismului economic — o serie de măsuri generale

„JOIA NEAGRĂ” DE LA NEW YORK

GARONWY REES

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 1/1971.

adoptate s-au dovedit paleative insuficiente — clasele exploatare s-au străduit să arunce consecințele crizei asupra oamenilor muncii, refuzând să satisfacă cele mai elementare cereri de ajutorare a celor loviți. La 18 septembrie 1930, de pildă, președintele S.U.A. Hoover a respins un proiect de lege care prevedea ajutorarea foștilor combatanți din primul război mondial atinși de șomaj. Un an mai târziu, în octombrie 1931, autoritățile americane au refuzat acordarea alocațiilor de șomaj celor 10 milioane de oameni rămași fără lucru.

Literatura consacrată marii crize economice este foarte bogată; datorită apariției unor noi și noi fenomene de criză în anii postbelici

ea proliferază mereu. Nu de mult a apărut la Londra în editura „Weidenfeld and Nicolson”, cartea istoricului Garonwy Rees, director onorific la University College of Wales, intitulată **Capitalism in Crisis 1929-1933**. În această lucrare, autorul își propune să dezbătă, utilizând un bogat material faptic, unele cauze și consecințe ale cataclismului din anii 1929-1933.

Prezentăm cititorilor citeva episoade din lucrarea amintită, interesante prin ele însele, dar și prin unele semnificative similitudini cu fenomenele de criză cu care se confruntă din nou lumea capitalistă chiar în acest an.

I. H.

Panică la bursă

Deși semnele amenințătoare ale crizei ce se apropia păreau mai vizibile în Europa, acestea erau, în primul rând, repercusiunile situației din America. Căci, în această țară, perioada de avânt economic al anilor 20 era pe sfârșite.

În iunie 1929, indicele producției industriale în Statele Unite era încă de 126 [față de 100 în 1923 — n.t.], cea mai înaltă cotă atinsă în perioada postbelică. În luna iulie a anului 1928, producția de automobile bătuse toate recordurile; uzinele din Detroit fabricaseră 5 358 000 vehicule. Vor mai trebui să treacă alți douăzeci și cinci de ani spre a se mai atinge această cifră. Bursa a continuat să acționeze ca un magnet asupra tuturor celor care aveau ceva bani lichizi, indiferent dacă ei se aflau în America sau în afara hotarelor ei.

Cînd cercetătorul studiază atmosfera ultimelor zile ale lui septembrie 1929, îi vine greu să nu încerce emoția și aprehensiunea pe care le suscită orice ridicare a cortinei pentru o mare tragedie. De atîția ani bursa hrănea speranțe și modela visuri, îngăduia atîtor inși să facă „averi” plecînd de la nimic, înct milioane de americani erau îndreptățiți să-și închipuie că zilele ce-i așteptau vor fi și mai radioase. Și, totuși, săr-bătoarea, lunga sărbătoare era pe cale de a se termina. Perioada vertiginoselor creșteri ale cursurilor acțiunilor se apropia de sfîrșit.

La începutul lui octombrie, un mare număr de posesori de acțiuni trebuie să fi ajuns la concluzia că era timpul să-și facă socotelile și să se retragă din joc. Este cu neputință de inventariat motivele acestei hotărîri, de afirmat că ea era instinctivă sau, dimpotrivă, bine gîndită. S-ar putea să ne aflăm în fața unui comportament tot atît de irațional ca și cel care a precedat boom-ul speculativ. S-ar putea ca masa clienților bursei să fi avut presimțirea că speculația a întrecut, pînă la urmă, orice limite. Un singur lucru e sigur și anume acela că îndoielele existau și că nenumărați investitori, mari și mici, decisese să spună: gata!

E puțin probabil însă că vreunul dintre ei și-a dat seama de dimensiunile catastrofei pe care hotărîrile lor o vor declanșa, cu atît mai mult cu cît marii vrăjitori ai finanței continuau să afișeze o încredere nezdruncinată. Cunoscutul bancher Charles E. Mitchell nu anunța, oare, la jumătatea lui octombrie, că „situația industriei americane este fundamental sănătoasă”? Profesorul Fisher supralicita precizînd că i se pare că cota bursei a atins „un nivel înalt permanent. Mă aștept, de altfel, să văd cursurile crescînd încă sensibil timp de cîteva luni”.

În ciuda acestor precizări, New York Stock Exchange (bursa marii metropole) a înregistrat o scădere bruscă. În cursul zilei de sîmbătă 19 octombrie s-au vîndut și cumpărat aproape 3 500 000 titluri. Indicele acțiunilor in-

dustriale publicat în **New York Times** a scăzut cu douăsprezece puncte. Nu s-a întrevăzut, însă, nici un motiv plauzibil pentru schimbarea survenită și ziarele de duminică erau pline de comentarii liniștitoare asupra celor întimplat. În cursul sîdînței următoare, de luni 21, numărul acțiunilor vîndute a crescut la 6 000 000. Scăderile cursurilor au fost, totuși, mai mici decît cu două zile înainte.

Profeții creșterii în continuare a cursului acțiunilor au revenit la atac. Mitchell și-a repetat profesiunea de credință și Fisher i-a ținut isonul pe un ton profesional. Alți experți în afacerile de bursă au ajuns, totuși, la o concluzie diferită. După opinia lor venise vremea de a vinde hîrtie și a cumpăra aur. Și nu păreau să fie singurii de această părere. Într-adevăr, miercuri 23, s-a declanșat un nou val de vînzări.

Prăpastia fără fund

Așa ajungem la ziua de joi 24. Ea a început cu o nouă emisiune de acțiuni lansată de firma „Kreuger and Toll”. Clientela era, însă, mai preocupată să vîndă decît să cumpere. Treptat, alunecarea s-a transformat în avalanșă. Și, deodată, a izbucnit panica. În cîteva ore au fost aruncate pe piață 12 894 650 titluri. O serie de valori n-au găsit cumpărători la nici un preț. Climatul pendula între groază și uluire. Din localul bursei new-yorkeze, în această dimineață a răzbătut un zumzet straniu, care amintea de

un roi înnebunit. Afară, lumea se aduna, înțelegând că îndărătul zidurilor groase se petrecea ceva înfricoșător. În Wall Street și-a făcut apariția un detașament de poliști. Ordinea trebuia menținută cu orice chip, chiar cu forța publică. La Buffalo și Chicago, bursele au fost închise cu forța. Unsprezece speculanți s-au sinucis. La ora douăsprezece jumătate galearia pentru public de la **New York Stock Exchange** a fost evacuată. Printre spectatorii scenelor halucinante ce se desfășurau, la parter, se afla și Winston Churchill.

La New York au început să se ia, în fine, măsuri pentru redresarea situației. În Wall Street nr. 23, respectiv în birourile lui „J.P. Morgan and Comp.” s-au întrunit Thomas Lamont, unul din principalii asociați ai firmei, Albert H. Wiggin de la „Chase National Bank”, Charles E. Mitchell de la „National City Bank”, William C. Potter de la „Guaranty Trust Company” și Sewell Prosser de la „Banker Trust Company”. Vestea că marii preoți ai finanței au hotărât să pună capăt panicii s-a răspândit numai-de-la. La ora unu și jumătate, observatorii au putut să constate realitatea contraatacului. Richard Whitney, președintele în exercițiu al bursei s-a deplasat de la un capăt la altul al incintei ovale, plătind în trecere ordine de cumpărare a douăzeci de titluri „vedetă”, în pachete de cîte zece mii. În felul acesta, unele valori au cunoscut o ușoară creștere.

Cu toate acestea, ziua se va termina cu ruina a mii de investitori sau speculanți, milionari pe hîrtie. Speranțele s-au năruit, iluziile s-au evaporat. Marele vis american a luat sfîrșit. Acesta a fost sensul imediat al „jociei negre”, cum i s-a spus mai tîrziu zilei de 24 octombrie 1929, pentru primele victime ale unui dezastru ce va afecta, apoi, întreaga țară.

Dar week-end-ul din 26-27 octombrie ne furnizează o sumă de alte date pe cît de pasionante, pe atît de deru-

tante. Dacă judecăm după mărturiile epocii, mulți americani păreau a socoti în cursul aceluia week-end că, în fond, „măturătura” fusese la urmărie, un lucru bun: „drojdia” de speculanți marginali fusese eliminată de la bursă, piața financiară își putea regăsi, deci, echilibrul și pași spre noi recorduri! Avînd în vedere prețul convenabil al valorilor, luni bursa avea să se deschidă, desigur, sub auspicii favorabile!

Sîmbătă 26 și duminică 27 octombrie acești oameni au participat la activitățile, plăcerile și distracțiile americanului mijlociu al epocii. Au bătut, ca toată lumea, whisky de contrabandă, au ascultat radio-ul, au citit unul din ultimele succese de librărie, ca, de pildă, **Pe frontul de vest nimic nou**, de Erich Maria Remarque, ori și-au dus familia la plimbare, pe malul vreunui lac, într-unul din cele trei milioane și jumătate de automobile ieșite de pe porțile uzinelor din Detroit în acel an.

Bancherii au încercat și ei, pe toate căile, să influențeze opinia publică. Erau aceleași glasuri de care clientela bursei asculta cu sfîntenie de atîția ani. Opiniile exprimate de ele găsiseră totdeauna ascultare. De ce n-ar găsi și acum?

Și, totuși, nu s-a întîmplat așa. De ce și cum, nu putem ști cu certitudine.

Catastrofa celor 16 milioane

Și, într-adevăr cînd, luni 28 octombrie, bursa și-a deschis porțile asupra ei s-a abătut un potop de dispoziții de vânzare. Deși nu a atins cifra record din joia precedentă volumul tranzacțiilor — 9 250 000 titluri — a fost din nou, enorm! Scăderea a fost și ea mai brutală: „U.S. Steel” a pierdut 17 1/2 puncte, „General Electric” 47 1/2, „Westinghouse” 34 1/2.

Această zi s-a mai deosebit de joia trecută și prin altceva. Nu era pentru prima oară cînd Wall Street-ul cunoștea zile grele. Dar pînă atunci

zilele care începeau cu o tendință de scădere a cursurilor se încheiau, mai totdeauna, printr-o redresare. Așa se întîmplea și cu cele două ședințe care urmaseră după joia neagră; mulți investitori se lăseseră tentați de prețuri care li se păreau atrăgătoare. De astă dată, însă, a fost evident că marii bancheri nu mai puteau juca rolul de cîini de pază ai bursei; acum aveau ei înșiși nevoie de ajutor. În seara aceea, Wall Street-ul amintea de un cîmp de bătălie pe care statul major al unei armate înfrînte căuta zadarnic să-și încurajeze trupele deznădăjduite. Lămpile din birourile agenților de schimb și ale băncilor au ars pînă în zori, dar nu au izbutit de fel să lumineze o situație care se înnegura tot mai mult. Iar cel mai rău lucru care s-a întîmplat era că nimeni nu știa ce va mai aduce și ziua următoare.

Întrebarea și-a aflat însă repede răspunsul — iar acesta a depășit cele mai pesimiste previziuni. Ziua care a urmat a fost cea „mai devastatoare zi cunoscută de bursa din New York în cursul întregii ei istorii și poate chiar a oricărei piețe financiare”. Niciodată nu se mai văzuse așa ceva și poate că nici nu se va mai vedea. Chiar din prima jumătate de oră de la deschidere au fost oferite spre vânzare milioane de titluri. La ora 14 s-a ajuns la opt milioane. La închidere, cifra a atins 16 410 030: era catastrofa. În plus, scăderea a fost aproape egală cu cea din ajun, iar indicele acțiunilor industriale publicate în **New York Times** consemna o pierdere de 43 puncte, ștergînd ca un burete cîștigurile realizate în tot anul precedent. Iată un exemplu de acest gen. În perioada „vacilor grase” acțiunile lui „Sewing Machine Company” urcaseră pînă la 48 dolari. Luni, 28 octombrie, ele au scăzut la 11 1/8. A doua zi, marți, un cumpărător viclean a oferit un dolar și, cum nu s-a găsit nimeni care să dea mai mult, a preluat toată afacerea la acest preț.

În românește de
D. HÎNCU

AMINTIRILE UNUI AMBASADOR LA BERLIN

**Papen —
„omul de
încredere”
al lui
Hindenburg**

ANDRÉ FRANÇOIS-PONCET

Trei corifei într-un balet al intrigilor: feld-maresăul Hindenburg...

... Junkerul Franz von Papen...

Începutul celui de-al patrulea deceniu al secolului nostru găsește Germania pradă unor grave frământări economice, sociale și politice. Pustiitoarea criză, declanșată prin crahul de la 24 octombrie 1929 în Statele Unite, are repercusiuni catastrofale și asupra Republicii de la Weimar — numită astfel după orașul în care i s-a elaborat în 1919 Constituția: băncile dau faliment în cascadă, fabricile și uzinele își închid porțile, micile întreprinderi devin insolabile, numărul șomerilor se ridică vertiginos la 3 000 000, apoi la 4 000 000 și crește necontenit, atingând în 1932 cifra de 6 000 000.

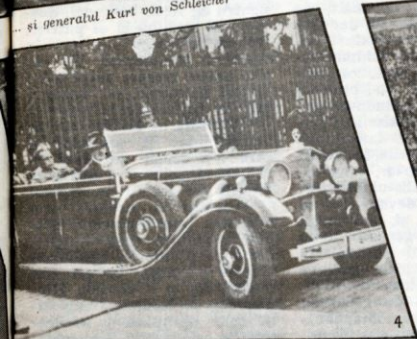
Este o epocă ideală pentru pescuitorii în apă tulbure, pentru toate curentele de dreapta, de la nostalgicii regimului imperial al fostului Kaiser Wilhelm II, până la bandele de asasini cu zvască al lui Hitler. El tirase țara spre fascism în ciuda unei foarte puternice mișcări muncitorești pe care o handicapează însă lipsa unității de luptă dintre partidele comunist și social-democrat.

În martie 1930, demisionează Herman Müller, ultimul cancelar social-democrat al Republicii de la Weimar, căruia îi ia locul Heinrich Brüning, liderul Partidului Catolic de centru. În același an, la 14 septembrie, au loc noi alegeri: P.C.G. cîștigă 4 592 000 voturi față de 3 265 000 voturi în 1928 și trimite 77 deputați în Reichstag; împreună cu social-democrații (circa 8 milioane voturi) comuniștii ar dispune de o majoritate zdrobitoare în Parlament, dar disensiunile dintre partidele muncitorești fac jocul naziștilor. La rândul lor, partidele de dreapta și de centru pierd peste 3 000 000 voturi în favoarea lui Hitler: propaganda demagogică a lui Goebbels, teroarea dezlanțuită de „cămășile brune” ale lui Roehm¹ și subvențiile primite de la magnatii industriei și finanțelor le furnizează alte 3 400 000 voturi. Neputîndu-se sprijini pe o majoritate parlamentară, Brüning guvernează prin decrete prezidențiale, pe care bătrînul președinte Hindenburg le semnează cu ușurință, mai ales că, în majoritatea lor, ele sînt pe placul junkerilor prusaci și al consilierilor de administrație ale marilor monopoluri. După numai doi ani, însă, intrigile urzite de o clică în frunte cu un complice al naziștilor, generalul Kurt von Schleicher, a cărui nefastă personalitate o vom întîlni în paginile ce urmează, determină o atitudine din ce în ce mai rece a președintelui față de cancelar. La 29 mai 1932, Hindenburg îl convoacă pe Brüning și-i cere, fără menajamente, demisia, pe care i-o „acceptă” a doua zi.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 3/1967.

... și generalul Kurt von Schleicher

Hitler ieșind de la Palatul prezidențial după eșecul negocierilor

Ceremonia militaristă a Căștilor de Oțel

Mari demonstrații populare de protest împotriva nazismului

Din acest stadiu al evenimentelor începe relatarea pe care Magazin istoric a extras-o din memoriile omului politic și diplomatului francez André François-Poncet. Născut în 1887, deputat în 1924 și 1928, delegat al Franței la Liga Națiunilor, François-Poncet este ambasador la Berlin între 1931 și 1938, apoi la Roma, până la intrarea Italiei fasciste în război (iunie 1940). Numit în 1948 consilier diplomatic al guvernului francez pentru problemele germane, François-Poncet devine înalt comisar al Franței în Germania (1949-1953), apoi ambasador la Bonn. Ales membru al Academiei Franceze în 1952, el este autorul citorva volume de memorii, în care evocă evenimente din cursul carierei sale diplomatice. Lucrarea sa principală este Amintirile unui ambasador la Berlin, apărută în 1946. Paginile redate acum în Magazin istoric ilustrează pregnant prin optica unui diplomat al celei de-a treia Republici franceze câteva momente-chele din ajunul acaparării puterii de către Hitler și din anii imediați următori.

Subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

D. M.

Împrejurările care îl silesc pe Brüning să se retragă arată limpede caracterul regimului politic existent încă la acea dată în Germania. Cancelarul nu este înlăturat în urma unui vot al Reichstagului, ci din inițiativa șefului statului. În aceste condiții, e clar că feldmareșalul Hindenburg, pen-

tru a desemna un nou cancelar, nu se va inspira din situația parlamentară. Feldmareșalul va face apel, după expresia folosită pe atunci, la „un om de încredere” al său și-l va însărcina să formeze un „cabinet prezidențial”. La Berlin, toată lumea se întreabă

cine va fi acest om. Sint citate nume: von Gayl, ministru de Interne în fostul guvern, Górdeler, primar al Leipzигului (aceiași care se va afla, ulterior, în complotul care trebuia să-l înlăture pe Hitler la 20 iulie 1944 și va sfîrși la spînzurătoare), Bracht, primar al Essenului...

La 1 iunie 1932, se află că Hindenburg l-a ales pe Franz von Papen.

Hotărârea președintelui e încredințată la început cu neîncredere, apoi, când vestea e confirmată, toată lumea ride sau măcar zîmbește. Papen prezintă o particularitate: nu este luat cu adevărat în serios nici de prieteni, nici de dușmani. Pe chip poartă pecetea unei neseriozități, de care nu va reuși niciodată să se dezbrace. De altminteri, nici nu este o personalitate de prim plan. Fost ofițer de cavalerie, participant la cursule cu obstacole pe hipodromuri, Papen e cunoscut mai ales prin nefericitul său trecut de atașat militar la Washington, de unde a fost expulzat în 1917, și prin activitatea sa în America de Sud, de unde ajută Amiralitatea germană să torpileze convoaiele aliate, în timpul primului război mondial¹. A ocupat apoi un loc de deputat în Landstagul Prusiei. Catolic fervent, mare acționar al societății pe acțiuni „Germania”, el aparține celei mai conservatoare aripi a partidului de centru.

Conducerea și majoritatea membrilor propriului său partid nu nutresc față de el decât aversiune și neîncredere și s-au abținut întotdeauna să-l desemneze să ia cuvîntul la tribună sau să facă parte din comisii. Se spune despre el că e superficial, încurcă-lume, e ambițios, vanitos, viclean, intrigant. În tot cazul, nu i se contestă o calitate: teupel. Om de lume, dispunînd de avere, este nelipsit la Clubul Seniorilor și la Jockey-Club; vorbește curent engleza și franceza. Se declară francofil și a făcut parte din comitetul înființat de industriașul luxemburghez Mayrisch în scopul de a contribui la înțelegerea dintre cele două popoare, ceea

ce nu-l împiedică, de altfel, să dorească din tot sufletul venirea ceasului cînd armata germană își va lua revanșa și va intra victorioasă în Paris. Dezinvoltura de care dă dovadă se acomodează cu asemenea contradicții. Ce-i drept, n-ar fi decît un diletant elegant, dacă n-ar fi omul președinției.

Președinția înseamnă, bineînțeles, feldmaresalul, dar, mai mult decît acesta; este micul grup care-l înconjură și care-i ține tovarășie. Grupul e alcătuit din colonelul Oskar von Hindenburg, cu chipul grosolan, brutal și nu prea inteligent, la fel de înalt, de masiv ca și tatăl său, dar fără ținuta nobilă a acestuia; Meissner, secretar al feldmaresalului, stacajiu la față, congestivat, cambrat, cu pîntecul revărsat, ascunzîndu-și privirea în dosul ochelarilor; personaj straniu, la largul său sub toate regimurile, la curent cu toate secretele lor, a fost colaboratorul socialistului Ebert², înainte de a deveni cel al lui Hindenburg, și, mai tirziu, al lui Hitler; generalul von Schleicher, șeful Biroului de relații cu partidele politice din cadrul Reichswehr-ului³, însoțit adeseori de generalul von Hammerstein, comandant-șef al armatei, un uriaș placid, cu ochi albaștri; și, în sfîrșit, Papen însuși. Toți acești oameni sînt prieteni între ei; colonelul, Schleicher, Hammerstein, Papen au fost colegi la Academia militară și se tutuiesc. Papen e pentru ei un fel de cal de bătaie; fac glume pe socoteala lui, îl tachinează fără ca el să se supere. De altfel este preferatul, favoritul feldmaresalului, îl distrează pe bătrîn cu vioiciunea, cu veselia sa, îl flatează

prin respectul și devotamentul pe care i le manifestă, îi farmecă prin îndrăzneala sa; el reprezintă, în ochii acestuia, tipul gentleman-ului desăvîrșit.

Cufundat în fotoliul lui, Hindenburg îi ascultă pe prietenii fiului său care-i aduc ecouri de afară și comentează nestîngherit în fața sa actualitatea politică. În măsura în care mai are idei personale, președintele dorește să se desolidarizeze cît mai repede cu putință de elementele destina, grație cărora a fost reales; socialistii, comunistii sînt, pentru el, roșii, bolșevici, dușmani ai statului și ai patriei; trebuie aruncați din nou în opoziție, combătuți. Pe de altă parte, trebuie unite toate forțele naționale, iar naștii, atît de turbulenți și echivoci — în frunte cu Hitler, atît de nedisciplinat și arrogant, și care n-a reușit niciodată în timpul războiului să avanseze dincolo de gradul de caporal — readuși la ordine; prin formarea unei majorități stabile, orientată spre dreapta, dezordinea care se agravează trebuie curmată. În privința mijloacelor și a tacticii, Hindenburg se bizuie pe sugestiile celor apropiați și în deosebi pe cele ale lui Schleicher, creierul politic al grupului și purtătorul de cuvînt al Reichswehr-ului, al cărui șef suprem Hindenburg s-a considerat întotdeauna. Cînd l-a recomandat feldmaresalului pe Papen spre a-l desemna în locul lui Brüning, Schleicher a fost sigur că propunerea va fi bine primită; generalul și-a făcut socoteala că Papen va fi un instrument mai docil decît Brüning, așa că noul cancelar al guvernului său vor constitui, în realitate, un cabinet al Reichswehr-ului.

Cabinetul baronilor

Ce reprezintă Reichswehrul care exercită o influență atît de puternică asupra destinelor Reichului de după primul război mondial și ce urmărește în momentul de față?

Este vorba în esență de Marele stat major general, pe care Tratatul de la Versailles l-a desființat, dar care a reapărut sub diverse camu-

¹ Franz von Papen a fost expulzat pentru amestecul său într-un proiect de sabotare a podurilor și căilor ferate din Statele Unite, pe atunci încă neutre, precum și în încercarea de a atrage Mexicul într-un atac împotriva S.U.A. Numit apoi la Oficiul diplomatic din Montevideo, a transmis Berlinului, în această calitate, informații despre pîcările de nave aliate din porturile uruguayene și argentine, ușurînd astfel atacarea lor de către submarinele germane.

² Friedrich Ebert (1871-1925), lider social-democrat german, aparținînd aripii de dreapta. A încercat să salveze dinastia Hohenzollern în 1918 și a pactizat cu cercurile militariste împotriva mișcării muncitorești, dar a trebuit să accepte proclamarea Republicii de la Weimar, devenind primul ei președinte (1919-1925).

³ Reichswehr — denumire a forțelor armate ale Germaniei imperiale și ale Republicii de la Weimar. Conform Tratatului de la Versailles, efectivele lor nu trebuiau să depășească 100.000 oameni, clauză foarte curînd încălcată pe diverse căi mai sau mai puțin oculte. Statul său major general, interzis prin Tratatul de la Versailles era camuflat sub titlul *Truppenamt* (Biroul trupelor).

flaje, fiind reprezentat de comandantul-șef al armatei, șeful Statului major și șefii diferitelor sale birouri sau oficii. Reichswehr-ul e depozitarul, păzitorul atent al unei tradiții militare care dănuie de pe vremea lui Frederic II, al unei concepții despre rolul armatei și ofiterimii în stat, care s-a transmis din generație în generație. E animat de un spirit de grup care-i asigură, sau, mai degrabă, îi asigură o remarcabilă coeziune; căci blocul pe care-l constituie nu mai e intact: ascensiunea nazismului și problema atitudinii ce trebuie adoptată față de el au creat fisuri în rândul armatei, care se vor lărgi din ce în ce mai mult.

În Statul major, un loc special îi revine biroului intitulat cu modestie „Ministeramt“, (Oficiu ministerial) aflat sub conducerea lui Schleicher și însărcinat cu relațiile cu guvernul și cu partidele politice.

Armata¹ a exercitat întotdeauna o influență considerabilă asupra conduitei politice a Germaniei, influență care nu s-a micșorat nici după dezastul din 1918². Principali săi șefi sînt monarhiști rămînd atașați împăratului și dinastiei Hohenzollern. Reichswehr-ul nu înțelege, totuși, să se lege de nici un partid politic anume. Acceptă orice regim care nu-l contrariază și, cu atât mai mult, unul care îl secondează în scopurile sale pur militare. S-a acomodat perfect cu guvernele de stînga și s-a bucurat de sprijinul pe care l-a găsit pe lângă un social-democrat ca Noske³. Preocupată să-și asigure respectul majorității opiniei publice, armatei nu-i place să acționeze pe față și preferă să se țină în umbră. Simpatizează și, firește, încurajează

pe „naționalistii“ care contribuie la trezirea și întărirea spiritului cazon, pe membrii Partidului Național-German și ai Căștilor de Oțel, unde sînt puzderie de ofițeri în rezervă și generali bătrîni. Nici pe nazisti nu-i lipsește însă de bunăvoință ei.

Reichswehr-ul este cel care l-a „inventat“ cîndva pe Hitler, însărcinîndu-l cu informarea asupra mișcărilor politice, la München, imediat după război⁴. La început, Hitler a fost omul său. De atunci, prin unele din ideile lui, prin propaganda antireligioasă și antisemită, prin independența și pretențiile sale, prin calitatea mai mult decît mediocră a colaboratorilor cu care s-a înconjurat, Hitler șochează și neliniștește pe unii ofițeri. Cu toate acestea, conducerea armatei rămîne într-un contact aproape permanent cu el, deși „S.A.-ul („batalioanele de asalt“) nu-l plac decît pe jumătate; Reichswehr-ul detestă jocul de-a soldații și cu atât mai puțin ar tolera ca acești falși soldați să ridice pretenții că formează o armată aparte, dar vede în ei o forță ce poate fi folosită. Șefii armatei i-au ajutat pe nazisti să apără ca partid și, la nevoie, îi mai ajută; ar dori, însă, să-i domine complet.

Această stare de spirit, aceste idei au în Schleicher un reprezentant tipic; de altfel, el este însărcinat să le pună în aplicare. De aceea și este atât de îndeaproape amestecat în evenimentele din toată această perioadă. Pînă acum, n-a întreprins decît acțiuni de culise. De data aceasta, apare direct pe scenă; în cabinetul Papen, la a cărei creație a contribuit mai mult decît oricare altul, el a luat Ministerul Războiului. Schleicher trece drept un maestru al intrigii politice; e mai mult temut decît iubit, chiar în armată, unde mulți îi reproșează o carieră prea rapidă, o avansare

care n-a fost cîștigată pe cîmpul de luptă. Are o reputație bine stabilită de om realist și cinic. Spin, cu craniul ras, cu fața de o paloare accentuată, masca lui pe care strălucesc doi ochi pătrunzători, trăsăturile sale, încetează într-o grăsimă puhavă, buzele-i subțiri care de-abia se observă, nu pledează în favoarea sa. Dar — ca o caracteristică particulară — are minii foarte frumoase. În conversație e direct, brutal, zeflemitor, caustic și adeseori spiritual. Ride cu poftă, zgomotos. E acuzat de perfidie și viclenie. Judecă lucrurile repede, însă și destul de profund.

Membrii noului cabinet au o trăsătură comună: sînt, cu toții, prieteni ai feldmareșalului și aparțin cercurilor vechii aristocrații — von Krosigk, von Braun, von Gayl, von Elz-Rübenach. De aceea, publicul a botezat imediat guvernul: cabinetul baronilor.

Hitler se răzgîndește

Sarcina pe care Papen are misiunea s-o rezolve nu este ușoară. În probleme externe, este vorba să obțină aminarea, dacă nu suprimarea, plății reparațiilor de război și egalitatea în drepturi cu marile puteri în materie de armament. În interior — să lichideze predominanța socialiştilor și a democraților în Prusia, să găsească — în actualul Reichstag sau într-un altul — o majoritate de dreapta, să-l absoarbă pe Hitler și pe partizanii săi în această majoritate sau să le frîngă gîtul; și, firește, să combată o situație economică din ce în ce mai grea. Încă din prima zi, primirea de care se bucură cabinetul atît din partea opiniei publice, cît și din partea cercurilor politice, este cît se poate de proastă. Oamenii își bat joc, care mai de care, de cancelar și de trupa sa de figuranți. Stînga îi denunță pe acești junkeri reacționari ca vrînd să lichideze instituțiile democratice. Hugenberg e bosumflat pentru că din toată combinația nu s-a

¹ E vorba de cercurile conducătoare ale Reichswehr-ului.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 10 și 11/1975.

³ Gustav Noske (1868-1946), patron al unei mîcări și apoi lider al aripilor de dreapta a social-democrației germane. În calitate de ministru de Război (1919-1920) a patronat singurele represalii anticomuniste organizate de cercurile militariste din Germania inclusiv asasinarea fruntașilor proletariatiului Rosa Luxemburg și Karl Liebknecht.

⁴ În 1918, Hitler a devenit „informator“ al comisiei de anchetă înființată de Regimentul 2 Infanterie din München, avînd ca misiune descoperirea și denunțarea celor care participaseră la instaurarea Republicii sovietice în Bavaria. Ulterior el a fost numit „instructor“ pe lângă același regiment, cu sarcina „de a combate ideile periculoase ca pacifismul, socialismul și democrația“.

ales cu nici un portofoliu¹. Hitler, care promisese, pare-se, președinției să susțină guvernul, se răzgîndește și declară că nu va mișca un deget. Cei care combat noul guvern cu cea mai mare înverșunare sînt, însă, catolicii, furioși cînd văd frînele puterii în minile unui om considerat de ei drept o coadă de topor. O asemenea situație ar putea să-l facă să șovăie pe un cavalierist mai puțin îndrăzneț. Dar Papen are tupeu. Ca pe vremea cînd era tânăr ofițer, el se înpuștește în galop pe pista presărată cu obstacole...

Oricare ar fi dificultățile pe care le întîmpină în politica externă, ele nu se compară nici pe departe cu grijile pe care i le pricinuieste problemele interne și luptele pe care trebuie să le dea pe acest tărîm. Dacă președinția a crezut că, avînd o orientare mai de dreapta, Papen va realiza mai ușor decît Brüning „concentrarea națională”, de la care ea așteaptă soluționarea crizei, s-a înșelat amarnic. Persoana noului cancelar n-a făcut decît să ascuță și mai mult conflictele. E adevărat că Papen abordează situația cu hotărîrea de a nu da înapoi; e decis să rezolve criza cu cele mai radicale mijloace. A înțeles imediat că n-avea ce spera de la Reichstagul actual. De aceea, la 4 iunie, îl dizolvă.

La 30 iulie au loc alegeri. Naștii obțin 230 locuri, cu 120 mai multe decît în 1930. În ce-i privește pe comuniști, aceștia cîștigă și ei 11 locuri. Totuși, nici Hitler singur, nici sprijinit de suplimentul de voturi al partizanilor lui Hugenberg, el nu dispune de majoritate în Parlament. Așadar alegerile n-au rezolvat problema. Revenirea la practica guvernării parlamentare n-ar fi posibilă decît dacă naștii, catolicii și grupul lui Hugenberg, care, de altfel, a scăzut mult, s-ar preta la faimoasa

„concentrare națională”. La prima vedere, naștii nu par dispuși la aceasta. Totuși Papen vrea să facă o încercare. Unii dintre naștii socotesc că a venit momentul să se facă, la nevoie prin violență, și ultimul pas care-i separă de putere; alții, al căror protagonist pare a fi Gregor Strasser², ar vrea să intre în componența unui cabinet în care partidul să primească cîteva portofolii mai importante; în sfîrșit, alții, cum ar fi Goebbels, Goering și, împreună cu ei, Hitler, înclină, dimpotrivă, pentru continuarea unei politici de opoziție și obstrucție, care, după părerea lor, le va crea în curînd posibilitatea să-și impună condițiile.

Să vedem care sînt intențiile naștilor în noul Reichstag. Papen le-a făcut unele concesii, permițînd reînființarea S.A.-ului și dreptul acestora de a purta uniformă³. Politica urmată de noul cancelar, atît în exterior cît și în interior, se deosebește foarte puțin de cea preconizată de hitleriști. Vor fi, oare, aceștia mai concilianți? Papen, Schleicher și Hitler duc tratative foarte complicate. De la ele începe, pare-se, cearta care nu va întîrzi să-i dezbină pe Papen și Schleicher. Primul îi reproșează celuiualt că dovedește lipsă de loialitate și că acționează ca și cum el ar fi prim-ministru; Schleicher își dă seama de obstacolul pe care-l constituie persoana camaradului său în discuțiile care se poartă, ceea ce îl neliniștește profund.

¹ Gregor Strasser, membru al partidului nazist din 1920, a devenit „mla dreaptă” a lui Hitler pînă în decembrie 1932, cînd și-a dat o demisie zgomotoasă. La 30 iunie 1933, el a fost arestat la Berlin și ucis în închisoarea Gestapoului, din ordinul personal al lui Goering.

² La 14 aprilie 1932, în ciuda intrigilor lui Schleicher și a rezistenței președintelui Hindenburg, cancelarului Brüning a promulgat un decret prin care se interzicea activitatea „batalioanelor de asalt” S.A., cunoscută și sub numele de „cămășile brune” naziste.

Oricum, negocierile nu duc la nici un rezultat. Hitler rămîne neclintit și declină propunerile care-i sînt făcute. Hindenburg, dorind să-l pună în mod public în fața răspunderilor ce-i revin, îl convoacă, la 13 august, la președinție și-i reînnoiește ofertele făcute mai înainte de Papen. Hitler le respinge. Un comunicat oficial dat de președinție precizează că el a refuzat să participe la un guvern Papen și că a revendicat numai pentru sine întreaga putere. Comunicatul adaugă: „Președintele a respins această cerere în mod categoric, declarînd că conștiința nu-i îngăduie să încredințeze puterea guvernamentală în exclusivitate Partidului Național-Socialist, care e dispus să o utilizeze în mod arbitrar”. Întrevederea, glacială, a durat treisprezece minute.

După eșecul tratativelor, Papen se hotărăște să dizolve Parlamentul nou născut. Corpul electoral este invitat să înlocuiască, la 12 noiembrie, Reichstagul dizolvat. Prin această tactică electorală, guvernul speră, probabil, că țara va impune pînă la urmă un Parlament pe gustul său. De data aceasta, naștii înregistrează un regres considerabil, o adevărată înfrîngere; din 230 locuri rămîn cu 195, din 13 000 000 voturi, cu 11 000 000. Comuniștii cîștigă din nou 11 locuri; Câștile de Oțel cîștigă și ele 14. Progresul nazismului a încetat, se schitează deja un reflux. Pentru Papen e un succes incontestabil. Va ajunge oare la țintă? Are toate motivele s-o creadă. Eșecul suferit a sporit deruta și discordia din rîndurile naștilor; partizanii unei colaborări cu guvernul dau vina pe adepții opoziției intransigente, făcîndu-i răspunzători de eșec pe oamenii lui Hitler.

În românește de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

Primul mare pod din Țara Românească

La mijlocul secolului XVII, Paul de Alep, în trecere prin Țara Românească, arăta că Oltul „e trecut cu corăbii” la Slatina, ca și la Drăgășani. Până în epoca modernă nu se cunosc încercări de construire a unor poduri stabile la Slatina, în amonte sau în aval de oraș. În martie 1821, pandurii lui Tudor mai treceau Oltul cu luntrile, fapt immortalizat și de o litografie a lui Carol Ismer.

În 1839, călătorul francez Thouvenel nota că traversarea Oltului se făcea cu un pod umblător. Ridicarea unui pod peste Olt a fost socotită multă vreme o lucrare greu de realizat. În 1845, domnitorul Gh. Bibescu a aprobat raportul prezentat de M. Balzano, „inginerul de poduri și șosele al Valahiei”, pentru dezvoltarea rețelei de comunicații a țării, recomandând Consiliului administrativ extraordinar punerea proiectului în aplicare cu acordarea priorității lucrărilor de primă necesitate. Printre acestea figura și drumul București-Pitești-Craiova-Vîrciorova, cu podul peste Olt. Construcția, proiectată inițial a se realiza în altă localitate, a fost, în cele din urmă, amplasată la Slatina. Decretul domnesc din 15 decembrie 1845 prevedea scoaterea la lucru a populației locale care trebuia să acopere și sumele trebuincioase de bani. Materialul lemnos a fost luat din pădurile învecinate.

Într-un caiet de poezii din fondul de manuscrise ale Bibliotecii Academiei R.S.R., cuprinzând stihurile ocazionale ale serdarului Grigore Andronescu, se păstrează data punerii pietrei de temelie a podului: 25 iunie 1846. „Vini Traian să vază / Peste Olt cum s'așează / Cu ochii și să crează / Podul ce se lucrează”.

Configurația terenului a determinat ridicarea, de fapt, a două poduri: peste Oltul propriu-zis și peste Beica. Ambele construc-

ții aveau caprele din zid, iar picioarele și celelalte părți din birne groase de stejar. La 8 septembrie 1847, a avut loc inaugurarea festivă a podului, în prezența domnitorului Bibescu, a marilor boieri, a unor reprezentanți străini și a unui public numeros. Serbările au ținut două zile, cu muzici din București și Craiova. S-au rostit înflăcărâte discursuri, printre care s-a remarcat cel al profesorului Constantin Stanciovi. Evenimentul a fost surprins de pictorul Barbu Icovescu într-un desen care constituie, de altfel, cea mai veche imagine cunoscută a Slatinei. Cu același prilej, s-a distribuit o medalie comemorativă, gravată manual, avînd pe revers imaginea podului.

Prin publicația Departamentului Treburilor Dinlăuntrul, din 26 noiembrie 1847, la darea în circulație a podului s-a stabilit plata unei taxe, după cum urmează:

„1-*iu*. Cărele încărcate, precum și trăsurile căldorilor de obște fie cu cai cu chirie sau particulari, vor plăti de fiecare trăgător parale cincisprezece.
2-*lea*. Cărele cu lemne de foc și fin, vor plăti de fiecare trăgător parale șase.
3-*lea*. Cărele de obște fără povară, precum și omul călare, vor plăti de fiecare trăgător parale trei.
4-*lea*. Căldorilor pe jos, precum și vetele mari slobode, vor plăti pentru fiecare 2 parale.
5-*lea*. Vetele mici, precum rîmători, oi, capre și altele asemenea, vor plăti pentru fiecare o pară.
6-*lea*. Toți trecătorii cu cai de poștie, fie în treburile parcului, fie în trebuinți ale statului, vor plăti taxa ardată mai sus la articolul 1-*iu*, iar ocalele fără pasageri, vor fi slobode de taxă.
7-*lea*. Cărele încărcate sau goale, precum și oamenii pe jos, ce vor trece pe seama legiuitorilor șase zile pentru drumuri, vor fi aparate de taxă; precum și transporturile și trecele milițarilor și dorobanți în slujbă vor fi asemenea plătați”.

Pe primul mare pod din Țara Românească, în iunie 1848, s-a făcut o entuziastă primire revoluționarilor care veneau de la Islaz, îndreptîndu-se spre București.

Marea importanță strategică a podului s-a dovedit în timpul revoluției. La aflarea veștii despre ocuparea Capitalei, de către trupele intervenționiste străine, generalul Magheru a ordonat măsuri speciale pentru rezistența armată. La 18 septembrie 1848, Departamentul Treburilor Dinlăuntrul a informat Căimăcămia că „toate podurile pe vase și luntrile ce se află pe apa Oltului, unele s-au cufundat iar altele s-au tras pe malul Valahiei-Mici [Oltenia] de către lăcuiitorii de acolo, cari încă petrec în răstăcirea evenimentelor trecute și că unul și singurul pod stătător, cel de curînd înființat de stăpînire lîngă orașul Slatina, și care încă se află în ființă, este păzit de o mulțime de oameni, înarmați, care [...] popresc trecerea Oltului, amenințînd că vor omori pe acela care ar îndrăzni să propuie sau să execute vreo urmare împotriva proclamației de dinșii Constituții...”

Emil PĂUNESCU

În numele poporului italian

„EU L-AM EXECUTAT PE MUSSOLINI”

WALTER AUDISIO

În urmă cu doi ani, la 11 octombrie 1973, a murit la Roma Walter Audisio, cunoscut de mil de luptători antifasciști din Italia sub numele conspirativ de colonelul Valerio. Născut la 28 iunie 1908 în orașul Alessandria, Audisio a intrat de la o vîrstă foarte tină în mișcarea muncitorească, devenind membru al partidului comunist și militînd cu dirigenție și curaj împotriva regimului mussolinian. Temnița și deportarea nu i-au putut frînge elanul revoluționar: după ce guvernul Badoglio a semnat armistițiul cu aliații la 8 septembrie 1943¹, el s-a numărat printre primii organizatori ai războiului de partizani în Italia rămasă sub ocupație hitleristă, unde Mussolini a organizat un stat fantomă, așa-zisa „Republică socială” (de la Salo).

Comandant al formațiilor de luptători antifasciști din provincia Mantua, Audisio a fost apoi chemat la Milano. Acolo — în adîncă ilegalitate și riscînd în orice clipă arestarea și moartea în torturi înspăimîntătoare — el a colaborat cu Luigi Longo, la Comandamentul general al Corpului de voluntari ai libertății² și al Brigăzii de asalt „Garibaldi”³.

În această calitate, colonelul Valerio a primit sarcina de a executa sentința de condamnare la moarte a lui Mussolini, pronunțată de Comitetul de eliberare națională a Italiei de nord, în sinul căruia erau reprezentate conducerile tuturor partidelor politice antifasciste, de la democrat-creștini pînă la comuniști. Am putea spune chiar că pînă și unii lideri fasciști au contrasemnat verdictul, dacă ținem seama de rîndurile lui Galeazzo Ciano, ginerele lui Mussolini și fost ministru de Externe⁴. La 23 decembrie 1943 adresîndu-se regelui Victor Emmanuel din Verona, unde „sînt în carceră... încredințat custodiei S.S.-ului și așteptat de o judecată care nu e altceva decît un asasinat premeditat”, Ciano scrie: „Un om — un singur om — Mussolini, care, pentru ambiții personale, «pentru setea de glorie militară», după propriile sale spuse, a dus în mod premeditat țara la dezastru”.

Sentința de condamnare la moarte lua în considerare crimele comise de dictator de-a lungul a peste două decenii, atentatele sale împotriva păcii în Europa și Africa, precum și dezmățul sangvinar pe care-l patronase pe teritoriul „Republicii sociale”. Elementele cele mai descompuse ale regimului, susținute de trupele naziste, instauraseră acolo o cruntă teroare, schingiind și asasinînd un număr uriaș de bărbați, femei, copii și bătrîni, adesea din motive de ordin personal sau pentru a-și satisface instinctele bestiale.

Iată, deci, împrejurările în care colonelul Valerio a făcut dreptatea pe care o cerea întregul popor italian, așa cum le relatează el în lucrarea în nome del popolo italiano, apărută în Editura Teti din Milano.

N. MINEI

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1970.

² Corpul de voluntari ai libertății — organismul militar care grupa toate unitățile patriotice antifasciste înarmate.

³ Unitate aflată sub directă conducere a Partidului Comunist Italian.

⁴ Vezi Magazin Istoric, nr. 5-9/1973.

⁵ Archivio centrale dello stato, Archivio Orlando, Scatola 3.

Spre locul execuției¹

Am plecat din Dongo², cu mașina, la ora 15 și 10. Împreună cu șoferul eram patru înși. Prezența comisariatului politic „Pietro” ne-a scutit de oprirea la posturile de control ale partizanilor. Vremea era mohorâtă, dar nu ploua. După Mezzegra am părăsit șoseaua care mărginește lacul și am luat-o pe un drum lătralnic, îngust și pustiu, pe care mașina se cățara cu greu și care ducea la Bonzanigo. Pe acest drum eram am fixat locul execuției: la o curbă, unde se afla un grilaj ce împrejmuia o livadă; în fund, se vedea o casă părăsită.

Aflat la vreun kilometru de Bonzanigo, cătunul se numea Giulino de Mezzegra. Dar aceasta am aflat-o de la „Pietro” abia după executarea sentinței. Înainte de a ajunge la destinație, am oprit mașina, am coborât și am tras un foc cu pistolul-mitralieră pentru a verifica dacă arma funcționa normal.

Am continuat apoi drumul pe jos: în frunte era „Pietro”, apoi veneam eu și Guido; șoferul primise ordin să nu se miște de lângă mașină până nu ne întorcem. Pe când mergeam — drumul a fost scurt — m-am întors spre Guido și i-am spus:

— Știi la ce m-am gândit? Să-i spun c-am venit să-l eliberăm.

— Nu-i un timpit, a remarcat Guido. N-o să se prindă.

— Ba o să vezi că o să meargă, am insistat eu.

În orice caz am socotit că va fi mult mai ușor să-l scoatem pe Mussolini din casă sub acest pretext, chiar dacă nu ne va crede întru totul.

Căsuța familiei De Maria se afla la mijlocul povirnișului. Cei doi partizani de plan-ton stăteau în picioare lângă poartă, în capul celor citeva trepte tăiate de-a dreptul în stincă. După un scurt schimb de cuvinte cu ei, comisariatul „Pietro” s-a întors spre mine și mi-a strigat: „Vino-ncoa!”

Unul dintre oamenii de pază a tras zăvorul și a deschis

ușa; am intrat în cameră singur, oprindu-mă lângă prag. Toți ceilalți au rămas afară, tăcuți și nemișcați.

Mussolini se afla în picioare, la dreapta patului, în uniformă, peste care avea o manta de culoare cafenie. Clara Petacci stătea în pat, îmbrăcată și învelită cu pătură. El m-a privit speriat și a îngăimat: „Ce s-a întâmplat?”

L-am privit drept în ochi; buza de jos îi tremura. Era poate pentru prima oară în viață când se afla complet fără apărare în fața unui pericol. Între el și dușmanii lui existaseră întotdeauna protectori: la început „scuadristii”³, apoi poliția. Acum, însă, era singur față în față cu dușmanul.

Crezusem că va fi pentru el un prilej prețios pentru a demonstra unui dușman că e bărbat. Măcar din ambiție, pentru a rămâne în istorie, cum se spune. Nici vorbă de așa ceva: omul din fața mea tremura de frică, nu mai păstrase nici măcar puterea orgoliului. Văzându-mă înarmat cu un pistol-mitralieră, puțin îi mai păsa chiar și de istorie!

Stînd neclintit lângă ușă am spus, continuînd să-l privesc: — Am venit să te eliberez.

Expresia chipului său s-a schimbat ca prin farmec.

— Serios!?, a bolborosit el și nu mi-a cerut nici o informație, nici un detaliu asupra „eliberării”.

Repede, hai, repede, n-avem vreme de pierdut, am adăugat eu. Între timp, își recăpătase încrederea în sine; teama pe care o încercase cu o clipă înainte făcuse loc obișnuitei aroganțe a „ducelui”, binecunoscutului său infumurări imperiale. „Unde mergem?” mi s-a adresat, stăpîn pe el.

În loc de răspuns l-am întrebat:

— Ești înarmat? pe un ton ca și cum aș fi vrut să-i dau o armă.

— Nu, nu sînt, a răspuns el.

Dintr-o dată n-am mai observat la el nici groază, nici aroganță, ci numai grabă. S-a îndreptat precipitat spre ușă.

— Hai, a spus.

Uitase complet de femeia din pat, de care i-am amintit eu.

— Mai întâi doamna, am zis.

Și întorcîndu-mă spre Clara Petacci am îndemnat-o cu privirea. Femeia nu izbutea să-și dea exact seama de ceea ce se întâmpla, de parcă nu înțeleșese sensul cuvintelor noastre. Totuși, văzîndu-mi îndemnul din privire, s-a repezit cu sufletul la gură să-și strîngă lucrurile.

Atunci Mussolini a dat din nou să iasă; l-am lăsat să treacă prin fața mea înaintea Clarei. În acel moment, cu chipul transfigurat, s-a întors spre mine și mi-a spus cu tonul marțial pe care îl recăpătase: „Îți voi dăruî un imperiu!” Îmi închipui că mulți nu au crezut în autenticitatea acestor cuvinte; într-adevăr, la prima vedere, nici nu sînt de crezut. Totuși, le-a rostit cu acea hotărîre a omului care nu și-ar fi călcat niciodată cuvîntul. Ce e drept, trebuie ținut seama că pentru el eu eram eliberatorul, deci unul dintre fanaticii săi admiratori. El era convins că celor ce-i erau credincioși le putea promite chiar și luna de pe cer, adică imperii, justiție socială etc. Rămăsese același personaj de totdeauna: aici la Bonzanigo îmi oferea un imperiu cu aceeași larghețe cu care făcea promisiuni demagogice din balconul palatului Venezia.

Ne aflam tot în pragul casei. În loc să-i răspund, am grăbit-o pe Clara: „Mai repede, mai repede”. Imediat, ea a pornit în urma lui Mussolini. În spatele lor veneam eu și Guido. În fruntea tuturor mergea „Pietro”. Ne-am îndreptat spre cărarea care cobora pe mijlocul coștișei pînă unde lăsasem mașina. Femeia topăia nesigură pe povirniș, împiedicîndu-se în tocurele înalte ale pantofilor negri de antilopă.

El, mai „duce” ca oricînd, mergea grăbit și țanțos. Dacă nu l-aș fi făcut să creadă că am venit să-l salvez, am fi fost probabil obligați să-l cărăm ca pe o căzătură. Așa, însă, era din nou el, „ducele”, omul destinului.

¹ Substituirea aparțin redacției.

² Comună situată la 50 km de lacul Como, în nordul Italiei.

³ Membrii gărzii personale a lui Mussolini.

Cinci focuri de pistol-mitralieră

În timp ce coboram m-am simțit aproape liniștit: eram sigur că îmi voi îndeplini misiunea. Mă gîndeam că „el” era acolo, în fața mea, și că, peste câteva clipe, se va face dreptatea cerută de popor.

Pe drum, Mussolini a întors capul o singură dată; i-am șoptit:

— L-am eliberat și pe fiul tău, Vittorio (încercam astfel să obțin de la el o informație indirectă asupra diplomatului necunoscut, arestat la Don-gio).

— Îți mulțumesc din suflet, mi-ai răspuns; apoi m-a întrebat: dar Zerbino¹ și Mezzasoma² unde sînt?

— Îi eliberează și pe ei. — Aha! a făcut el și nu s-a mai întors.

Era limpede că nu știa nimic despre fiul său, Vittorio. Despre soarta lui Pavolini³ și a celorlalți frunțași fasciști nu s-a interesat de fel.

Ajunși la mașină, Mussolini părea convins că e un om liber. A încercat să-i dea înțietate Clarei, dar i-am spus:

— Intră tu înții, ca să fii mai la adăpost. Dar ce ne facem cu bereta asta fascistă? Scoate-o!

Și-a scos-o, dar apoi și-a trecut mina peste capul pleșuv.

— Și cu chelia ce facem? a întrebat.

— Atunci pune-ți bereta la loc și trage-ți-o bine pe ochi.

Din partea mea, toate acestea n-aveau nici o importanță. Am pornit. În spate ședeau Mussolini și Clara Petacci; în față lângă șofer era Guido. „Pietro” stătea în picioare pe scara mașinii, în dreptul femeii. Eu mă așezasem pe aripa din dreapta, cu fața spre Mussolini, pentru a nu-l pierde o clipă din ochi.

Mașina a început să coboare încet. Cînd am ajuns în apropierea grilajului, am ordonat: „Stai” și i-am făcut semn lui Mussolini să tacă. Ținî-

du-mă de portiera mașinii i-am șoptit: „Am auzit zgomote suspecte; mă duc să controlez despre ce e vorba”.

Am pornit de-a lungul drumului pentru a mă convinge că nu vine nimeni. Cînd m-am întors, înfățișarea lui Mussolini se schimbaseră: purta stigmatul fricii. În acel moment, Guido mi-a relatat că îl și avertizase pe dictator: „de acum ți s-a infundat”.

Privindu-l cu atenție, am fost convins că Mussolini intrase la bănueli. I-am trimis pe comisarul „Pietro” și pe șofer în direcții opuse să stea la pază cam la 50-60 metri unul de celălalt.

Apoi l-am dat jos din mașină pe Mussolini și i-am spus să se așeze în fața zidului. S-a executat ascultător ca un mielule. Încă nu-i venea să creadă că va muri. Oamenii de teapa lui se tem întotdeauna de realitate. Preferă s-o ignoreze, să se autolășeze pînă în ultimul moment. Acum redevenea un om obosit, bătrîn, șovăielnic. Mergea greoi, trîndu-și puțin piciorul drept. I se vedea o cizmă descusută.

Apoi a coborît din mașină și Clara și s-a dus din proprie inițiativă lângă el; ascultător, Mussolini ajunsese în locul indicat, cu spatele la zid. După o clipă am început să citesc textul sentinței de condamnare la moarte a criminalului de război Mussolini Benito: „Din ordinul Comandamentului general al Corpului de voluntari ai libertății sînt însărcinat să fac dreptate poporului italian”.

Cred că Mussolini n-a înțeles cuvintele mele: privea stupefiat, cu ochii holbați la pistolul-mitralieră ațîntit asupra lui. Clara Petacci s-a aruncat de gîtul lui.

„Dă-te la o parte dacă nu vrei să mori și tu”, i-am spus.

Femeia a înțeles imediat semnificația aceluiași „și”, și s-a deslipit de condamnat. Cit despre el nu a rostit nici un cuvînt: nici numele vreunui dîntre copii, nici al mamei, nici al soției. Tremura, galben de spaimă și bîlbîia mișcînd în neștire buzele sale groase:

„Dar, dar, dar... domnule colonel... dar, dar, dar... domnule colonel!”

Nici măcar femeii care se agita alături, mișcîndu-se de colo-colo cu privirea rătăcită, nu i-a spus vreun cuvînt. Nu; se ruga, în modul cel mai laș, doar pentru trupul său gras care tremura; numai la el îi era gîndul, la acel corp deform pe care și-l sprijinise de zid.

Am spus că-mi luasem precauția să încerc pistolul-mitralieră cu câteva minute înainte de a intra în casa familiei De Maria; ei’ bine, am tras pedica, dar gloanțele n-au pornit. Arma se blocase. Am manevrat obturatorul, am încercat din nou să trag, dar degeaba. Guido și-a scos pistolul, a țintit, dar — ca un falat — și arma lui se blocase. Mussolini părea că nu-și dă seama de ceea ce se petrecea.

Am apucat pistolul-mitralieră de țevă, gata să fac din el o măciucă, deoarece mă așteptam, totuși, la o reacție oarecare din partea condamnatului. Orice om normal s-ar fi gîndit să se apere, dar Mussolini continua să gîngăvească, să tremure, țîntuîndu-l, cu gura pe jumătate deschisă și cu brațele spînzurînd. L-am strigat pe comisarul Brigăzii 52, care a venit în goană, aducîndu-mi arma lui. Și-a schimbat-o cu a mea la zece pași de Mussolini și a fugit înapoi la locul său de pază.

Se scurseseră cîteva minute. Orice condamnat la moarte ar fi făcut, cred, o încercare deznădăjduită de fugă, sau ar fi schițat o împotrivire. Dimpotrivă, cel ce se făcea că trăiește ca un „leu” era o biată zdreanță, incapabilă să reacționeze.

În scurtul răstimp pînă am schimbat pistolul-mitralieră cu „Pietro” am avut senzația că sînt singur cu Mussolini. Mai era de față, evident și Guido, atent, gata să intervină. Se mai afla alături de Mussolini și Clara Petacci, care aproape îl atingea cu cotul. Dar aveam impresia că cei doi martori nici nu contau. Eram numai „el” și eu.

În văzduhul umed tăcerea era grea. Se auzea limpede gîfîitul precipitat al condam-

¹ Paolo Zerbino, ministrul de Interne în guvernul „Republicii sociale Italiane”.

² Fernando Mezzasoma, ministrul Culturii în același guvern.

³ Alessandro Pavolini, secretar al partidului fascist.

natului. Dincolo de gard, prin frunzișul verde al livezii, se zărea fațada albă a casei. În fund, se profila muntele.

Dacă ar fi fost în stare să privească, Mussolini ar fi văzut în fața lui lacul. Dar nu mai era capabil; nu mai avea nimic omenesc în el. Se manifestase cu aroganța-i cunoscută numai în momentele triumfului, arătându-și disprețul față de cei slabi și înfrinți. Acum nu mai existau nici garda personală, nici alaiul însoțitorilor săi intimi și al mareșalilor. Pe fața sa descompusă se citea doar groaza, groaza animalică în fața inevitabilului.

Defectarea pistolului mitralieră nu i-a dat lui Mussolini nici o rază de speranță; își dădea seama cu certitudine că trebuie să moară. Era învăluit în acest sentiment ca într-un vâl de inconștiență care-l apăra de durere. Nu mai simțea nimic; nu-și dădea seama nici măcar de prezența aceleia care-i fusese iubită.

Nu mai resimțeam nici măcar ură; aveam doar sentimentul dreptății implacabile care se cuvenea atîtor mii și mii de morți și milioane de oameni infometați și trădați de acest tiran. De aceea nu aveam deloc sentimentul că trebuie să ucid un om.

M-am așezat din nou în fața lui cu pistolul-mitralieră în mînă și am tras cinci focuri în acel trup zgîlțit de o groază animalică. Criminalul de război a căzut în genunchi, sprijinit de zid, cu capul în piept. Clara Petacci, scoasă din minți, agîtîndu-se haotic, a fost lovită la rîndul ei și a căzut pe o parte.

Era ora 16 și 10, a zilei de 28 aprilie 1945.

Arma purta următoarele semnalmente: „cal. 7,65 L. MAS — mod. 10 1938 — F. 20830” și avea o panglicuță roșie legată la capătul țevii.

Misiunea de la Dongo

I-am chemat pe cei doi partizani (Lino și Sandrino) care făcuseră de pază la casa în care Mussolini și Petacci își petrecuseră ultima noapte, le-am dat ordin să păzească cele două cadavre. Apoi, împreună cu Guido și Pietro, ne-am urcat în mașină și ne-am înapoiat la Dongo, pentru a îndeplini a doua parte a misiunii.

Osîndiții fuseseră adunați într-o sală a primăriei; li s-a citit sentința de condamnare la moarte prin împușcare. Aflînd că primarul se găsește acolo, am urcat la biroul lui pentru a mă scuza că nu l-am vizitat imediat ce ajunsesem la Dongo.

La primar am găsit pe pă-

rintele Accursio, care s-a oferit să-i asiste din punct de vedere religios pe condamnați.

N-am avut nici o obiecție; i-am spus, însă, că nu-i puteam acorda decît cîteva minute, deoarece sentința trebuia executată cit mai rapid. La care el a precizat: „Tre minute îmi sînt de ajuns; nu-i nevoie să-i spovedesc unul cîte unul”

Am ieșit împreună în piață, unde am constatat că măsurile luate de Riccardo și de căpitanul Barbieri, privind alinarea condamnaților și a plutonului de execuție corespundeau exact dispozițiilor. Părintele Accursio a rostit următoarele cuvinte:

„În această clipă supremă, îndreptați-vă gândurile spre Domnul Dumnezeu, cerîndu-i iertare pentru păcatele de care

v-ați făcut vinovați și pregătiți-vă de moarte în numele Domnului. Îndurarea lui e fără margini”.

Sentința a fost executată pe loc. Din plutonul de execuție au făcut parte 15 partizani: Piero, Sipe, Cecca, Dik, Gildo, Giulio, Lino, Renato, William, Peter, Stefano (toți din diviziile de dincolo de Pad, din Pavia) și patru „garibaldieni”, cărora nu le-am notat numele, trimiși de comandamentul Brigăzii 52. Comandantul plutonului a fost partizanul Riccardo (inspectorul militar al zonei). Șoferul „Barba” nu s-a numărat printre membrii plutonului de execuție.

Misiunea noastră la Dongo era, deci, încheiată. Puteam pleca. Cadavrele au fost încărcate într-un camion mare, acoperit; ele au fost îngrămădite spre cabina șoferului; partizanii din escortă s-au instalat în picioare în partea din spate a autocamionului. O dubiță deschidea drumul. Tot la Dongo m-a așteptat și turismul cu care venisem de la Mezzegra, în care m-am urcat împreună cu Guido și Riccardo.

Era ora 18 și 30.

Ultima haină pe care a purtat-o Mussolini: o uniformă germană pe care dictatorul italian o îmbrăcase în drum, pentru a încerca să treacă odată cu soldații hitleriști, granița elvețiană

(Continuare în p. 55)

MAREA SĂRBĂTOARE A SOARELUI

MARC DE SMEDT

În comuna primitivă, diversele credințe în forțe supranaturale s-au ivit ca o încercare de explicare a fenomenelor naturii sau societății, o serie de ritualuri fiind legate de ocupațiile omului, ca vânătoarea, pescuitul, lucrarea pământului, tămăduirea bolilor. Pe măsură ce între comunitățile umane s-au dezvoltat anumite legături, aceste credințe și ritualuri s-au împătruns, religiile preluând unele de la altele diverse zeități și practici.

Istoriceste, sărbătoarea Crăciunului, de exemplu, ca și multe dintre elementele biografiei lui Hristos, „întemeietorul mitic al creștinismului”, au fost preluate de creștinism din vechile religii orientale și greco-romane.

Nașterea dintr-o fecioară, puterea de a săvârși minuni, răstignirea, învierea, înălțarea, le regăsim în legende despre Buddha, Adonis, Osiris etc., ele fiind în strânsă legătură cu concepțiile primitive despre moartea și renașterea periodică a vegetației, despre „moartea” și „învierea” Soarelui.

Crăciunul este și el o adaptare de către religia creștină a sărbătorilor¹ pe care „păgînii” antici le celebrău cu ocazia solstițiului de iarnă.

Ceea ce demonstrează și mitologul Marc de Smedt, într-un articol apărut în revista Le Nouvel observateur, din care reproducem fragmentul următor:

G.B.

Conform unei legende din Babilon, la sfârșitul anului regele ar fi trebuit să moară, pentru a-l ajuta pe zeul Marduk să învingă puterile întinericului. În locul suveranului era însă executat un „rege de circum-

Zeița Isis
cu copilul

stanță”, de obicei un criminal. În Egipt exista credința că zeul Osiris dispărea, cu trupul cioprit, în apele Nilului, pentru ca apoi să fie reînviat de suflarea zeiței Isis, credință care simboliza puterea nepuizabilă a naturii și continuitatea dintre morți și nașteri. Zeu-soare, Osiris cunoștea o fază de liniște nocturnă, care alterna cu strălucirea puterii lui diurne. Lumină, soare, iată ce era, de fapt, în antichitate, sărbătoarea Crăciunului: o sărbătoare solară. Nu a fost deci o pură întimplare că, fără a pretinde că deține data exactă a nașterii lui Iisus, biserica Romei, a hotărât, în 354, s-o serbeze în ziua de 25 decembrie, în preajma solstițiului de iarnă, care deschide faza ascendentă și luminoasă a ciclului anual. În acea zi, cu mult înainte de apariția creștinismului, oamenii aprindeau peste tot focuri, în semn de bucurie. Evident, biserica a negat aceste origini „păgâne” ale sărbătorii, dar nu poate fi ignorat faptul că 25 decembrie a fost și aniversarea zeilor-soare persani, fenicieni, scandinavi, egipteni, teutoni. Saturnaliile romane se desfășurau și ele în a doua jumătate a lunii decembrie.

Occupând un loc central în creștinism, simbolul mamei și copilului a integrat și valorificat mitul zeiței-mame reprezentată, mai înainte, de Isis la egipteni, Ceres la romani, Astarte la fenicieni, Rhea la greci, Perchta, tovarăsa lui Odin, la scandinavi și de multe alte divinități. Iisus s-a născut noaptea, el a învins întunericul — această veche sursă

¹ Vezi Magazin istorie, nr. 12/1971.

de teamă pentru om — și a intruchipat victoria periodică a luminii, care ajută la renașterea vieții și la înflorirea ciclică a naturii aducătoare de roade. Ritualurile grecești și egiptene, celebrate de asemenea noaptea, au fost astfel integrate în această sărbătoare a regenerării timpului, care-și săvârșește eterna și liniștitoare întoarcere. Repariții luminii echivalează cu reînnoirea lumii. Solstițiul de iarnă deschide un ciclu: în tradiția indusă, el semnifică începutul lui *deva-yāna*, „Calea zeilor”, spre deosebire de *pitrī-yāna*, solstițiul de vară, care reprezintă începutul „Căii strămoșilor”. În China străveche, solstițiul de iarnă semnifică renașterea (spirituală) a morților.

Sărbătoarea Crăciunului este deci o fuziune a mai multor obiceiuri și credințe „păgâne”, bazate pe modele tot atât de vechi ca și originile umanității. În astrologie, aceas-

tă perioadă a anului este marcată de semnul Capricornului, simbolizând destinul și timpul sub chipul unui bătrîn clarvăzător, eliberat de pasiuni. Imaginea o regăsim în figura blindă și bărbosă a lui Moș Crăciun — sau a Sfințului Nicolae — care-și cară în sac darurile anului ce s-a scurs. „Pruncul Iisus”, copilul născut în aproape cea mai lungă noapte a anului, anunță timpul care vine, anul care își face apariția. Miezul nopții, ora la care se naște, este „ora-cheie”, pivotul anului, hotarul dintre lumi. Miezul nopții corespunde, în tradiția tantrismului (concepție religioasă din India), cu starea de repaos absolut în beatitudine, iar pentru secta musulmană a ismailiților, este punctul din care începe ascensiunea revoluției solare și spirituale. Clipă de echilibru, clipă de eternitate.

Ce semnifică numele Hristos? Provenind din cuvîntul

egiptean *kher'secheta* și ajuns în limba greacă sub forma de *Khristos*, el înseamnă „cel care este uns sau trimis”. Cu același înțeles a fost folosit atît pentru Osiris și o altă divinitate egipteană, Serapis, cît și pentru zeul grec Hermes. Și încă nu am terminat cu vechile simboluri, preluate de noua religie. Bradul de Crăciun derivă și el dintr-o tradiție premergătoare creștinismului, fiind o supraviețuire populară a arborelui sacru Yggdrasil: în ținuturile nordice, el intruchipa axul vieții universale, așa cum coloana vertebrală este axul corpului omenesc. În mai tot Extremul Orient, pinul, copac veșnic verde, a însemnat întotdeauna nemurirea, permanența vieții vegetative, iar pentru Japonia în particular el simboliza forța de nezdruccinat, fărîntă de-a lungul unei vieți de grele lupte.

În românește de
Georgeta BOLOMEI

„EU L-AM EXECUTAT PE MUSSOLINI”

(Urmare din p. 53)

Ajunși în împrejurimile Mezzegre, dubița a luat-o pe drumul de munte pînă la poarta vilei Belmonte, unde a încărcat cele două cadavre lăsate acolo și s-a întors înapoi în șoseaua principală. Cadavrele au fost transbordate în camion și în cele din urmă (era aproape ora 20) am plecat spre Milano. Trebuia să ducem execuția la Milano, în piața Loreto¹.

Cu puțin înainte de a ajunge la Menaggio ne-am întîlnit cu un autoblindat american; în timpul zilei, trupele aliate pătrunseseră în întreaga zonă. Am oprit turismul și am coborît. Între timp a stopat și autocamionul; m-am îndreptat spre partizani și le-am spus: „Cîntați, băieți, cîntați cîntece de partizani”.

Apoi ne-am reluat drumul. La intrarea în Menaggio am

fost opriți la un post de control american. Partizanii din escorta mea cîntau.

Americanii și-au îndreptat reflectoarele spre turism și spre camion. Un soldat s-a apropiat și mi s-a adresat în limba lui. N-am înțeles nimic, pentru că pe atunci nu știam englește. Totuși i-am arătat actele, americanul le-a examinat cu atenție, mi le-a înapoiat și arătînd spre camion a spus: „O.K., partizani?”

„Yes” am răspuns. Era unicul cuvînt pe care îl știam rosti. Am pornit mai departe. Se făcuse întuneric beznă; cîntecul partizanilor continua să răsună. Înainte de intrarea în Como, am fost opriți a doua oară: un alt „O.K.”, un alt „Yes”, și ne-am continuat drumul spre Milano.

Acum simțeam oboseala; eram liniștit, mulțumit de îndeplinirea misiunii, dar foarte obosit. În ultimele 36 ore mîncasem doar o chiflă cu brînză și băusem un pahar cu apă. Nu dormisem nici măcar o oră.

Am sosit la Milano. În oraș continua să se tragă.

Partizanii mei parcă renăscuseră, nu mai păreau deloc obosiți. Cu întreg convoiul am traversat orașul pustiu și la ora 3 dimineața am intrat în piață, unde nu era picior de om.

Am oprit turismul la locul stabilit, lîngă gard; acolo au fost descărcate din camion și cadavrele fasciștilor. Alegerea aceluia loc ne fusese sugerată de tovarășii noștri din Milano; îmi rămăsese în minte gardul, piața, acel colț al pieții din seara de 10 august 1944, cînd i-am văzut căzînd pe cei 15 patrioți, scoși din închisoarea San Vittore și masacrați, drept represalii, de brigăzile negre, fasciste. Așa, piața Loreto a devenit un loc simbolic pentru poporul italian. Actele oribile de cruzime, mutilarea cadavrelor de către fasciști, bestialul sadism față de bărbății și femeile din Rezistența italiană... mai bine să nu ne amintim..

¹ După execuție el au fost duși la Milano, unde au fost spînzurați cu capul în jos. Fotografia în culori a fostului dictator italian și a amantei sale, a fost reproducă pentru prima oară în revista *Magazin Istorie*, nr. 7/1970.

Februarie — decembrie 1918

Un medic brăilean salvează sute de prizonieri italieni

S. PALTIN

Iarna anului 1918 a fost una din cele mai grele pentru populația orașului Brăila, aflat în cel de-al doilea an de ocupație germană. De la 23 decembrie 1916, când a avut loc invazia trupelor inamice, până la 11 noiembrie 1918, când, sub efectul spargerii frontului bulgar de către armata română, dușmanul a început retragerea evaculnd orașul Brăila, locuitorii au plătit cu jertfe grele dorința de a-și apăra drepturile stabilite prin convențiile internaționale referitoare la protecția populației civile în caz de război. Contravind acestor reguli de drept internațional, ocupanții au introdus un regim de teroare bazat pe un sistem de ordinează ultimative care îngăduiau libertățile elementare ale cetățenilor și li sileau să servească mașina de război germană, practicând, în același timp, un jaf organizat în avutur lor. Zei de asemenea ordinează i-au obligat pe locuitori să cedeze depozitelor militare inamice bunurilor lor personale conștind din alimente, animale de hrană și de transport, precum și obiecte metalice destinate uzinelor de armament (câștele de la uși, cazane de spălat rufe, vase de bucatărie, capetele de la sticlele de sifoane etc.).

La 28 mai 1917, comandatura germană a emis o ordinează prin care a introdus munca forțată „pentru toți locuitorii de orice proveniență între 14-60 ani”. Recrutarea oamenilor se făcea prin intermediul autorităților civile, care, la un moment dat, au fost obligate să pună la dispoziția armatei germane cite o mie de persoane în fiecare zi. Deoarece această procedură s-a soldat cu un eșec lamentabil, patruzele germane au început să cutreleze străzile orașului organizând o adevărată vânătoare de oameni. Cei capturați erau trimiși să lucreze la cazematele trupelor inamice de pe Siret. Măsura s-a dovedit nepotrivită pentru germani. Curind, autoritățile de ocupație au descoperit că tineri patrioți trimiși la muncă forțată culegeau informații de-a lungul frontului de pe Siret, pe care le trimiteau armatei române. Ei ascundeau materialele informative în sticle pe care le aruncau în Dunăre, unde pluteau până dincolo de

vărsarea Siretului în fluviu. Acolo, sticlele erau pescuite de cei avizați. După descoperirea originalului sistem de comunicare, care a dus la pronunțarea sentinței capitale împotriva celor care îl practicau, germanii au instalat pe Dunăre bariere de plase, oprind trecerea la vale a oricărui obiect plutitor. Constatind că folosirea civililor români în zonele înaintate ale frontului prezintă inconvenientul transmiterii de informații militare, comandamentul german i-a înlocuit cu prizonierii aduși de pe alte fronturi. Aceștia neavind relații cu localnicii nu puteau să comunice informații militare.

În februarie 1918 au sosit la Brăila patru companii de prizonieri italieni, comandați de ofiterul Guido Rasmo. Ei urmau să fie trimiși imediat să lucreze la fortificarea pozițiilor de pe Siret, dar la vizita medicală făcută de doctorul Alexandru Nestorianu, acesta a constatat că prizonierii sînt incapabili să facă față unui astfel de efort. În carnetul de practică medicală a doctorului Al. Nestorianu găsim episodul consemnat în felul următor: „Starea mizerabilă în care se aflau acești prizonieri era de nedescris. Sîbîți, istoviți de foame, murdari, plini de pîdăchii și de răni, se prezentau zilnic cite 150 de prizonieri la dispensarul ce îl conduceau în calitate de medic reparizati la Comandamentul stațiunii de etapă austro-ungară. Ore întregi lucram la dispensar pentru a ajuta pe acești nenorociți și am avut satisfacția să văd cum starea lor se amelorează. Am făcut o triere a tuturor celor care erau absolut în imposibilitate de a munci și am acordat zile de repaos celor suferinzi și slabi. Am luat măsuri de igienizare a locurilor unde erau cazați ca și a hranei lor. În acest timp starea fizică și morală a prizonierilor s-a îmbunătățit. În zilele următoare, se prezentau zilnic din patru companii, cite 30-50 de bolnavi. Am luat toate măsurile profilactice. Toți au fost regulați inoculați contra tifosului și holerei, vaccinați contra variolei. În regiunea noastră malaria fiind endemică s-a dat fiecărui prizonier cite o jumătate gram de chinină. În iulie a izbucnit o

epidemie puternică de gripă spaniolă. Văzând că se înmulțesc cazurile ce-mi veneau la dispensar și pentru a menaja pe febricitanți, am dispus să fac vizita medicală în toate diminețile chiar în barăcile prizonierilor. Am evitat, pe cît posibil, a trimite pe bolnavi la spital, căci vroiam să-i am sub îngrijirea mea; asfel toți îmbolnăviții de gripă (peste 300) s-au însănătoșit în scurt timp, fără ca vreunul din ei să prezinte vreo complicațiune oarecare”.

Doctorul Nestorianu dă în continuare o listă cu prizonierii pe care i-a îngrijit și după retragerea armatelor de ocupație, deoarece mulți au rămas pe loc până au putut să se repatrieze. În tot acest timp nu le-a dat numai asistență medicală; „sărmanii se încăleau la mine, le dădeam pline și ceal, căci lar a început o epocă de suferință pentru ei până au izbutit să se întoarcă în patria lor”. Doctorul Nestorianu relatează epilogul acestui episod, declarind plin de satisfacție: „am izbutit să-mi îndeplinesc o datorie de umanitate, ceea ce dealtminteri a fost recunoscut și de dîșii și de comandantul lor”.

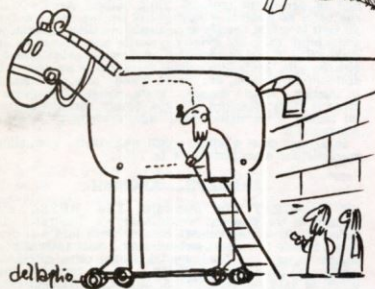
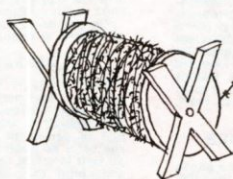
Într-adevăr, la plecarea din Brăila, ofiterul Guido Rasmo i-a scris medicului brăilean o caldă scrisoare de mulțumire, în care li făcea cunoscut că nu poate părăsi Brăila fără să-și exprime „dragostea și recunoștința pentru tot ce ai făcut în favoarea ostașilor italieni, abandonăți de către austrieci, fără nici o posibilitate de subzistență și fără bani. Serviciile dezinteresate prestate de dv. au ușurat greutatea care a apăsât asupra mea și opera dv., animată de nobile sentimente umanitare, a alinat foarte mari suferințe. Vă mulțumesc în numele tuturor italienilor, care din momentul sosirii lor și pînă azi au avut în dv. un adevărat părinte. Aceștia sînt sentimentele recunoștinței și devotamentului meu”.

La 4 ianuarie 1921, medicul Al. Nestorianu a fost distins de Crucea Rosie Italiană cu „Medalia de bronz a meriului”, prin care i se răsplăteau grija și competența cu care s-a ocupat de prizonierii italieni în perioada cit au fost la Brăila.

Zîmbete din cronic

La ultima probă

Veghiciile lui suspiciuni !

- Scuzati, vă rog, dar masa era rezervată

- Mă întreb ce ne-am fi făcut fără el !

PERMISUL C.F.R. AL LUI LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU

Apariția articolului Manifest, 1935 de George Ioascu a fost salutată de o serie de cititori care au trăit în vremea aceea la Iași. Am primit și o seamă de precizări și completări, între altele din partea tovarășului EDUARD MEZINCESCU. Iată ce ne scrie domnia-sa despre faptul că Lucrețiu Pătrășcanu a prezentat la Iași numele ad-hoc „Mezincescu”:

„La epoca la care se referă articolul, subscrisul eram extern al Policlinicii C.F.R. din Cluj, în care calitate dispuneam de un permis de liberă circulație pe căile ferate.

Cu câțiva vreme înainte de episodul relatat în articol, am primit la Cluj vizita lui Alexandru Mihăileanu, ca instructor al Comitetului Național Antifascist. La plecarea acestuia din Cluj, ca să economisim banii de drum, l-am împrumutat permisul meu de liberă circulație pe C.F.R. Intrat, ca să zic așa, în patrimoniul organizației, permisul respectiv a fost folosit câteva luni, până l-am recuperat, de unii activiști, cu prilejul diverselor deplasări în provincie. L-a folosit și Lucrețiu Pătrășcanu cu prilejul menționatei deplasări la Iași. Nu era o probă viguroasă de vigilență revoluționară, dar nici o încălcare gravă a regulilor de conspirație. Activiștii Comitetului Național Antifascist aveau o situație legală, în limitele legalității din acea vreme. Lucrețiu Pătrășcanu a venit atunci și la Cluj, unde a înființat activiști al Comitetului Național Antifascist pentru Ardeal și diferite personalități locale, sub numele lui real”.

VOLUNTARI ROMÂNI PENTRU UNIRE

TRAIAN PRISLOPEAN din Deva, ne trimite cîteva fotografii din perioada primului război mondial, reprezentînd români (printre care și tatăl corespondentului nostru, Prislăcean Dan) înrolați în Corpul voluntarilor ardeleni și bănățeni” constituit în Italia din prizonierii de război. „Din cele relatate de tatăl meu — ne scrie cititorul nostru — am aflat că a fost încorporat în armata austro-ungară, a participat la luptele de la Trieste și a fost luat prizonier la Udine. În Italia a stat doi ani de zile. Aici l-a cunoscut pe Vasile Lucaci (1852-1922, om politic român, unul dintre conducătorii luptei de eliberare națională a românilor transilvăneni) la îndemnul acestuia înrolîndu-se ca voluntar în Regimentul Cloșca”.

SALVA, 10 MAI 1763

Prof. AVRAM PARTENIE din com. Chiuză, jud. Bistrița-Năsăud, ne trimite o evocare a unui episod din lupta românilor transilvăneni împotriva dominației habsburgice, din care reținem: „În 1762, la 15 aprilie, împărăteasa Maria Tereza emitea decretul pentru înființarea «Milîiilor naționale grăniceresti» transilvănene, constituindu-se două regimente românești din grănicieri, care urmau să fie formate din locuitorii satelor născuțene. În acest scop, au venit în aceste locuri ofițeri imperiali însărcinați cu recrutările. Tăranilor li s-a promis în schimbul înrolării eliberarea de dări și de obligațiile feudale. Alături de aceste perspective, mulți s-au înscris pe listele militare. Odată înrolați, au aflat însă că erau obligați la efectuarea unor prestații, să-și cumpere uniforme și că erau datorți, sub jurământ, să servească în caz de război și în afara hotarelor țării. Tăranii și-au exprimat nemulțumirea prin agitații. Mulți sânt au luat drumul pribegiei. Punctul culminant al agitațiilor a fost atins în ziua de 10 mai 1763 cînd, pe platoul de lângă satul Salva, urmau să depună jurămîntul două batalioane de infanterie și oți companii de cavalerie. Erau prezenți generalul austriac însărcinat cu organizarea regimentelor, episcopul de Blaj, numeroși comisari imperiali etc.

Cînd s-a ordonat începerea ceremonialului, din rîndurile tăranilor adunați pe platou a ieșit bătrînul Tânase Todoran din Bichigiu — care se spunea că avea peste 100 ani — arătînd nemulțumirile grănicerilor în legătură cu condițiile jurămîntului, cu nereșterea promisiunilor făcute de imperiali. Agitați de cuvintele bătrînului, gră-

nicerii i-au somat pe trimișii imperiali să părăsească imediat înimul. Generalul, episcopul și toți ofițerii s-au grăbit să fugă spre a-și salva viețile.

Imediat a început o anchetă asupra celor petrecute la Salva, urmînd de un proces care a durat 14 zile. La 12 noiembrie 1763 a fost pronunțată sentința. Din cei găsiți vinovați pentru rebeliune, patru au fost executați (Tănase Todoran trăs pe roată, alții trei spînzurați) iar 15 fărani au fost puși să treacă de zece ori în sus și în jos „sprintre locuiriile de vergi a trei sute de soldați”.

„MAI DE FOLOS ZĂBAVĂ...”

ANDREI CIUREA din Zărnești, jud. Brașov, colaborator al revistei noastre la rubrica Zîmbete din cronici, mulțumindu-ne pentru onorariul cuvenit, ne comunică următoarele: „Cu suma respectivă — la care am mai adăugat o diferență — am achitat costul unui abonament pe un an la *Magazin istoric* pentru Căminul cultural din comuna Zărnești. În felul acesta, aș dori să contribuie, fie cît de puțin, la răspîndirea gustului pentru citit al concetățenilor mei, căci, după cum scrie Miron Costin «Nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbădă citit cărților»”.

Un gest semnificativ, pentru care îl felicităm călduros pe cititorul și colaboratorul nostru.

„DANSATOAREA” DE LA TAUT

Prof. EUGEN PĂDUREANU din Arad, ne semnalează o descoperire arheologică deosebită: „În cadrul unui studiu sistematic al depresiunii Zărandului, au fost efectuate în primăvara acestui an cercetări de suprafață în perimetrul comunei Taut, județul Arad. Aici, sub zăd de apărare a fortificației feudale de pe Deluț, au ieșit la iveală urmele unei așezări neolitice aparținînd orizontului Tisa II. În felul acesta, ceramice găsite cu acest prilej, a fost descoperit și unul care, prin caracteristicile sale, doborîndte valoare de unicat — un fragment dintr-un vas-castron, din pîsă brună, care are incizată în interior o siluetă umană. Figura, reprezentînd un personaj feminin sugerează — după opinia corespondentului nostru — un dans ritual, legat probabil de practica săptămînată”.

În așteptarea și a altor opinii autorizate, semnalăm specializării descoperirea de la Taut.

APROAPE... ANONIMI

ST. CONDRAT din București, LIA HOSSU din Constanța, un pasionat colecționar de ilustrate din Galați și alți corespondenți care ne scriu fără a-și preciza adresele complete: scrisorile dv., către interesante, suferă de un viciu fundamental pentru orice corespondență care presupune un dialog — nu ne furnizați minimum de date necesare (stradă, număr, apartament etc.) pentru ca răspunsurile noastre să vă poată găsi pe alocuri, pentru noi, sînteți ca și... anonimi. Iar scrierilor anonime, așa cum am precizat și în alte rânduri, și așa cum o impune însăși logica anonimatului, nu le răspundem.

PRECIZĂRI

În articolul *Meritele ilustrului voiesod* (nr. 8/1975), în primul paragraf din coloana 1, p. 15, titlul corect al lucrării citate este *Essența țărilor*. Pe aceeași pagină și coloană, începutul paragrafului doi se va citi în mod corect: „Informații ample găsim în *istoria dinastiei osmane* (Tarîh-i Al-i Osman), scrisă de Abdul Kadir efendi”. Precizăm, de asemenea, că în același articol, (p. 16), clișeu al a părut ranversat.

MULȚUMIRI

Din corespondența sosită în ultimul timp pe adresa revistei noastre, am reținut sugestiile, propunerile, observatiile și comunicările cuprinse în scrisorile următoarelor cititori, cărora le mulțumim: T. FERARU, din București; ALECU CIUNGU, din Focșani; DAN CALINA, din Baia Mare; ION I. GABRIEL MALANCU, din com. Schitu-Golești, jud. Argeș; MIRCEA P. CARACIU, din com. Frasin, jud. Suceava.

PRIETENIA M.KOGĂLNICEANU — V. A. URECHIA

Lectorul universitar V. GOIA, de la Universitatea Babeș-Bolyai, din Cluj-Napoca, ne trimite cîteva însemnări privind *prietenia și colaborarea dintre Mihail Kogălniceanu și V.A. Urechia, istoric și om politic liberal* din care reținem: „Desi ca vîrstă autorul *Istoriei Românilor*, în 14 volume, V.A. Urechia (1834-1901) era mai aproape de Al. Odobescu și B.P. Hasdeu el se considera că aparține pleiadelor pașoptiste, reprezentate de M. Kogălniceanu, V. Alecsandri și C.A. Rosetti. A întreținut relații cu toți trei, dar prietenia cea mai durabilă a nutrit-o față de Mihail Kogălniceanu. Din corespondența celor doi, din *Amintirile* lui V. A. Urechia, se vede rolul covîrșitor pe care l-a avut Kogălniceanu în cariera didactică, publicistică și politică a discipolului său.

V.A. Urechia și-a început activitatea de gazetar în anul studenției la Paris, unde a scos săptămînalul *Opi-niunea* (1856), însă abia în redacția de la *Steaua Dunării* (ziar unionist apărut sub conducerea lui Kogălniceanu la Iași, între 1855-1858, 1858-1860 — a.r.) și-a perfecționat cunoștințele de ziariști, lucrînd în preșma și sub directa supraveghere a mai vîrstnicului său confrate.

Mal tirziu, cînd Urechia a scos aproape singur gaze-tele «parlamentare» *Aduarea națională* (1869) și *Informațiunile bucureștene* (1870), Kogălniceanu l-a îndrumat deseori activitatea prodigioasă.

Chiar dacă, ulterior, Urechia s-a apropiat mai mult în activitatea politică de C.A. Rosetti și I.C. Brătianu, cu sprîjinul cărora va ajunge ministru al Cultelor în 1881, el a rămas legat sufletește de Kogălniceanu. De fapt, sprîjinul de acesta, s-a impus atenției Partidului Național-Liberal ca deputat de Ismail și apoi senator de Covurui. M. Kogălniceanu l-a susținut personal în campania electorală, comunicîndu-i într-o scrisoare din 1876: «Fii sigur că [...] mă voi pune în patru spre a-ți apăra candidatura!».

Prietenia dintre cei doi istorici s-a păstrat neștirbită pînă la sfîrșitul vieții lui Mihail Kogălniceanu”.

CEI DOI RADU

EM. BRUSTUR, din Suceava: „În articolul *Viteazul Radu de la Afumați de Manole Neagoe* (nr. 6/1975) este amintit Radu Bădica «frate bun cu Radu de la Afumați». Din alte surse istorice am aflat însă că Radu Bădica a fost frate vitreg cu domnitorul. Care este adevărul?» ne întreabă cititorul nostru sucevean.

Într-adevăr, precizează Manole Neagoe, autorul arti-colului, Radu Bădica (sau Bădea sau Radu din Hotă-rani, cum mai este cunoscut în acte), fiu natural al lui Radu cel Mare (1495-1508) și vdr primar cu Neagoe Basarab, a fost doar...frate vitreg cu Radu de la Afumați. Mare polemic (5 iunie 1517-6 august 1520), mare comis (2 septembrie 1520-30 noiembrie 1521) el a ajuns domn pentru o scurtă perioadă, fiind ucis de o to-mani în 1524. A fost înmormîntat la mîndșirea Dealu — ctitoria tatălui său — de către Radu de la Afumați.

LOCURI ȘI BĂTĂLI

IOAN FLOREA, din Suceava, ne cere precizări despre localitățile *Serpărești* și *Boian*, unde au avut loc în 1559 lupte între doamna Chiajna și celele boierilor potro-nici. Satul *Serpărești*, astăzi dispărut, se afla la nord de Gîrghiș. Boian, unde s-a dat ceaială luptă, se afla lîngă Comani, jud. Ol.

Precizăm că la *Serpărești*, în ianuarie 1595 a avut loc și o ciocnire a lui Mihail Viteazul cu o armată turco-îtădară, bătută soldat cu o strălucită victorie a voievodului român.

COMPLETĂRI

DEZIDERIU MACH, din Cîmpia Turzii, referindu-se la introducerea la amintirile marelui Foch (nr. 10/1975) precizează că bombardamentul german din martie 1918 asupra *Partiului* a fost efectuat nu cu tipul de tun „Bertha cea grasă”, ci cu nge-zitul „tun al *Partiului*” (*Parishanone*). „Acest tun cu teavă lungă, calibrul 210 mm și deservit de 60 servanți — ne scrie cor-respondentul nostru — avea bătala pînă la 130 km, iar proec-tilele între 90-105 kg. Tunul a jucat un rol mai mult spectaculos, în ansamblu rezultatele bombardamentelor nejustificînd costul obuzelor trase”.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

PETCU VASILE, str. Mihail Viteazul, nr. 5, Bloc W, sc. III, ap. 48, Hunedoara, solicită: nr. 1-4, 6, 8, 9/1975; 1-4, 6/1968; 7, 8/1969; 1, 3/1970; ofertă: nr. 4/1969; 8/1970.

CONSTANTIN A. IOAN, com. Prundul Bîrăului, nr. 297, jud. Bistrița Năsăud, solicită: nr. 1-2, 5/1967; ofertă: nr. 11-12/1971; 3, 5, 6, 10-12/1972; 2, 9, 10/1973; 10-12/1974.

VASILE VIDEANU, str. Barbu Văcărescu, nr. 67, sector 1, București, tel. 51.56.87, oferă colecția completă VOLF GUSTAV, Bloc 9, sc. 2, et. 8, ap. 29, Craiova Nouă, Craiova, solicită: nr. 1, 3-5/1967; 1, 2/1968; 2, 4/1975.

IOAN COȘARIU, com. Racovița, str. Drăgoești, nr. 49, jud. Timiș, solicită: nr. 2/1967; 3/1968; ofertă: 9/1968; 4, 9/1973; 3, 5, 8, 10/1974.

FERARU TEOFAN, str. Alea Dealul Măcinului, nr. 8, Bloc O 38, ap. 113, București, tel. 49.29.72, ofertă colecția 1969-1975.

ROPOTESCU ANTON, str. Macaralei, nr. 6, Bloc M 27, sc. C, ap. 41, sector 4 (Titan), București, solicită: nr. 1-5/1967.

MĂRĂȘESCU MARIN, str. Mierlei, Bloc 58, ap. 49, Trgoviște, jud. Dimbovită, solicită: 1-9/1967; 10/1969; 3, 11/1971; 4, 6, 12/1972; 11/1973; 2, 4/1974; ofertă: nr. 8/1969; 4/1970; 9/1971; 8-10/1973; 3, 8, 9/1973; 8/1974.

Colegiul și redacția revistei **Magazin Istoric** urează tuturor cititorilor și colaboratorilor săi **LA MULȚI ANI!**

Călduroase urări de sănătate și noi succese în bogata lor activitate adresăm, de asemenea, colecțiunii de muncitori, tehnicieni și ingineri ai Combinatului Poligrafic „Casa științei”, tuturor celor care cu rîvnă și atenție deosebite îngrijesc de apariția și difuzarea revistei noastre în condiții cît mai bune.

Sumarul sumarelor

ISTORIA ROMÂNIEI

VECHE

Geto-dacii din valea Buzăului
Un strămoș al Bucureștilor?
Peștera cu picturi
Carul votiv de la Bujoru
O monedă rară: byzantion
Surpriza de la Argeș
Tezaurul de la Pelinu

Columna și chipul lui Decebal

	Nr.	Pag.
— Babeș M.	6 (99)	30-32
— Bogdan C.	10 (103)	37
— Boroneanș V.	6 (99)	51-53
— David Gh.	8 (101)	52
— Măruleșcu O.	7 (100)	40
— Molescu N.I.	7 (100)	40-41
— Ocheșanu R.	7 (100)	39
— Mihalcea Al.	7 (100)	22

MEDIE

Miron Costin — o primă treaptă a conștiinței naționale
Un călător necunoscut prin Moldova lui Ștefan cel Mare
Vechi așezări și monumente moldovene
Stindardul cel mare al lui Mihai
Ștefan Bogdan — un principe moldovean la curtea regelui Iacob I Stuart (I, II)
Un corespondent englez al domnilor români (I, II)

Crăciuna — cetatea fără apă
Capitulațiile — tratate fundamentale privind istoria suveranității de stat a țărilor române

Marea biruință a lui Ștefan cel Mare (Vaslui 10 ianuarie)

Horea, Rex Daciae
Mărturie străină despre Mihai Viteazul
Baba Novac și minunații săi haiduci

Povestea unui steag al lui Ștefan cel Mare
„Vestii de lucruri adevărate și temelnice”

Codrul — frate cu românul
Primul domn al tuturor românilor

De același singe cu moldovenii
Octombrie 1777: asasinatul de la Bellic și versiunile sale

Istoricul unui nume: Tara Românească:
Nicolae Mălescu și marile lui virtuți diplomatice

Mitropolitul Dosoftei — istoric al românilor
Vlaicu vodă

Viteazul Radu de la Afumați
Curtea Arsă

Transilvania — cea de-a doua Valahie
Mihai Viteazul și românii transilvăneni

Sanctuarul de istorie și artă veche românească de la Streisengeorgiu

Dvora de la Stănești
Pavel Chinezul

Cele două idei ale însemnării Viteazului
Două portrete mai puțin cunoscute ale Viteazului

O călătorie la muntele Athos
„Alexandru vodă cel Bătrîn și Bun...”

Antim Ivireanul
Pietrele din Dulcești

Ecouri de lungă durată

— Almaș D.	10 (103)	2-4, 43
— Armbruster A.	1 (94)	8
— Cădea V.	12 (105)	8
— Cernovodeanu D.	7 (100)	14
— Cernovodeanu P.	3 (96)	20-22
	4 (97)	50-54
— Cernovodeanu P.	9 (102)	21-23
	11 (104)	28-29
— Chișescu L.	1 (94)	12-13
— Copolu N.	3 (96)	33-36
— Cupșa I.	1 (94)	6-9, 11
— Dobro Al.	9 (102)	40-41
— Gal I.	8 (101)	14-16
— George M.	5 (98)	15-16
— Ghilbaldan V.	1 (94)	10-11
— Gîrlescu C.	7 (100)	24-26
— Gîrlescu C.C.	3 (96)	16-19
— Gîrlescu C.D.	5 (98)	2-6
— Grigoraș N.	5 (98)	7-10
— Grigoraș N.	12 (105)	38-40
— Maciu V.	12 (105)	2-3, 36
— Malița M.	12 (105)	17-19
— Mireca I.R.	3 (101)	46-47
— Neagoe M.	11 (104)	2-5
— Neagoe M.	6 (99)	2-5, 12
— Panait I.P.	10 (103)	34-37
— Pascu Șt.	5 (98)	11-14
— Păcurariu M.	7 (100)	12-13, 41
— Popa R.	9 (102)	34-35
— Popescu M.M.	9 (102)	32
— Rezachevici C.	2 (95)	33
— Rezachevici C.	10 (103)	13-15
— Simlonescu C.	5 (98)	17
— Simlonescu C.	7 (100)	32
— Ștefănescu Șt.	4 (97)	4-6
— Ștrempel G.	11 (104)	17-19
— G.S.	9 (102)	54
— G.S.	12 (105)	9-10

MODERNĂ

Urmasii lui Bălcescu
Trecutul — izvor de idei și simțiri finale

[Eminescu]
Văcăreștii

9 mai 1877: sintem independenți, sintem națiune de sine stătătoare

[Eminescu:] „Independența e suma vieții noastre istorice”

— Almaș D.	2 (95)	2-6
— Almaș D.	2 (95)	19-20
— Almaș D.	5 (98)	70-75
— Constantinescu Șt.	5 (98)	51-56
— Copolu N.	2 (95)	18-19

Unirea Principatelor Române în documentele epocii

La loc de mare cinstit în istoria patriei
Ana Ipătescu
„Cîteva păreri personale”
Luminoasă inițiativă a femeilor din Brașov
Costache Negri: un cititor al României moderne
O farsă judiciară... și judecata nepărtinitoare a istoriei
Emilnescu și istoria
Teodor Diamant
Revista Familia
Ioan Ursu
Apusul unei prietenii: Maiorescu — Carp
Iancu Chirșopol — comisar al revoluției pașoptiste
Un medic brăilean salvează sute de prizonieri italieni
Primul mare pod din țara Românească
„Domnia poporului prin popor”
Solii socialiste peste Dunăre

La Tebea
Popa Radu Sapcă
Haiducul Ioniță Tunsu
Imagini ale anului revoluționar 1848 din Principatele Române, în periodicalul *Illustrierte Zeitung*

Constantin Giurescu
Grupurile socialiste române de la Paris la început de secol

Pe temeliile unității — operă de împlinire
O sabie japoneză pentru vitejii de la Mărășești
Medici — soldați în războiul de independență
Unirea Principatelor în dezbaterile Conferinței de la Paris (mai-august 1858)

CONTEMPORANĂ

Istoricul Congres
Președintele Nicolae Ceaușescu — alesul
Intregii națiuni
Nicolae Ceaușescu: Unitatea dintre trecut, prezent și viitor
Nicolae Ceaușescu: Milenara existență a poporului român
23 august 1944 — 6 martie 1945: politica de alianțe a P.C.R. (I, II)

Alba Tulia: două milenii de existență
Adevărate focare de propagandă comunistă
Ridicăm aici glasul
Cel șapte din Jimbolia
O carte cehoslovacă despre eroismul ostașilor români
Muncitorii români — solidari cu proletariatul rus (1905)
L. Pătrășcanu — profesor universitar
N. Iorga împotriva Gărzii de fier
Potemkinistii în România
Craiova — 1750 ani
Gh. Popa-Lisseanu
Bătălia pentru trecătorile din Carpați
„Generale Rădescu, vă vom sili să demisionați”

Cinstind munca și lupta înaintașilor
Manifest 1935
Un muzeu centenar
Precizări la o biografie [dr. N. Lupu]
Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul” în războiul antihitlerist
Ultima zi a lui Armand Călinescu
România în lumea contemporană — o proiecție istorică

O pagină tristă a istoriei

	Nr.	Pag.
— Copolu N.	4 (97)	33-36
	5 (98)	57-59
	6 (99)	13-17
	7 (100)	15-20
	8 (101)	23-35
	9 (102)	15-20
	10 (103)	8-12
	11 (104)	14-16
	12 (105)	4-8
— Georgescu E.	5 (98)	77-79
— Ionescu Gh. T.	6 (99)	6-8
— Ionescu Take	12 (105)	20-22
— Ioniță E.	5 (98)	81-82
— Maciu V.	5 (98)	66-69
— Matel Gh.	12 (105)	28-30
— Munteanu G.	2 (95)	16-18
— Munteanu N.G.	2 (95)	22-27
— Netea V.	2 (95)	30-32
— Netea V.	8 (101)	54-55
— Ornea Z.	4 (97)	38-43
— Onea Oct.	2 (95)	6
— Palta S.	12 (105)	56
— Păunescu E.	12 (105)	49
— Petrișor V.	4 (97)	14, 43
— Pinteau T.		
— Toacă I.	12 (105)	31-32
— Popescu Muscel I.	10 (103)	42-43
— Potra G.	6 (99)	9-12
— Potra G.	11 (104)	39-41, 55
— Schwann St.		
— Brătescu G.	5 (98)	60-64
— Ștefănescu Șt.	7 (100)	23
— Tănăsescu Fl.		
— Ștefan M.	7 (100)	8-11
— Tudoran G.	5 (98)	65, 91
— Ursu I.	4 (97)	31
— N.Z.M.	6 (99)	36
—	1 (94)	28-34
—		
—	1 (94)	2-5
—	4 (97)	2-3
—	7 (100)	4-7
—	8 (101)	3-6
— Alexandrescu I.	12 (95)	17-11
	13 (96)	12-6
— Anghel Gh.	5 (98)	18-21
— Arimia V.	8 (101)	24
— Băli I.	6 (99)	39-40
— Breier Th.	11 (104)	30-31
— Covacl M.	10 (103)	12
— Copolu N.	1 (94)	24-27
— Dandara L.	11 (104)	9-11
— Florian Șt.	11 (104)	20-22
— Georgescu T.	6 (99)	22-24
— Georgescu T.	9 (102)	13-14
— Grigoriu P.	7 (100)	26
— Grozea T.	9 (102)	7-10
— Ioniță Gh. I.		
— Ștefan M.	3 (96)	9-13
— Ioniță Gh. I.	8 (101)	2
— Ivașcu G.	9 (102)	11-12
— Lăcustă I.	1 (94)	34
— Livezeanu O.	8 (101)	45, 55
— Loghin L.	4 (97)	26-28
— Lungu Dov	7 (100)	44-45
— Marian S.		
— Potra G.G.	9 (102)	2-6
— Matichescu O.	8 (101)	22-24

Un general hitlerist capturat de un pluto-
nler român
La ora 0, minus 30 minute
Gînduri despre eternitate și istorie
Lupta revoluționară și democratică a stu-
denților române
Blocul Muncitoresc Tărănesc

București, 6 martie 1945, orele 19,00: „Noul
guvern a depus jurămîntul”
Gloriosul deceniu

„Cazul” Tilea
L. Pătrășcanu — tînră comunist
Întîlniri cu dr. N. Lupu la Bruxelles și la Paris
Rebeliunea legionară în versiunea generalului
Hansen
L. Pătrășcanu — istoric marxist
La Scădeni în 1975
Studenții bucureșteni la școala luptei anti-
fasciste

August 1940: Dictatul de la Viena — expre-
sie a politicii de forță

Procurorul de Covurlui refuză
Protestul Eleni Filipovici

Partidele muncitorești în avanscena istoriei
românești
Asaltul prefecturilor
Colocviu româno-englez
Tot despre capitularea de la Gherghița
Portrete politice (Nicolae Iorga, Take Io-
nescu, Nicolae Titulescu, I.G. Duca, dr.
Nicolae Lupu, Gr. Filipescu, Gr. Iulian)

România în războiul antifascist
Sfîrșitul lui Take Ionescu
23 August 1944: Începutul unei noi ere în
istoria poporului român

Microcongres de studii sud-est europene la
Magazin istoric (I, II, III)

Filatelie și istorie

INTERVIURILE NOASTRE

Prof. Carlo Salinari: „România — o țară
influentă și respectată”
Scarlat Callimachi: „Strămoșii mei au fost
răzeși”
Maurice Baumont: „Admirabila faptă de
arme a României”
Pavel Chihala: „Prin vechi cetăți de scaun
românești”

ISTORIA UNIVERSALĂ

VECHE

Ecouri ale timpului trecut
Cine a „inventat” istoria
Unde, cînd și cum s-a produs „Potopul
biblic?”
Agathocle
Ostași de ceramică ai împăratului unificator
Fie de istorie araucană
Marea sîrbătoare a soarelui
Vercingetorix (I, II)

Agrippina cea Tânără (II)
Aurelian — împăratul cu mîna pe spadă

MEDIE

Egmont: erou al istoriei și al literaturii (I, II)

Un erou și un martir — cneazul Lazăr
Un sculptor pictează o capodoperă (Michel-
angelo)
„Fulgerul” la picioarele „Stăpînului fulgerului
și trăsnetului”

	Nr.	Pag.
— Mindru C.	8 (101)	9-13
— Nichita P.	3 (96)	6-9
— Nicolescu M.	7 (100)	28-29
— Petenlescu C.	6 (99)	34-39
— Popescu N.		
— Cardaș A.	10 (103)	21-23
— Popișteanu Cr.	3 (96)	14-15
— Popișteanu Cr.		
— Zaharia Gh.	7 (100)	2-3
— Popișteanu Cr.	10 (103)	16-20
— Popișteanu Cr.	11 (104)	6-8
— Roman V.	8 (101)	42-44
— Savu Al. Gh.	2 (95)	58-61
— Savu Al. Gh.	11 (104)	11-12
— Sărășeanu L.	2 (95)	23-27
— Simion E.		
— Iliescu V.	6 (99)	41-42
— Simion A.		
— Ștefan M.	8 (101)	17-22
— Stănescu M.C.	10 (103)	5-7
— Tălăngescu M.		
— Toacă I.	11 (104)	13
— Tuțul Gh.	1 (94)	14-17
— Tuțul Gh.	2 (95)	12-16
— Ursu I.	9 (102)	23
— Vasiliu E.	10 (103)	41
— Xenii C.	1 (94)	54-60
	2 (95)	52-57
	3 (96)	54-60
	4 (97)	47-49
— Zaharia Gh.	5 (98)	22-26
— Woronicki A. E.	7 (100)	43-44
— M. Șt.	8 (100)	8-9
—	2 (95)	28-29
	3 (96)	24-25
	4 (97)	44-46
—	7 (100)	42
— Covaci M.	8 (101)	6-7
— Lăcustă I.	9 (102)	24-25
— Popișteanu Cr.	5 (98)	23
— Ursu I.	3 (96)	23

— Anamali S.	11 (104)	37-38
— Bowra C.M.	7 (100)	34-38
— Hennig R.	1 (94)	45-47
— Matel C.H.	10 (103)	50-53
— Minel N.	10 (103)	28-29
— Pop E.	1 (94)	20-23
— Marc de Smedt	12 (105)	54-55
— Tudor D.	18 (101)	50-52
	19 (102)	52-53
— Valles E.	1 (94)	48-52
— Vulpe R.	4 (97)	7-13

— Almaș D.	18 (101)	48-49
	19 (102)	49-50
— Almaș D.	11 (104)	34-36
— Brion M.	10 (103)	24-27
— Champdor A.	9 (102)	36-39

De la Colonia romană la Kölnul german
 File din istoria Coreei
 Toledo: un dialog între civilizații
 Pagini din istoria pirateriei
 Cine a murit în turnul de la Temple?
 Hansa — un „imperiu” nordic al negustorilor
 Don Carlos
 Salah al-Din: o sabie „loială” împotriva
 cruciaților
 Războinicii stăpîni ai castelelor
 Un rege neincoronat al Canarelor (Jean de
 Béthencourt)
 „Masca de Fier” — fratele geamăn al regelui
 Soare?
 Mazarin: un nedreptățit al istoriei?
 Febra aurului (I, II)

MODERNĂ

Portugalia se proclamă republică
 Memorii (I, II, III)

Byron la Missolonghi

Sfîrșitul țarismului (I, II, III, IV, V, VI)

Pagini din istoria Canadei
 Invincibilul Lœvendal la Timișoara
 Bicentennial
 1896 — Insurecția filipineză și ecurile ei în
 România

CONTEMPORANĂ

Eu l-am executat pe Mussolini
 Antifasciști germani în rezistența franceză
 Povestea unui soldat
 Bombe asupra Berlinului
 Anglia în război
 Martor la agonia Reichului nazist
 Berlin, 1-2 mai 1945 (I, II)
 Prietenul oamenilor (Saint-Exupéry)
 Pagini din rezistența antifascistă daneză.
 Cum am scris cartea Hitler, regele Carol și
 mareșalul Antonescu
 Lipa, un Oradour istrian
 Nave militare în al doilea război mondial
 Înfrîngerea de la Arnhem putea fi evitată
 Crabi se strecoară printre dinții dragonului
 Tragica zi a Hiroshimei
 Saint-Exupéry nu s-a mai întors
 Muzică + politică + diplomatie = Pade-
 rewski
 Insurecția din august 1945
 Amintirile unui ambasador la Berlin
 André Malraux și aventura umană a seco-
 lului XX
 Acasă la istorici francezi
 Maurice Baumont: „Subiecte de istorie
 franceză”
 Pagini de istorie vietnameză
 Secretele „Tubului Alloys” (I, II)

24 octombrie 1929. „Joia neagră” de la New
 York
 Monte Cassino
 Jaquemotte
 Cele cinci zile ale Insurecției din Torino
 Bătălia pentru eliberarea Ucrainei apusene
 (I, II)

Marsilia, octombrie 1934 — un dublu asa-
 sinat cu telecomandă

	Nr.	Pag.
— Cleja-Gîrbea C.	11 (104)	45-47
— Cristian V.	12 (105)	25-27
— Escalch R.	6 (99)	43-46
— Gosse Ph.	7 (100)	50-54
— Hastler L.	7 (100)	46-49
— Ionescu V.	9 (102)	45-48
— Ionescu V.	11 (104)	42-44
— Neagoe M.	3 (96)	50-53
— Manelescu R.	2 (95)	43-47
— Marc de Villers du Terrage	11 (104)	52-55
— Pagnol M.	5 (98)	87-91
— Schumann M.	6 (99)	25-29
— Sedillot R.	15 (98)	83-86
	16 (99)	47-50
— Babiș I.	10 (103)	38-40
— Foch F.	{ 9 (102)	{ 26-31
	{ 10 (103)	{ 44-49
	{ 11 (104)	{ 23-27, 32
— Ionescu V.		
— Iosipescu S.	4 (97)	56-60
— Kasvinov M.	{ 6 (99)	{ 54-60
	{ 7 (100)	{ 55-60
	{ 8 (101)	{ 56-61
	{ 9 (102)	{ 55-60
	{ 10 (103)	{ 55-60
	{ 11 (104)	{ 56-61
— Lanctot G.	12 (105)	41-46
— Lœvendal-Papae L.	10 (103)	30-32
— Mînel N.	7 (100)	27
— Une Gh.	2 (95)	48-50
— Audisio W.	12 (105)	50-53, 55
— Bonte El.	5 (98)	41-43
— Bradley O.N.	5 (98)	33-36
— Baranov A.	4 (97)	19-20
— Calder A.	5 (98)	37-40
— Castellan G.	5 (98)	44-45, 82
— Cluikov V.I.	14 (97)	{ 15-18, 32
	15 (98)	{ 28-32
— Dragomirescu I.	1 (94)	41
— Dragomirescu I.	2 (95)	38-41
— Hillgruber A.	4 (97)	21-25
— Iosif P.	3 (96)	48
— Kossinshi N.	11 (104)	48-50
— De Launay J.	1 (94)	35-40
— Marian P.B.	12 (105)	33-35
— Marx J.L.	8 (101)	38-41, 55
— Migeo M.	1 (94)	42-44
— Motaș D.	8 (104)	32
— Nguyen Khac Vien	3 (96)	28-32
— Poncet A. F.	12 (105)	44-48
— Popisteanu Cr.	1 (94)	18-19
— Popisteanu Cr.	4 (97)	29-30
— Popisteanu Cr.	7 (100)	21-22
— Preda E.	3 (96)	26-27
— Preda E.	18 (101)	35-37
	19 (102)	42-44
— Rees Garonwy	12 (105)	41-43
— Robichon J.	3 (96)	42-47
— Roman V.	9 (102)	14
— Secchia P.	5 (98)	46-50
— Vasilevski A.M.	12 (95)	{ 34-37, 41
	13 (96)	{ 37-41
— Weiger Fr.	6 (99)	18-21

CONTENTS (Romanian History) V. MACIU What's in a Name — the Romanian Land... 2 • N. COPOIU 1859. Documents of the Elective Assemblies ... 4 • V. CÂNDEA Old Moldavian Settlements and Monuments ... 8 • Foreign Testimonies Regarding Michael the Brave ... 9 • M. MALIȚA The Romanian Diplomat Nicolae Milescu at European Courts ... 17 • T. IONESCU „Some Personal Views” ... 20 • G. MATEI 1899. The Case against Village Socialist Clubs ... 28 • T. PINTEAN, I. TOACĂ Socialist Messengers across the Danube ... 31 • N. GRIGORAȘ The Murder of Prince Grigore Alexandru Ghica... 38 • S. PALTIN 1918. A Physician of Brăila Saves Hundreds of Italian Prisoners ... 56

SOMMAIRE (Histoire roumaine) V. MACIU Le pays roumain a emprunté le nom de ses habitants ... 2 • N. COPOIU 1859. Documents des Assemblées Electorales ... 4 • V. CÂNDEA Localités et monuments anciens de Moldavie ... 8 • Témoignages étrangers concernant Michel le Brave ... 9 • M. MALIȚA Le diplomate roumain Nicolae Milescu aux cours européennes ... 17 • T. IONESCU „Quelques opinions personnelles” ... 20 • G. MATEI 1899. Le procès des clubs socialistes de village ... 28 • T. PINTEAN, I. TOACĂ Messagers socialistes au-delà du Danube ... 31 • N. GRIGORAȘ L'assassinat du prince Grigore Alexandru Ghica... 38 • S. PALTIN 1918. Un médecin de Brăila sauve des centaines de prisonniers italiens ... 56

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. МАЧУ Значение Названия „Румынская страна”... 2. Н. КОПОЮ 1859. Документы Избирательных собраний ... 4 • В. КАНДЯ Древние молдавские местности и памятники ... 8 Иностранные свидетельства о Михаиле Храбром ... 9 • М. МАЛИЦА Румынский дипломат Николае Милеску при европейских дворах ... 17 • Т. ИОНЕСКУ „Несколько личных мнений” ... 20 • Г. МАТЕЙ 1899. Процесс социалистических клубов в деревнях ... 28 • Т. ПИНТИАН, И. ТОАКЭ Социалистические послания через Дунай ... 31 • Н. ГРИГОРАШ Как был убит Григоре Александру Гика ... 38 • С. ПАЛТИН 1918. Брайльский доктор спасает сотни итальянских пленных ... 56

INHALT (Rumänische Geschichte) V. MACIU Die Bedeutung eines Ausdrucks: das rumänische Land ... 2 • N. COPOIU 1859. Dokumente über Wahlversammlungen ... 4 • V. CÂNDEA Alte moldauische Ansiedlungen und Monumente ... 8 • Ausländische Aussagen über Mihai der Tapfere ... 9 • M. MALIȚA Die Anwesenheit des rumänischen Diplomaten Nicolae Milescu an europäischen Höfen ... 17 • T. IONESCU „Einige persönliche Meinungen” ... 20 • G. MATEI 1899. Der Prozess der sozialistischen Dorfklubs ... 28 • T. PINTEAN, I. TOACĂ Sozialistisch: Bote über der Donau ... 31 • N. GRIGORAȘ Die Ermordung des Wojewoden Grigore Alexandru Ghica ... 38 • S. PALTIN 1918. Ein Arzt aus Brăila rettet hunderte von italienischen Gefangenen ... 56

SUMARIO (Historia rumana) V. MACIU La resonancia de un nombre — Tierra Rumana ... 2 • N. COPOIU 1859. Documentos de las Asambleas Electivas ... 4 • V. CÂNDEA Antiguos poblaciones y monumentos moldavos ... 8 • Testimonios extranjeros sobre el Miguel el Valiente ... 9 • M. MALIȚA El diplomata rumano Nicolae Milescu a las cortes europeos ... 17 • T. IONESCU „Algunos pareceres personales” ... 20 • G. MATEI 1899. El proceso de los clubs socialistas de las aldeas ... 28 • T. PINTEAN, I. TOACĂ Mensajeros socialistas sobre el Danubio ... 31 • N. GRIGORAȘ El asesinato de Grigore Alexandru Ghica Volevod ... 38 • S. PALTIN 1918. Un medico de Brăila salva cien de prisioneros italianos ... 56

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O.B. 2001, telex : 011631.

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Casa poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavalcinchi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

